

ESPELEO

1
2020

Jeskyňě Dědkárna, foto: J. Moravec

ZPRÁVY Z PŘEDSEDNICTVA

Komentář předsedy – *Marek Audy*2

SPELEOLOGICKÁ ZÁCHRANNÁ SLUŽBA A TECHNIKA

Odpovědnost v jeskyních ve světle současných poznatků – *Bohuslav Kocour Koutecký*3

DOMÁCÍ LOKALITY

Holštejn – země jeskynních systémů – *Petr Maceček*11

Ještě nepřišel jejich čas – *Ladislav Slezák*14

Josefovské a Křtinské údolí v Moravském krasu – *Rudolf Musil*15

Velká čerpací zkouška v Albeřické jeskyni – *Jiří Bruthans, Radko Tásler*25

ZAHRANIČNÍ LOKALITY

Jak jsme se pokoušeli překonat –1 000 metrů ve „Spluze“ – *Josef Wagner*27

PSEUDOKRAS A HISTORICKÉ PODZEMÍ

Co nového na severovýchodě Čech – jeskyně Tygří doupě – *Jan Moravec*32

Co nového na severovýchodě Čech – jeskyně Dědkárna – *Jan Moravec*35

KRÁTKÉ A JINÉ ZPRÁVY

Přehled současných mapovacích aplikací – *Michal „Cimbál“ Hejna*39

Ještě jednou k proutkaření – *Lukáš Falteisek*43

Speleookénko – *Jan „Kelf“ Flek*46

Negativní výsledek, také výsledek – *Michal „Cimbál“ Hejna*51

Athanasius Kircher a jeho Mundus Subterraneus – *Michal „Cimbál“ Hejna*53

Jeskynní bestiář – hostnoci, gigantičtí pavouci a hodag – *Michal „Cimbál“ Hejna*55

TROCHA HISTORIE

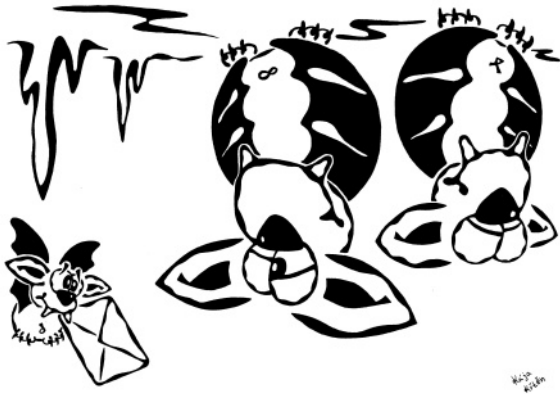
Objev v archivu Správy jeskyní ČR – *Jan „Kelf“ Flek*58

VÝROČÍ A VZPOMÍNKY

Martin Kříž a Moravský kras – *Ladislav Slezák*66

Krasový badatel JUDr. Martin Kříž a Ždánice – *Josef Pokorný*67

Fotografie na titulu: Jeskyně Dědkárna (Foto J. Moravec)
(článek Co nového na severovýchodě Čech, foto 2)

Zprávy z předsednictva

Milí kamarádi, na váš displej se dostává první verze elektronického Spelea.

Pracovně se prakticky celý svůj produktivní život zabývám tvorbou publikací. Miluji krásné propracované knihy na papíře, které voní barvou z tiskárny. S papírovou podobou Spelea se proto neloučím lehce. Nicméně změna na e-Speleo přináší i mnoho výhod. Tou nejzásadnější by měla být větší pružnost publikování. Představou předsednictva je, že by e-Speleo mohlo vycházet s větší frekvencí než Speleo papírové. Jestli se tato představa naplní bude záležet především na vás, na potencionálních autorech. Připravit kvalitní úderný článek není jednoduchá věc. Stojí to čas, kterého nikdo nemáme nazbyt. Nebojte se ale poslat i krátký článek o tom, na čem aktuálně pracujete, které jeskyně jste třeba jen navštívili. Naše redakční rada bude pracovat v nezměněných algoritmech a Vaše příspěvky budou i nadále procházet jejich profesionální kontrolou.

Významným hlediskem konverze papíru na elektronickou verzi je také nemalá finanční úspora za tisk a distribuci. E-Speleo také můžeme volně šířit do světa a nejen do toho našeho malého českého.

Tomu, jak bude vypadat e-Speleo po technické stránce předcházelo tápání, studium, diskuze, prezentace na zasedáních i spousta komunikace s odborníky. Sondovali jsme i představy jednotlivých jeskyňářských generací. Mladší chtějí číst Speleo online na tabletech a telefonech, konzervativci preferují PDF, které si chtějí příp. stáhnout na svůj disk nebo dokonce vytisknout na domácí tiskárně. Nakonec předkládáme čtenářům obě verze, nechť si sami zvolí, která je pro ně sympatičtější.

V budoucnu by mohly přibýt i formáty pro čtečky elektronických knih (e-book). V době, kdy píšu tyto řádky ještě žádná z těchto verzí neexistuje. Je možné, že první číslo e-Spelea bude trpět dětskými nemocemi, ale věřím, že je společně vyléčíme a na tuto novou moderní formu publikování si rychle přivykneme.

Speleologická záchranná služba a technika

Odovědnost v jeskyních ve světle současných poznatků

Bohuslav Kocour Koutecký

Úvodní info (pro ty, kteří neradi čtou více než jednu stránku).

V poslední době stává, že při sportovní nebo podobné činnosti dojde k úrazu a následně se pak řeší odpovědnost za tento úraz a náhrada vzniklé újmy. Příslušné úřady nyní prakticky vždy vycházejí z § 2900 občanského zákoníku, kde je uvedeno: „Každý je povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného“. Vzhledem k tomu, že mezi jeskyňáři již máme případy, kdy na základě drobné nepozornosti došlo k úrazu a dotyční za to byli odsouzeni k trestu odnětí svobody a k úhradě výdajů na léčení zraněných a dalších nákladů v řádu stovek tisíc korun, je nutné důrazně upozornit členy ČSS na to, že soudy již takových případů řešily více a je jisté, že v dalších kauzách budou postupovat shodně, tj. tak, že za škodu na zdraví nebo vlastnictví odpovídá ten, kdo ji svým protiprávním jednáním zavinil, a to i z nedbalosti. Těm, které tato problematika více zajímá, je určen další text níže uvedený.

Speleologie nepatří mezi činnosti, při nichž pravidelně dochází k velkému počtu nehod a úrazů. Je to však bezesporu činnost potenciálně nebezpečná, při níž se snadno může něco stát, zejména při souběhu několika nepříznivých faktorů. Po každé takové události pak následuje její vyšetřování a v případě újmy na zdraví, životě nebo věcné škody i k řešení všech těchto záležitostí úřední cestou. Považujeme proto za potřebné předat jeskyňářům alespoň základní informace o odpovědnosti, která je spojena s akcemi v jeskyních.

V dobách minulých se tyto otázky příliš neřešily. Postižený byl zdravotníky ošetřen, a pokud nešlo o zjevné a hrubé porušení zákonů, nikdo se tím již dále podrobněji nezabýval. To se však postupně mění, důležitou změnou byl nový občanský zákoník, účinný od roku 2014. Dnešní legislativa umožňuje postihnout i dříve nepostižitelná drobná pochybení a příslušné instituce začínají těchto možností využívat, bohužel v náš neprospěch.

Problém odpovědnosti při jeskyňářských akcích se ukázal naplno v souvislosti s hromadným úrazem v jeskyni Lopač ze dne 26.11.2016. Ve svislé vstupní šachtě o hloubce 29 m vystrojené pevným kovovým žebříkem, došlo v horní části šachty k pádu jednoho z účastníků exkurze, který tím srazil 3 další lezce, kteří vystupovali po žebříku pod ním. Došlo k vážnému zranění 4 osob, které se naštěstí obešlo bez trvalých následků. Vedoucí této akce byl pak soudem uznán vinným z trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti, kterého se dopustil porušením obecné prevenční povinnosti dané v § 2900 zákona č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník) a byl za to odsouzen k odnětí

svobody na 1 rok, s podmíněným odkladem výkonu trestu na 3 roky (rozsudek Okresního soudu v Blansku č.j. 14T 260/2017). Kromě toho dále probíhá občansko-právní řízení vedené proti odsouzenému průvodci exkurze, kde se po něm vymáhá úhrada nákladů léčení a dalších nároků, která byla předběžně vyčíslena na částku 1,5 milionu Kč. Přes všechnu dostupnou právní pomoc byl rozsudek potvrzen krajským soudem, který zamítl odvolání (č.j. 4 To30/2019), neúspěšné bylo i dovolání k nejvyššímu soudu (7 Tdo 676/2019), neuspěla ani ústavní stížnost k Ústavnímu soudu (č.j. III. ÚS 3452/19).

Soudy odůvodnily své rozhodnutí takto (citace – výňatky):

Okresní soud v Blansku:

...účastníci exkurze byli poučeni o způsobu bezpečného pohybu v jeskyni, avšak na skutečnost, že pohyb více než jedné osoby na žebříku je životu nebezpečný, upozorněni nebyli.

... obžalovaný v rámci dané exkurze vystupoval a jednal z pozice vedoucího exkurze, byl tak odpovědný i za bezpečnost účastníků.

...členové skupiny zdolávali žebřík 29 m vysoký, který se snažili vystoupat v poměrně obtížných podmínkách (tma, vlhko), nacházející se v jeskyni, která není veřejnosti běžně přístupná. Obžalovaný si navíc byl vědom, že členové skupiny jsou laici, proto jeho poučení mělo být tedy o to důkladnější a odjištění těchto osob zcela automatické.

Krajský soud v Brně:

...obžalovaný měl a mohl vědět, že pohyb více osob na vstupním žebříku do jeskyně Lopač je nebezpečný, a pokud tyto osoby nebudou současně odjištěny, může případná nehoda, konkrétně pád byt' i jediné z těchto osob vést k ohrožení života či zdraví lidí, k čemuž také nakonec bohužel došlo.

... povinností obžalovaného bylo účastníky poučit o tom, že se mají po žebříku pohybovat jednotlivě a současně provést jejich odjištění, v situaci, kdy hrozící nebezpečí vyplývá nejen z podmínek při vstupu do jeskyně (vlhko, tma), ale i ze samotného charakteru daného žebříku, který svou výškou odpovídá výšce devítipatrového panelového domu.

Nejvyšší soud:

...soudy shledaly povinnost obviněného účastníky jednak poučit o nutnosti zdolávat žebřík jednotlivě, jednak dospěly k závěru, že účastníci měli být na žebříku jisti. **Nejvyšší soud je toho názoru, že podstatné bylo jistění účastníků, bez kterého by takový žebřík neměl být vůbec zdoláván.**

... Situaci v daném případě přitom nelze zcela srovnávat s individuální turistikou, v rámci které se také osoby pohybují bez zajištění po žebřících, neboť jednak zde je každý na vlastní riziko, tedy bez průvodce, jednak může situaci za denního světla mnohem lépe odhadnout. Ostatně při lezení po tak vysokém žebříku, jak tomu bylo v posuzovaném případě, by osoby měly být jisty vždy, a to právě s ohledem na následky případného pádu, s nímž je třeba vždy počítat. Že se to tak v praxi vždy nedělá, nemůže být argumentem dokládajícím, že je to bezpečné.

V odůvodnění rozsudku je také uvedeno, že takováto exkurze není prací prováděnou hornickým způsobem, proto se na ni nevztahuje vyhláška Českého báňského úřadu č. 55/1996 Sb., rovněž tak se na ni nevztahuje nařízení vlády č. 362/2005 Sb. o bezpečnosti na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky.

Podobný případ se odehrál také v roce 2007, kdy jeskyňářská skupina pořádala pro děti lanový traverz přes rybník, přičemž jeden z dospělých účastníků z řad veřejnosti utrpěl úraz. Nástup na traverz dozoroval zkušený jeskyňář, který jej navlékl do sedacího úvazku, postižený pak bez jeho pokynu sám vylezl na 3 m vysoký žebřík, zapnul kladku do lana traverzu, ujel cca 1 metr a spadl, pravděpodobně

si karabinu nezapnul do úvazku, ale do nějakého textilního poutka. Kladka s karabinou došla po laně na druhý konec traverzu, muž spadl na záda a zlomil si 2 obratle. Jeskyňář, který mu sedák navlékl, byl odsouzen na tři měsíce s podmíněným odkladem na jeden rok, základní organizace ČSS, která byla pořadatelem akce, pak musela uhradit veškeré náklady – něco přes 150 000 Kč (rozsudek

na základě podaného dovolání pak rozhodl v neprospěch ČSS (rozsudek č.j. 4 Tdo 1523/2010-I-37). Stanovisko Nejvyššího soudu ČR bylo zdůvodněno tím, že úraz byl zaviněn porušením základní prevenční povinnosti, která je stanovena Občanským zákoníkem. Doslovná citace odůvodnění, tak jak jej napsal Nejvyšší soud:

Pokud jde o předpisy vztahující se k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci (zákon č. 262/2006 Sb., zákon č. 309/2006 Sb., nařízení vlády č. 362/2005 Sb.), tyto se na provozování předmětné atrakce výslovně nevztahují, neboť upravují práva a povinnosti v souvislosti s výkonem závislé práce. To však v žádném případě neznamená, že při provozování takovéto atrakce je možné bez právních důsledků rezignovat na bazální pravidla bezpečnosti, která vyplývají z občanského zákoníku. Z pouhé absence speciální právní úpravy nelze dovozovat, že ten, kdo takovou nebezpečnou a riskantní činnost, jako je provozování zařízení pro pohyb ve výšce, podniká, nenese za ni žádnou zodpovědnost. Právní teorie a ustálená judikatura uznávají generální (právem speciálně neupravené) povinnosti, jejichž porušením vzniká právní odpovědnost, včetně odpovědnosti trestněprávní. Nejjednodušší pravidlo, jehož porušením taková odpovědnost nastupuje, přikazuje zdržet se veškerých činností, u nichž nelze vyloučit navození nebezpečných situací a vznik škodlivých následků. Pokud je již nezbytné riskantní a nebezpečné činnosti vykonávat, protože se tím sleduje nějaký všeobecně akceptovatelný přínos, potom spočívá povinnost náležité pečlivosti v tom, aby při jejich výkonu byla dodržována potřebná obezřetnost a aby byla přijata kontrolní opatření umožňující vyhnout se nebezpečí nebo ho udržet v rozumných hranicích. (.....)Ten, kdo toto zařízení instaloval a zpřístupnil veřejnosti, byl povinen na základě obecné prevenční povinnosti učinit vše, aby takové zařízení bylo bezpečné životu a zdraví, a předvídat vznik možné poruchy.

Zavinění jeskyňáře, který traverz obsluhoval, bylo shledáno v tom, že neměl dopustit, aby se poškozený sám zapnul do lana, měl jej zkontrolovat dříve, než se rozjel. Soud neuznal skutečnost, že se připnul a rozjel bez pokynu instruktora. ZO ČSS se pak dle názoru soudu provinila tím, že nebyl stanoven konkrétní provozní řád traverzu nebo dohoda mezi ZO a těmi, kdo traverz obsluhovali, o jejich konkrétních povinnostech. Dále pak bylo konstatováno, že v rozporu s návodem k použití kladky na laně (kladka TANDEM od firmy Petzl) nebyla použita dvě lana tak, jak je to vyobrazeno v návodu, ale pouze jedno lano. Pravdivý a jasný argument obhájce, že příčinou pádu bylo špatné připnutí lezce, nebyl soudem vzat do úvahy, přestože je jasné, že stejný pád by nastal i v případě, že by na traverzu byla dvě lana nad sebou tak, jak je to na obrázku v návodu. Bezprostřední příčinou pádu bylo špatné spojení karabiny s úvazkem, případně (teoreticky) samovolné vypnutí karabiny vlivem nezašroubované pojistky.

Nelze předpokládat, že se v budoucnu s různými nehodami v jeskyních již nesetkáme. I při největší opatrnosti se může ledacos přihodit. Známa poučka říká, že cokoliv, co se reálně může stát, byť zdánlivě jen teoreticky, se jednou skutečně stane. Nulové riziko při naší velmi rozmanité činnosti neexistuje, žádným opatřením nelze možnost nehody vyloučit. Proto je nezbytné být alespoň kvalifikovaně informován o současné situaci v tomto směru.

V obou výše uvedených případech obviněným přitížila skutečnost, že se jednalo o „osoby odborně znalé“, které mohly vyhodnotit rizika takové akce a zajistit bezpečnost pomocí jištění nebo jiným účinným způsobem. Pokud by se jednalo o laiky věci neznalé, byla by v tomto jejich pozice snazší, ale není vyloučeno, že by soud rovněž vyhodnotil jejich jednání jako nezodpovědné a porušující obecnou prevenční povinnost. V případě exkurze do jeskyní za účasti „veřejnosti – nejeskyňářů“, ale pod vedením „jeskyňáře – laika“, dopustila by se taková skupina také porušení svých povinností, neboť je zřejmé, že nemůže provádět potenciálně nebezpečnou činnost pod vedením neznalé osoby. Nelze tedy následně argumentovat tím, že vedoucí akce byl také laik.

Mnoho diskuzí proběhlo na téma exkurzí na Speleofóru a podobných akcích, kde se platí účastnický poplatek. Z hlediska zajištění bezpečnosti účastníků exkurze a z hlediska odpovědnosti průvodce však není žádný rozdíl, jestli za exkurzi někdo někomu zaplatí nebo nikoliv. Pořadatel a účastník exkurze tím, že se dohodnou na způsobu její realizace, pouze vstupují do smluvního vztahu,

kde jsou kromě obecných práv a povinností ze zákona ještě navíc vázáni svým ujednáním ve smlouvě. Smlouva musí být samozřejmě v souladu s platnými předpisy, platná je i smlouva uzavřená ústně, problém je však s prokazováním jejího obsahu – co si strany skutečně ujednaly, tedy pokud je pak svědecky prokazatelná. Ustanovení zákona o tom, že „každý je povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného“ (§ 2900 Občanského zákoníku) platí pro účastníky speleologické akce vždy, bez ohledu na to, jestli se jedná o badání či exkurzi a bez ohledu na to, jestli za to někdo někomu zaplatil. U členů ČSS lze prokázat, že byli s naší bezpečnostní směrnicí seznámeni (zápis ze schůze, záznam o proškolení v rámci ZO). Pro ty, kdo nejsou členy ČSS, je třeba mít důkaz, že byli s bezpečnostní směrnicí v přiměřeném rozsahu seznámeni a zavázali se ji dodržovat. Tím vzniká smluvní vztah a v případě, že jej účastník exkurze poruší, nenesou za to vedoucí akce plnou zodpovědnost. Vedoucí však má stále povinnost ostatní účastníky kontrolovat a pokud bezpečnostní pravidla nedodržují, musí je na to upozornit a sjednat nápravu, případně je i vyloučit z akce.

Pořadatel akce by měl povinnost nahradit vzniklou škodu v případě, že by vedením exkurze pověřil k tomu nekvalifikovanou osobu a nedohlížel na ni. Průvodce, který provádí exkurzi samostatně, byť na zakázku pro někoho, však nemá postavení pomocníka a za škodu zodpovídá, viz znění § 2914 Občanského zákoníku (OZ):

Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.

Každá nehoda v jeskyni je samostatným právním případem, při jehož posuzování jsou rozhodující konkrétní okolnosti. Žádný univerzální postup zde neexistuje. Každý případ je originál, rovněž tak soudce a právníci. Vždy však platí, že **za škodu na zdraví nebo vlastnictví odpovídá ten, kdo ji svým protiprávním jednáním zavinil, a to i z nedbalosti.** Při řešení případů jakýchkoliv nehod a jejich následků budou úřady a soudy vycházet především z těchto paragrafů (OZ):

§ 4

(1) Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.

§ 5

(1) Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.

Pro nás to znamená, že jako jeskyňář jsem považován za osobu odborně způsobilou ve svém oboru a pokud zanedbám něco, co jsem vědět nebo učinit měl a mohl, jde to k mojí tíži (na rozdíl od laické osoby, která znalosti nemá).

Zvláště důrazně je třeba upozornit na to, že na průvodce, jakožto na osobu odborně znalou, se vztahují ještě další ustanovení zákona.

Snadno se může stát, že se něco opomene, což lze z právního hlediska považovat za nedbalost, viz § 2912 OZ:

(1) Nejedná-li škůdce tak, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale.

(2) Dá-li škůdce najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost nebo zaváže-li se k činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti, má se za to, že jedná nedbale.

Na rozdíl od osoby neznalé, lze proti odborníkovi uplatnit povinnost náhrady škody, která vznikla poskytnutím nesprávné nebo neúplné informace, případně špatné rady, viz § 2950 OZ:

Kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, nahradí škodu, způsobí-li ji neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Jinak se hradí jen škoda, kterou někdo informací nebo radou způsobil vědomě.

Škodu způsobenou laikem může soud přiměřeně snížit, to však není možné u osoby odborně znalé – viz § 2953 OZ:

(1) Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží. Vezme přitom zřetel zejména na to, jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného. Náhradu nelze snížit, byla-li škoda způsobena úmyslně.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, způsobil-li škodu ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání, porušením odborné péče.

Pokud si necháme před exkurzí podepsat prohlášení, že každý jde do jeskyně na vlastní nebezpečí, nezbavuje nás to zodpovědnosti za případné následky nehody – viz níže uvedená ustanovení OZ:

§ 2896

Oznámí-li někdo, že svoji povinnost k náhradě újmy vůči jiným osobám vylučuje nebo omezuje, nepřihlíží se k tomu. Učiní-li to však ještě před vznikem újmy, může být takové oznámení posouzeno jako varování před nebezpečím.

§ 2898

Nepřihlíží se k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, anebo způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti; nepřihlíží se ani k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. V těchto případech se práva na náhradu nelze ani platně vzdát.

§ 2899

Kdo pro sebe přijal nebezpečí oběti, byť tak učinil za takových okolností, že to lze považovat za neprozřetelné, nevzdal se tím práva na náhradu proti tomu, kdo újmu způsobil.

V případě, že máme písemně doložené, že účastníci exkurze byli seznámeni s riziky konkrétní akce, poučení o bezpečnostních pravidlech a zavázali se tyto zásady dodržovat, jsme v mnohem lepší pozici, ale odpovědnosti nás to zcela nezbavuje. Záleží na dalších okolnostech a i na tom, jak je soud vyhodnotí. Účinně hájit se můžeme jen v případě, že dotyčný účastník exkurze byl řádně a prokazatelně poučen, ale svévolně nerespektoval pokyny vedoucího akce, což bylo příčinou nehody.

Za připomínku stojí také to, že v případě, že je někdo odsouzen k náhradě škody, kterou způsobil svou nedbalostí, se do této škody nezapočítávají jen přímo vzniklé náklady, ale vše, co soud přizná, může to být kromě nákladů na zdravotní péči a náhrady ušlého výdělku také i náhrada za nemajetkovou újmu (bolestné, ztížení společenského uplatnění) a v případě trvalých následků i úhrada vypláceného invalidního důchodu. V současné době bohužel sílí tendence z každé příležitosti vytěžit maximum finančních zisků, zdravotní pojišťovny mají své specializované právníky, kteří pak pro ně vymáhají peníze všude, kde je to možné.

Úraz nebo jakákoliv závažnější nehoda má za následek automatické spuštění chodu úřední mašinerie. V první fázi věc vyšetřuje policie ČR, která buď dojde k závěru, že nebyl porušen zákon a věc odloží, nebo naopak shledá, že zákon porušen byl, zahájí trestní stíhání a vše předá státnímu zastupitelství, které podá žalobu k soudu. O vině a trestu pak rozhodne soud. Dále pak mohou ti, kteří byli poškozeni, (sám zraněný a dále např. zdravotní pojišťovna) podat žalobu o náhradu škody v občanskoprávním řízení. Zde se jedná především o úhradu nákladů na zdravotní péči, kterou zaplatily zdravotní pojišťovny, kromě toho může poškozená osoba soudně vymáhat také úhradu

doložených vzniklých nákladů, ušlého výdělku a nemajetkové újmy.

Při naší jeskyňářské činnosti občas provozujeme i aktivity, pro něž je vyžadována zvláštní odborná způsobilost (např. elektrická a strojní zařízení, trhací práce apod.). Je pochopitelné, že v podmínkách podzemí a nedostatku finančních prostředků není možné vše do detailu dodržet, značná část jeskyňářeni by tím byla zcela znemožněna. Nicméně v případě nějakého problému je jisté, že úřady nebudou nic zohledňovat a budou striktně postupovat podle psaných předpisů.

Při soudním projednávání se uplatňují nejen platné zákony, ale také vše, na co se zákon odkazuje. Např. nařízení vlády č. 362/2005 Sb. o bezpečnosti při práci ve výškách stanovilo, že k takovýmto činnostem **mohou být použity pouze takové prostředky, které jsou k tomu určeny a jsou používány v souladu s návody k používání dodanými výrobcem.** Tím se návod přibaleny k lanu, slaňovátku či jiné součásti naší výstroje stává závazným dokumentem a jeho nerespektování pak soud vyhodnotí jako porušení důležité povinnosti, což se stalo v případě výše zmíněného lanového traverzu v roce 2007. Každý výrobce lezeckých potřeb důrazně upozorňuje v průvodní dokumentaci na nebezpečí, s nímž je tato činnost spojena, pro ilustraci cituji z průvodního letáku firmy Singing Rock:

„Aktivity ve výškách, jako je horolezectví, jeskyňářství, slaňování, skialpinismus, záchrannářské a výškové práce, jsou nebezpečné aktivity, při kterých jsou možná zranění i smrt. Osobně nesete odpovědnost za jakékoliv případné škody, zranění nebo smrt, k nimž by došlo ve spojitosti s použitím tohoto výrobku. Nejste-li schopni nést odpovědnost za takové riziko, nepoužívejte tento výrobek.

Odpovídající znalosti způsobů jištění a metodiky použití výrobků jsou nezbytné. Proto může tento výrobek používat pouze odborně vycvičená a kompetentní osoba, nebo osoba pod trvalým přímým dohledem takové osoby.“

Stejně tak je závazná i naše bezpečnostní směrnice. Přestože jde o náš vnitřní dokument a není obecně závazným právním předpisem, určitě z ní budou soudy vycházet při projednávání jakékoliv nehody v jeskyních. Důkazem je nedávný případ zranění horolezce při slaňování a v důsledku toho vzniklá judikatura, viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2019 (spis. zn. 6 Tdo 425/2019) – cituji:

„Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 21. 6. 2018, sp. zn. 3 T 59/2018, byl obviněný Ch. F. uznán vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, 2 tr. zákoníku, jehož se podle skutkových zjištění jmenovaného soudu dopustil tím, že ačkoliv sportovní lezení na venkovních skalách je rizikovým sportem a při jištění lezce nebo spouštění lezce je zdraví a život v rukou osoby, která lezce jistí, což na osobu, která jistí, klade zvýšený požadavek opatrnosti vyplývající ze zákonné prevenční povinnosti upravené § 2900 občanského zákoníku, porušil obviněný tuto povinnost tak, že při spouštění poškozeného, z výšky asi 10 metrů nad zemí, a to tím, že ačkoli si obviněný mohl být sám jako zkušený lezec vědom veškerých možných důsledků svého nedbalého postupu, nezajistil dostatečně volný konec lana zejména tím, že na jeho konci neudělal uzal, aby lano neproklouzlo jisticí pomůckou grigri, a při spouštění poškozeného nekontroloval vedle samotného průběhu spouštění poškozeného i volný konec lana, a to zejména kolik lana ještě zbývá, aby předešel proklouznutí příliš krátkého lana jisticí pomůckou, což se skutečně stalo a zapříčinilo pád poškozeného z výšky asi 7 metrů na zem, v důsledku čehož poškozený utrpěl těžkou újmu na zdraví.“

„K části argumentace vztahené k nedostatku v subjektivní stránce lze konstatovat, že zavinění podle § 16 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, jež soudy u dovolatele shledaly, spočívá v tom, že pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí. Protože podstatou nedbalostního jednání je nedodržení potřebné míry opatrnosti, bylo třeba posuzovat, zda takové zanedbání lze obviněnému klást za vinu. Z tohoto hlediska lze souhlasit s názorem soudů nižších stupňů. Obviněnému proklouzl konec lana jisticí pomůckou v důsledku

hrubého porušení základních pravidel jištění, která znal a byl si jich vědom. Zejména pak za situace, kdy s poškozeným spěchali, nekontroloval konec lana a nezajistil jej ani bezpečnostním uzlem proti proklouznutí. V uvedeném směru nabývá významu i metodika Českého horolezeckého svazu, na kterou ve svých rozhodnutích poukázaly soudy nižších stupňů, neboť se jedná o jediný regulační prostředek u tohoto velmi riskantního (extrémního) sportu, jenž má přispět k tomu, aby si osoby tento sport provozující osvojily takové návyky, které mají možnost vzniku úrazových dějů minimalizovat. Již proto nelze bagatelizovat její význam, neboť jiná pravidla stanovená nejsou a jejich potřeba je zřejmá. Zmíněná pravidla totiž zvyšují bezpečnost osob věnujících se tomuto sportu. Již proto nelze soudům nižších stupňů vytýkat, že příslušná ustanovení metodiky při posuzování věci obviněného zohlednily. Uvedený postup nelze hodnotit jako neočekávaný, neboť při posuzování odpovědnosti (též trestní) sportovců, tak soudy postupovaly i v minulosti. Přiměřeně lze odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž jako závazná pro lyžaře na sjezdové trati shledal pravidla chování pro lyžaře vydaná Mezinárodní lyžařskou federací (FIS), které neměly podobu obecně závazného právního předpisu (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1506/2004, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010, publikované pod č. 55/2010 Sb. rozh. tr.). Na tomto základě lze dovodit, že horolezci by se, při výkonu jejich činnosti měli zmíněnou metodikou, jež v daném odvětví lidské činnosti konkretizuje § 2900 o. z., řídit."

Kompletní rozhodnutí Nejvyššího soudu je možno dohledat přímo pod tímto odkazem:

http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/6635B24265382E08C125849F00185486?openDocument&Highlight=0

Proto znovu zdůrazňuji, že se hluboce mýlí každý, kdo spoléhá na to, že mu nehrozí žádný právní postih, pokud na nějakou naši činnost neexistuje konkrétní závazný předpis. V takovém případě mohou státní orgány vycházet z právní normy obsahově nejbližší (právní zásada „per analogiam iuris“), případně i z dokumentů, jako je právě naše bezpečnostní směrnice. Důkazem pro to jsou výše uvedená rozhodnutí nejvyššího soudu ČR a není pochyb o tom, že stejně budou soudy postupovat i v budoucnu.

Všechny čtyři soudy, které se zabývaly nehodou v Lopači, se shodly na tom, že jištění na žebříku mělo být zcela automatické. Tato skutečnost (spolu s dalšími) je dnes zaznamenána natrvalo v judikatuře a v případě další podobné kauzy bude v soudním řízení aplikována. Stejně tak bude uplatňováno i vše, co je uvedeno v citacích odůvodnění rozsudků.

Z případů, které se v minulosti staly, pro nás vyplývají tyto závěry:

Před exkurzí řádně poučit účastníky o charakteru akce a nechat si o tom podepsat prohlášení – formulář je na našich stránkách www.speleo.cz.

V úsecích, kde reálně hrozí nebezpečí pádu, bude nutné provádět jištění. Místy to bude obtížné, budeme muset nalézat vhodné způsoby, jak jištění účinně provádět. Můžeme samozřejmě nadále lézt i bez jištění, ale v případě úrazu nás pak nemine vyšetřování a postih. Pokud však děláme něco s vědomím, že porušujeme nějaká pravidla, jsme většinou výrazně opatrnější. Důležité je si uvědomovat, že něco porušuji. A stejně tak je důležité si přiznat, že lezení po kolmém a dlouhém žebříku je skutečně riskantní, a to nejen pro méně zdatné osoby, ale i pro nás, zejména pokud jsme unaveni po namáhavé akci nebo vynášíme materiál. Několikrát jsem se setkal s tím, že zahraniční jeskyňáři, kteří byli zdatní a zkušení, se báli po našich žebřících lézt a někdy si tam dali lano a jistili se pohyblivým zachycovačem pádu.

Proti následkům z eventuálního vzniku újmy (úraz apod.) u účastníků speleologické akce se může pořadatel akce nebo průvodce pojistit, tzv. „Pojištění odpovědnosti“. Pozor však na podmínky pojistné smlouvy, většinou tam bývá celá řada výluk a často je tam v několika stranách psaných drobným písmem někde skrytá zmínka, že v případě porušení toho či onoho ustanovení zákona není pojišťovna povinna plnit. Pojištění je nezbytné dobře ověřit a nespoléhat na nějaké všeobecné informace – viz nynější shledání toho, že po dlouhá léta využívané pojištění rakouského alpského

klubu OEAV zřejmě neplatí pro naše jeskyňářské aktivity v zahraničí. Jak je to doopravdy, pak ukáže až konkrétní pojistná událost. Příkladem je úraz českého jeskyňáře v jeskyni na Slovensku, který byl pojištěn výslovně pro speleologii a z jeskyně byl vyproštěn místními záchranáři. Zdravotní péči v nemocnici včetně ošetření lékařem ještě v podzemí pojišťovna uhradila, avšak ve smlouvě nebylo výslovně uvedeno krytí záchranné akce, takže náklady na vrtulník a činnost záchranného týmu ve výši cca 250 000 Kč byly vyúčtovány postiženému, který je pak musel splácet.

Pro naši potřebu zjevně nebude dostačující obecné „pripojištění odpovědnosti osob za škodu z běžného občanského života“, které se sjednává spolu s jiným pojištěním, ani tzv. „pojistné na blbost v zaměstnání“, protože činnost v jeskyních nelze považovat za běžný občanský život ani za činnost v zaměstnání. Některé pojišťovny nabízí pojistky na extrémní sporty (např. lyžování na ledovcích, potápění, vysokohorská turistika apod.), kde se mimo pojistného plnění pro pojištěnce sjednává i pojištění jeho odpovědnosti za škody, které může při této činnosti způsobit jiným osobám.

Pokud se již nějaká nehoda stane, důrazně se doporučuje vše ihned zdokumentovat a zajistit svědky. Při projednávání před soudem s časovým odstupem několika měsíců nebo i let je pak těžké něco v náš prospěch zpětně dokazovat, lidé už si různé podrobnosti nepamatují a jejich výpovědi pak soud hodnotí jako málo věrohodné. Doporučuje se také ihned kontaktovat předsednictvo ČSS, které může zajistit odbornou pomoc prostřednictvím věci znalých osob. Konzultace problému s jeskyňářem, který má potřebné znalosti a zkušenosti, je nezbytná okamžitě, každopádně dříve, než proběhnou výslechy účastníků nehody a svědků. Pokud se do úředních záznamů dostanou – byť i jen nedopatřením – údaje nepřesné nebo takové, které není nutné uvádět a které pak budou použity proti nám, může nás to velmi citelně poškodit. Stejně tak může být zdrojem problémů i jen nesprávná formulace v protokolu, kterou si pak úřady vyloží tak, jak se jim to hodí.

Nežijeme v nějaké zaostalé asijské nebo africké zemi, kde lidský život a zdraví nemá valnou hodnotu, a proto ani tamní úřady se tím příliš nezabývají, případně s pomocí bakšiše nebo známostí lze ledacos zamést pod koberec. Navíc v chudé společnosti ani nelze nějaké větší částky vysoudit. V naší nynější společnosti západního typu patří život a zdraví k hlavním prioritám. Má to však za následek také to, že jakákoliv újma v tomto směru je čím dál tím více sankcionována. Přibývají případy, kdy žalující strana spolu s právníky hledá způsoby, jak na takové kauze co nejvíce vydělat. Kvalifikovanou úvahu a zdravý rozum nahradila strohá a bezohledná soustava paragrafů. Proto je nyní více než dříve důležité nedávat úřadům zbytečně příležitost k tomu, aby nás semlely ve svém byrokratickém soukolí. I v případě, že jsme v právu, je pro nás střet s úřadem vždy nerovný boj, státní orgán má na rozdíl od nás placený aparát, své právníky s příslušnými zkušenostmi a dostatek času.

Dnes víme, že pro nehody v jeskyních již existuje precedens, budeme proto muset to vše vzít na vědomí a naši činnost těmto poznatkům přizpůsobit.

P.S. Právníkou recenzi tohoto článku laskavě provedla JUDr. Vladimíra Marešová, za což jí patří upřímné poděkování.

Domácí lokality

Holštejn – země jeskynních systémů

Petr Maceček (HVS, ZO ČSS 6-15 Holštejnská, korona, březen 2020)

Moravský kras, Holštejn, jeskynní systémy

Snad každé malé dítě ví, že v Moravském krasu jsou jeskyně. Že jsou jeskyně na Holštejnsku, nejsevernější části Moravského krasu, se snad ví taktéž. Ale že jsou zde jeskynní systémy, to už ví málokdo. A když to třeba i ví, tak si to ani neuvědomí. Sousedí „jeskynní systémy“ známe spíše z velkých komplexů, ale my na Holštejně máme trochu jiná měřítka. Zdejší jeskyně nepatří k největším ani nejznámějším, ale i zde se bádá, kope a objevuje již drahně let. A stále je něco nového k nalezení.

Za mého působení v této krasové oblasti se dosáhlo pěkných výsledků díky spoustě lidí, kteří zde strávili mnoho chvil. Někdo jezdí a kope celý život a neobjeví nic. Někdo má zase to štěstí, že je ve správný čas na správné lokalitě a je účasten objevu. A právě pro chvíle opojné radosti při nahlížení do temna, kde nikdy nikdo nebyl a právě ty se svými druhy jsi tam, a jako jediní na světě máte tu možnost vstoupit do míst jako první, tak pro tento pocit to děláme.

Já však chci nyní psát o jiném krasovém fenoménu – a tím je propojení dvou různých, zdánlivě vzdálených jeskyní. Proto je v titulku to slovní spojení „jeskynní systémy“. Jeskynní prostředí je sice předvídatelné, ale zároveň nevyzpytatelné a o náhody zde není nouze. Leccos se dá předpokládat. A o to větší je pak radost, podaří-li se plánované uskutečnit. Mohu tedy děkovat osudu, že se mi podařilo být osobně přítomen u několika podzemních propojení.

- 1) Nová Rasovna – Spirálka
- 2) Holštejnská j. a j. Nezaměstnaných
- 3) Nová Rasovna – vchod z propadání
- 4) Závrtý 68 a 66
- 5) J. Příčná – Nová Rasovna
- 6) Lipovecká ventarola – okruh
- 7) Lipovecká ventarola – Nová Rasovna

1) Začalo to grandiózně – propojením posledního neznámého úseku na Bílé vodě. Započal finální útok na propojení Nové Rasovny se Spirálkou. Kladeňáci (potápěči ZO ČSS 1-05) to už několikrát zkusili ze strany Nové Rasovny v jejím koncovém bodu, v Macošském sifonu. Následně

v květnu roku 1988 došlo k nebývalé kooperaci dvou sousedních skupin. HVS (Holštejská výzkumná skupina) a Plániváci (ZO ČSS 6-19) se dokázali domluvit na společné akci (pamětníci jistě ví o jakém problému hovořím). Potápěči se zanořili v Macošáku, a já byl u toho, kdy se 22. 5. 1988 Gabo vynořil v přítokovém sifonu Spirálky. Byl jsem tam jako rychlá spojka – mazal jsem ven, zpět k nám do Nové Rasovny zvěstovat tu radostnou událost, že Gabo je v pořádku venku a záložní potápěč se může v klidu odstrojit.

Bílá voda byla tímto spojením prostoupena a propojena člověkem od svého propadání až po soutok se Sloupským potokem v Amatérské jeskyni.

2) Holštejská jeskyně proslula svými průkopy. Její sestra j. Nezaměstnaných se jí chtěla vyrovnat. Mapa však dávala tušit, že nepůjde o sourozence, ale o jednu jedinou podzemní prostorou. S prodlužujícími se výkopy už nikdo nepochyboval o jednom systému. Je sice pravdou, že tehdejší měření bylo ovlivněno záhadnou chybou, o to milejší byl výsledek, že nekopeme ještě tři metry, ale ke spojení došlo nečekaně a neočekávaně za jistých dramatických událostí. Naslouchající Vlk s uchem na stěně Holštejské jeskyně jen tak tak stačil uskočit, když se nenadále proti němu vynořil ze sedimentu oškrt sbiječky ze strany Nezaměstnaných. Toto se událo 26. 10. 1986.

Holštejská jeskyně (foto: L. Lahoda)

3) Propojení ne zase tak úplně první, ale o to zajímavější bylo v propadání Nové Rasovny. Původní vstup do jeskyně byl od Absolona díky povodním a změnám uložení sedimentů jaksi dlouhá desetiletí zatarasen.

V poslední době se ale povodně vyznačovaly větší intenzitou odnosu sedimentů směrem do jeskyně a tato transportní činnost vody se projevila relativním vyčištěním propadání pod silnicí. Možná i díky prackám nenechavců, které lákalo naznačené pokračování do podzemí, se otevřela cesta starců. Stačilo odhodit pár klacků a vzpříčených dřev a vstoupili jsme do míst, kudy původně vedly ocelové manesmannovy roury Absolonova čerpání. Několik stupňů a síněk a ze stropu na nás civí zbytky polní kuchyně, o patro níže obří acetylenová láhev. Antropogenní artefakty jsou vyváženy nádhernými krystaly pokrývajícími jednu stěnu. Tuto cestu se nám podařilo zmapovat 24. 7. 1994 až pod žebřík ústřední propasti. Následná povodeň opět tuto starou přístupovou cestu uzavřela až do dnešních dnů.

4) Ponorové jeskyně na okraji obce Holštejn směřují svým průběhem pod planinu, která se zvedá od výšky 30 m a výše, a pokračují směrem na jihozápad (na Macochu). A právě pole nahoře je pokryto mnoha závrtky. Skoro všechny jsme za éry Móky otevřeli. Už tehdy se dalo tušit, že nějaké souvislosti tu budou. A zde se přání stalo skutkem. Horní závrt na polích č. 66 se podařilo spojit se závrtkem č. 68, který se nachází dole v údolí před Holštejskou jeskyní. Stalo se tak po „veselých“ událostech, kdy jsme využívali tehdejší novinku v rozpojování hornin a to Cevamit. Nevěřili byste,

jaké popáleniny dokáže udělat ještě nezreagovaný Cevamit na lidském těle.

Závrt 68 má ve spodní části horizont protékající vodním tokem, zde se na konci známých částí zvedá vysoký komín. Byl zdolán až do neprůlezných úžin 62 m vysoko.

Horní závrt 66 opět končil úžinami. Až zmíněný Cevamit dokázal rozšířit cesty pro vodu již dávno známé. Spojení se uskutečnilo 11. 11. 2000 a celková denivelace je úctyhodných 90 metrů.

Lipovecká ventarola (Foto: P. Maceček)

5) Znamé pořekadlo, že příroda pracuje za nás, se opět projevilo ve své maximální síle dne 19. 8. 2007. Po jedné velké povodni jsme se vypravili na exkurzi zkontrolovat vodní stavy. Nyní už všude sucho, klasicky lezeme do j. Příčná. Všude je nádherně čisto, ale za vstupní propástkou se začínají dít věci. Tam, kde jsme se dříve namáhavě plazili, je nyní prostora na postavení. Podstatná část jeskyně se změnila. Je zde vidět velký odnos sedimentů směrem do jeskyně. A protože jsme v ponorové oblasti, obrovská síla vody dokáže přemístit nekrasové kulmské břidlice celou jeskynní soustavou přes Macochu až zpět, na světlo boží.

Čekám, kdy nás zastaví šterková bariéra, ale opak je pravdou. Následují vyčištěné chodby, jimiž pohodlně vzpřímeně jdeme. Přibližují se ke koncovému sifonu a nemohu uvěřit svým očím. Chodba pokračuje dále. Kde kdysi byl skalní břit zavalený kulmáky, nyní zeje díra a za ní se zvedá puklinová chodba vzhůru. Sápeme se tam a po pěti metrech je mi to jasné. Jsme v chodbě Mariánovské v Nové Rasovně. No je to úžasné, takto přijít k hotovému...

6) Další propojení se netýká spojení dvou jeskyní, ale jde o spojení dvou nezávislých větví jeskyně jedné. Lipovecká ventarola – výzkum probíhal na několika vzdálených čelbách. A protože kopání je mnohem zajímavější než nezáživné mapování, tak nám souvislosti trochu unikaly. O to větší překvapení nás čekalo při objasnění zdroje neznámých zvuků. Ač jsme si mysleli, že naše čelby jsou kdo ví jak od sebe vzdáleny, opak byl pravdou. Dne 29. 7. 2018 se nám podařilo propojit Blátivý dóm s částmi pod Malým čertákem pod Netopýřím dómem. Takže vznikl super exkurzní okruh v rámci jedné jeskyně.

7) Jako poslední zde uvádím propojení Lipovecké ventaroly s Novou Rasovnou. Už slyším ty námitky, co že to melu za nesmysly, když toto neexistuje. Ano, spojení se ještě neuskutečnilo, ale je jen otázkou času, kdy se tak stane. Pracujeme na tom. Největší úsilí směřuje ze strany Lipovecké ventaroly. Neb kdo zná místní reálie ví, že dostat se na konec známých částí v Nové Rasovně dá už samo o sobě dost práce. A pracovat v JPS (Jeskyně pravěkých symbolů)? Míst je tam několik možných, pro mladé ambiciózní a silné je to zajisté výzva – ale takové nemáme. Poslední pokus o kontakt dýmovou zkouškou skončil negativně. A tak jen věřím a doufám, že tohoto posledního, největšího a nejprestižnějšího propojení se brzy dočkám...

Trochu, a možná i více, se zde egoisticky chvástám, jak jsem byl u těchto událostí. Ano, ale právě proto bych velice rád poděkoval všem kamarádům, s kterými jsem mohl tyto vzrušující a nezapomenutelné okamžiky sdílet.

Ještě nepřišel jejich čas

Ladislav Slezák

Když blahé paměti jeskyňář Julek Bubla rozvířil hladinu stojatých badatelských vod v Suchém žlebu prohlášením, že objevil jeskynní systém pod Harbechy, nastal vskutku speleologický „cvrkot“. Najednou se kolem samotáře Julka shlukla skupinka dychtivců, vyzbrojená vším potřebným pro badatelskou expedici všech dob.

Rojnice lidí prohledávala stráž Suchého žlebu, kde měl Julek svoje pracoviště s chajdou. Metr po metru a nervózní Julek ne a ne najít ohlášený vchod do objevů. Až do své smrti vchod do jím učiněných objevů nenašel a obec jeskyňářská tuto epizodu zařadila mezi fantasmagorické úlety virgulářských pošetilců.

Je známo, že virguláři se točili i kolem Absolona, který sice jejich výkladům naslouchal, debaty většinou ukončil slovy: „Až uvidím zespodu to, co vy vidíte shora, až to zmapujeme a vyfotíme, pak uvěřím.“

Postupem času se i velký Absolon přesvědčil, že virgulář, který má karsologickou průpravu a geologické zkušenosti, neplácá nesmysly. Zárným příkladem nám může být Ing. Feitl ze známé VDT. Jeho kolegové se v řadě případů přesvědčili, že jeho práce mají hlavu a patu a jeho doporučení respektovali. Většinou se jim to vyplatilo.

Tím jsme se dostali do jižní části Moravského krasu, tedy do teritoria působení VDT. Oni totiž v místech, které jim K. Feitl určil, zanechali celou řadu značek a symbolů. Věřili, že označená místa je dovedou k novým objevům i mimo Ochozskou jeskyni. Bohužel, přišla 2. světová válka a s jejím koncem skončila i činnost VDT. Němečtí jeskyňáři si odnesli svá tajemství sebou do „věčných kutišť“.

Od té doby se mnohé změnilo v technologiích, které povýšily virguli na exaktní a nezpochybnitelné metody geofyzikální a hlavně do oblasti vývoje a aplikace georadarů. V posledních několika letech probíhá georadarový výzkum v oblasti jeskyně Pekárny (RNDr. P. Kalenda, Ing. R. Tengler).

Výsledky jsou konfrontovány s výsledky virgulové detekce (R. Cendelín, L. Slezák). Radarogramy a obrysová detekce se dokonale doplňují. Vzniká tak obraz paleogenetického vývoje celého jeskynního komplexu kolem dnes známého fragmentu Pekárny. Nehluboko pod povrchem terénu, v rozsahu 9 až 20 m, jsou jeskynní dutiny. Po jejich vyhodnocení by mohlo být jen otázkou času a technických možností podívat se do nich „zespodu“.

Po identifikaci jeskyně Seniorské máme aktuálně další identifikovanou jeskyni. Nazvali jsme ji pracovně – na počest Ing. Feitla – Jeskyní Feitlovou. Její půdorys byl vytýčen na základě řezů, prováděných georadarem i obrysu pomocí virgulí. Jeskyně je v z. úbočí Kamenného žlíbku. Horizontální chodba má průměrnou šířku od 5 do 8 m, zatím identifikovanou délku kolem 50 m

a je 9 m pod mírným svahem terénu. V portálové části je odhad, že vrchol klenby portálu se nachází v hloubce 3–4 m.

Takže obdobná situace, jako u jeskyně Seniorské (ve svahu nad Ochozskou jeskyní). Ukazuje se, že v obou případech jsou portály skryty pod pleistocenními blokovými kužely, které se opírají o skalní sruby, fragmenty úbočí krasových údolí. Erozní úrovně povrchových a podzemních toků jsou v příčinné souvislosti. Pod tímto pohledem se nám pozvolna rýsuje zcela nový obraz vývoje jeskynní soustavy vázané na dnes známý fragment v podobě jeskyně Pekárny.

Zatím ještě nedozrál čas, který spolehlivě ochraňuje objevené, ale zatím nepřístupné jeskyně před zvědavým člověkem. Je však docela možné, že některé tyto jeskyně v sobě ukrývají velká tajemství magdalénských lovců sobů. Možná.

Josefovské a Křtinské údolí v Moravském krasu

Rudolf Musil

Motto:

***Krápníky najdete všude,
ne však historii, kterou prožil Moravský kras.***

Úvod

Moravský kras je souvislé krasové území s typickými krasovými jevy, o průměrné nadmořské výšce kolem 500 m a rozloze 97 km². Z těchto hledisek nemá v naší republice analogii, je svým vývojem výjimečný a jedná se o naši nejvýznamnější krasovou oblast se všemi podzemními a povrchovými krasovými jevy. Pro ty, kteří jeho historii dobře neznají, jen dodávám, že v titulu uvedená dvě údolí jsou vlastně jen údolí jedno. Rozdělení v údolí dvě vychází z dávné historie tohoto území.

I když Moravský kras tvoří jednu souvislou plochu, přesto jeho vývoj nebyl všude stejný a dělí se proto do tří základních jednotek: severní, střední a jižní část. Z tohoto hlediska můžeme studovat jeho geologický vývoj, marinní faunu (devon, karbon, jura, křída, neogén), speleologické výzkumy a jejich průběh, archeologii, jeskynní sedimenty, terestrické fosilní obratlovce a celou řadu dalších disciplín.

Odlišnost krasových území

Krasové oblasti obecně jsou v mnoha směrech vždy podstatně odlišné od oblastí nekrasových, a to jak v současné době, tak i v minulosti. Týká se to nejen anorganické přírody, ale i všech biologických disciplín a jejich historie a samozřejmě i činnosti lidí. Společenstva rostlin jsou zcela jiná než v nekrasových oblastech. Roste zde velmi mnoho druhů chráněných rostlin, typických pro vápencové podloží, které se jinde nevyskytují. Pestré přírodní podmínky ovlivňují i rozšíření na kras vázaných živočichů, a to jak bezobratlých, tak i obratlovců. Specifické druhy se pak nacházejí v jeskyních. Dnešní biota je přitom výsledkem dlouhého vývoje, který probíhal v závislosti na stále se měnícím prostředí.

Podobně tomu bylo i v minulosti. V tomto případě začneme od samého začátku, od tvorby devonských vápenců. Jedná se o mořské sedimenty, v tomto případě vzniklé usazováním

v nehlubokém moři s čistou a teplou vodou a o postupnou přeměnu vápenitých schránek zemřelých živočichů spolu s bahnitými sedimenty ve vápenec. V moři žilo množství nejrůznějších organismů, které jsou zachovány jako zkameněliny, sinice, měkkýši, živočišné houby, stromatopory, koráli a celá řada dalších. Z organismů jsou jako zkameněliny zachované většinou pouze ty, které byly dostatečně početné a žili v prostředí vhodném pro uchování. Vždy se však jedná jen o malou část všech živočichů, kteří tam tehdy žili.

Většina devonských vápenců na Moravě se neobjevuje na dnešním povrchu, ale je překryta jinými sedimenty. Na povrchu se nachází jen jejich podstatně menší část. Tyto vápence začaly vznikat v době před cca 390 miliony let a časová délka jejich sedimentace od jejich báze až po jejich povrch představuje neuvěřitelných 35 milionů let. Jak jejich sedimenty, tak i jejich paleontologické nálezy jsou dobrým zdrojem poznatků o tehdejší moři a všem, co v něm v té době žilo.

V Moravském krasu jsme však schopni interpretace nejen o tehdejší mořském světě. Známe i terestrickou faunu, samozřejmě z mnohem mladšího období. Jako zdroj těchto informací slouží sedimenty nacházející se jak v horizontálních jeskynních chodbách (tam bývají obecně většinou relativně mladší nálezy z posledního glaciálu), tak i ve vertikálních propastech závrtů (tam bývají vesměs časově starší nálezy). Jsou zdrojem informací nejen o tehdy tam žijících zvířatech a rostlinstvu, ale sdělují nám i celou řadu dalších informací o celkových změnách prostředí v průběhu času, tehdejší minimální a maximální teplotě vzduchu, teplotě tekoucí vody, velikosti srážek a jejich ročním rozdělení, mocnosti sněhové pokrývky a délce jejího trvání, složení potravy, migraci druhů, stáří jedinců a roční době, kdy zemřeli a samozřejmě i o všech změnách způsobených lidským impaktem. Ještě bych podotkl, že poznání bezprostřední minulosti je důležitým klíčem pro poznání změn současného prostředí. Bez poznání minulosti je velmi těžké řešit současné probíhající změny prostředí. Ale vraťme se k nálezům terestrických zvířat, která zde kdysi žila. Jejich nejstarší nálezy v Moravském krasu sahají časově neuvěřitelně hluboko, pocházejí z doby před 16 miliony let (Mokrá, západní lom). Jen pro srovnání uvádím, abychom si uvědomili hloubku tohoto času, že sapientní lidé, to jsme my, přišli do Evropy zhruba před 40 tisíci lety a lidé, kteří již dovedli pěstovat obilí a domestikovat zvířata, před 6000 lety.

Dnešní způsob práce v krasových oblastech již vyžaduje jinou strategii především terénního a následně i kamerálního výzkumu. Je podstatně složitější, náročnější na širší znalosti vedoucího výzkumu, na jinou techniku terénního výzkumu, na čas, potřebu moderního laboratorního vybavení a samozřejmě i na finance.

První období těžby nerostných surovin

Čím se tedy Josefovské a Křtinské údolí a jejich bezprostřední okolí odlišuje od ostatních částí Moravského krasu? Jsou to tam se nacházející nerostné suroviny (železná ruda a další) a jejich těžba. Ta vedla k tomu, že se uvedená údolí a jejich okolí stalo typickou průmyslovou oblastí se všemi klady a zápory, které z toho vždy vyplývají. Znamenala samozřejmě stabilní a větší možnosti výdělku pro tamější obyvatelstvo a následně i jeho vyšší životní úroveň. Zatím co v ostatních žlebech bylo vždy ticho a schovávali se tam nejvýše lapkové a v době válek místní obyvatelé, zde panovala rušná činnost, nějaká stagnace neexistovala a život lidí plně pulsoval, skoro bez přestávky, na relativně vysoké životní úrovni, podstatně odlišné od ostatních částí Moravského krasu.

Pravděpodobně první stopy po dobývání železné rudy v této části Moravského krasu můžeme podle členů spolku Františka kláštera možná již do období keltského (6. až 5. stol. př. n. l., nebo do germánského (2. stol. př. n. l.), dále pak do období halštatu (starší doba železná, 750–450 let před n. l.). Není to jisté, ale možné to je. Osobně se však domnívám, že pokud se týče Keltů a Germánů, jedná se zatím o pouhou spekulaci. Nejstarší a nejrozsáhlejší a zřejmě i nejintenzivnější dolování železné rudy probíhalo až v období Velkomoravské říše. I v této době se však jednalo jen o povrchové dolování, stopy po něm můžeme najít na povrchu dodnes.

Prospektoři, kteří měli tak velké znalosti, že byli schopni výskytu železné rudy v terénu najít, nebyli s největší pravděpodobností Slované. Tyto znalosti se totiž nelze naučit samostatně, je pouze možné je od někoho odpozorovat. Tehdejší geologické znalosti vycházely proto z praktických zkušeností, ke kterým se teprve později mohla připojit i teorie. Byl to rozdíl proti dnešku, kdy se studenti učí nejprve teorii a na jejím základě pak praxi.

Prospektoři nepřišli jistě sami od sebe, museli být pozváni, a to zřejmě vedoucími činiteli moravského státu. Předpokládá to tedy nejen vysokou úroveň státní správy, ale i větší mezinárodní informovanost.

Prospektoři byli nejen schopni vyhledat v terénu místa výskytu železné rudy, ale řídili i její dobývání dělníky. Železnou rudu pak dopravovali k tomu určené dělníci na místa vhodná ke stavbě pecí, kterých bylo, jak ukázaly terénní výzkumy, vždy několik vedle sebe. U každé pak musel být hutník, který se staral, aby teplota v peci dosáhla po delší dobu takové výše, aby vznikla žhavá železná houba. Z ní pak byla mechanicky odstraněna struska. V pecích se topilo dřevěným uhlím. Znamená to, že pokud možno blízko se musely nacházet i mlíře, kde se dřevěné uhlí vyrábělo. Železná houba byla pak dovezena ke kovářům, kteří z ní vyráběli jak zemědělské nástroje, tak i zbraně. Celý pracovní proces od nálezů železné rudy až po získání železa si tedy vyžádal poměrně mnoho dělníků i specialistů a hlavně jejich organizování.

Obr. 1 Mapa nalezených hutí. Vysvětlivky nacházející se pod mapou ukazují počet a rozsah jednotlivých oblastí těžby železné rudy. Archiv: Technické muzeum, kolektivní práce spolku Františka, autor neuveden.

Všichni uvedení pracovníci museli být samozřejmě živeni, poněvadž se věnovali pouze své specifické práci. V okolí musely proto existovat osady, v tomto případě zřejmě slovanské, kde se jak rostlinná, tak i živočišná potrava vyráběla a vozila těmto pracovníkům. Poněvadž zřejmě i někdo umřel, musela existovat i menší pohřebiště. Je pravděpodobné, že stopy po všech těchto zařízeních a slovanských osadách by se mohly v terénu při pečlivém průzkumu snad ještě najít.

To vše vyžadovalo poměrně velmi vysokou úroveň organizační a řídicí práce. Očekávali bychom, že zánikem Velké Moravy (roku 906) těžba železné rudy zanikla, poněvadž ji neměli komu prodávat (nikdo zatím neřešil, jakým způsobem se to dalo). Není však tomu tak, těžba nezanikla. Hutnické dílny pracovaly ještě dále, i když pravděpodobně již ne tak intenzivně. Toto rozšíření těžby až do 12. století je z hlediska zaniklé Velké Moravy a tím ztráty odbytí nesmírně zajímavé a nevím, zda se někdo touto skutečností zabýval.

Po tomto období je pak v dané oblasti delší doba klid, spíše však nevíme, co se dalo. V každém případě muselo dojít k rozvrácení stávající ekonomiky a tím i k poklesu životní úrovně místního obyvatelstva.

První speleologické období – lékařské

Po dlouhém období, o kterém nic nevíme, další zprávy o Moravském krasu pocházejí až ze začátku 17. století, týkají se však již jiné problematiky, a to jeskyní. V roce 1608 se objevuje první známá tištěná zpráva týkající se Moravského krasu, ten byl tehdy ovšem ještě bez názvu. Týká se jeskyně Výпустku. Jejím autorem byl Oswald Croll (asi 1560–1609), lékař, doktorát z medicíny získal na univerzitě v Marburgu (Německo, severně od Výmaru) v roce 1582. Na téže univerzitě se stal i profesorem medicíny. A co je důležité, jeskyni dokonce osobně navštívil v roce 1597 a i později, když pobýval v Praze. Z autopsie popisuje tam se nacházející, a zřejmě v tehdejší době ještě na povrchu ležící, obrovské množství kostí zcela neznámých zvířat. Nebylo to nic neobvyklého, podobné nálezy uvádí i jiní autoři při objevech nových jeskyní v Moravském krasu. Sám jsem měl dokonce možnost poznat totéž při objevu Holštejské jeskyně, kde nedošlo k jejich zakrytí pozdně pleistocenními a holocenními usazeninami.

Co bylo vlastně příčinou, že se vypravil do Výпустku. Nebylo to v tehdejší době (přelom 16. a 17. století!) ani fyzicky, ale ani z hlediska orientace v zarostlém terénu jednoduché. Jak se mohl dozvědět o nějaké jeskyni, o jejích velkých dómech a o množství tam se nacházejících kostí? Je vysoce pravděpodobné, že tuto úlohu sehráli mniši z křtinského kláštera. Kláštery byly tehdy centrem vzdělanosti. Mniši se zabývali nejen bohoslužebnými záležitostmi, ale i vědecky pracovali. Vzpomeňme jen na opata Gregora Mendela v klášteře na Starém Brně. Někteří z nich museli již v 16. století publikovat články o Výпустku, ve kterých výše uvedené zajímavosti zveřejňovali. Svoje znalosti pak museli mít od tehdejších obyvatel, kteří jeskyni navštěvovali. Dřívější publikované články neznáme, ale také je nikdo zatím nehledal. Znamená to však, že již tehdy místní lidé se do Výпустku odvažovali a o všem, co tam viděli, mnichům vyprávěli. Nikdo se však zatím tímto obdobím ve spojení s Moravským krasem nezabýval.

Publikace z roku 1608 znamená proto nejen nejstarší doloženou návštěvu Výпустku, ale i první písemnou zprávu o jeskyních v Moravském krasu (první zpráva o Sloupské jeskyni – Staré skály je mnohem pozdější).

Co ho vlastně k návštěvě Výпустku vedlo. Jistě to nebyla jeho krasová výzdoba a pro tehdejší lidi nepochopitelně velké prostory. Zřejmě se domníval, že mezi kostmi by se mohl nacházet i roh jednorožce, který byl tehdy považován za lék na všechny známé nemoci a byl doopravdy vyvažován zlatem – vedla ho tedy ziskuchtivost (Musil 2018).

Nejednalo se však jen o zprávy týkající se nálezů možných léků. Jen jeden rok na to (1609) vychází další kniha, a to od Anselma Boëtia de Boodta, kterou můžeme považovat za první odbornou publikaci o krasovém fenoménu v Moravském krasu. Autor popisuje krasovou výzdobu Výпустku

a snaží se objasnit vznik krápníků (kap. 137, od strany 422). Uvádí všechny teoretické možnosti a přirovnává jejich vznik k ledovým krápníkům v zimě. Na základě jejich popisu pak zavádí do odborné literatury dnes běžné termíny stalagmit a stalaktit. Původ těchto názvů je tedy ve Výpustku. Kdy jeskyni navštívil, známé není.

Co je však unikátní a nepřehlédnutelné. Kniha, ne samostatných článků, je o této jeskyni a o tamějším krasovém území mnohem více, jen v 17. století devět! Jsou to kompendia shrnující všechny tehdejší znalosti, mezi které byl zařazen i Výpustek. I když jistě mnozí z autorů opisovali, přesto devět knih zveřejněných v západních státech o jedné jeskyni je evropský unikát. Ve všech případech se přitom jednalo o zkušené vědecké pracovníky, kteří ve svých knihách shromáždili všechny tehdejší znalosti. Označování, že se jednalo o mastičkáře, které se někdy u nás objevuje, je pouze urážkou těchto lidí a jejich velkých znalostí a ten, kdo toto slovo používá, nedosahuje pravděpodobně svými znalostmi ani ke kotníkům dotýčných autorů.

Druhé období těžby nerostných surovin

Od počátku 17. století se začala ve střední části Moravského krasu opět pomalu rozvíjet přerušovaná těžba železné rudy. Nejvyššího rozšíření dosáhla pak až v 18. století, kde tam v době prosperity existovalo 12 dolů, počet hutí je uváděn dvouciferným číslem. Těžba pak v průběhu 19. století postupně zanikala. Vedle železné rudy se těžily i žáruvzdorné jíly pro slévárny, od 17. století tam pracovala i sklárna (italští dělníci) a od 18. století továrna na kameninové zboží (olomučanská keramika, která se vyvážela i do zahraničí). Celá oblast byla tehdy vysoce průmyslová, samozřejmě se všemi pozitivními a i negativními dopady. Byla to doba největšího průmyslového rozmachu této oblasti a doba i nejvyšší životní úrovně tamějších obyvatel.

Málokdo si uvědomuje, že v 18. století je toto území typickou hornickou oblastí se všemi hornickými zvyky. Vysoká životní úroveň se samozřejmě promítla i do kulturní činnosti lidí, do způsobu jejich života. Horníci chodili v době svých svátků a při nejrůznějších oslavách v hornických stejnokrojích, existovaly hornické kapely a samozřejmě i všechny hornické slavnosti. Celá oblast žila hornickým způsobem života. Zajímavé a jinde neopakovatelné místo, kde se všechny oslavy konaly, byla jeskyně Kůlna. Jedná se o velkou a dobře přístupnou jeskyni, která sloužila jako to, co bychom dnes nazvali závodní klub nebo kulturní středisko.

Obraz života tehdejších lidí nám zachovala starohraběnka Eliška Salmová z doby, kdy se v roce 1864 konala ve Sloupě velká slavnost vysvěcení praporu spolku Rastislav, na které byly přítomny tisíce lidí. Všichni přítomní na této oslavě se se pak odebrali do Kůlny. Jeskyně byla upravena jako velký sál, osvětlena ze stropu jeskyně visícími lustry se svíčkami a hornickými kahany. Byly tam zřízeny stoly s lavicemi, na kterých bylo přichystáno pro účastníky oslavy jídlo a pití (pivo se tam přímo čepovalo) a uprostřed se nacházel taneční parket. Místní hornická kapela pak vyhrávala národní písně a písně k tanci.

Čtenářsko-zpěvácký spolek Rastislav založila 26. prosince 1862 skupina českých blanenských vlastenců z iniciativy Jindřicha Wankla. V roce 1863 měl spolek 203 členů. Autorem praporu byl významný malíř Josef Mánes. Jako smíšený pěvecký sbor a významné hudební těleso existuje spolek Rastislav dodnes.

Takové akce v Kůlně nebyly nijak ojedinělé, ale konaly se stále, i když možná v menší míře. Pěvecké a střelecké spolky tam pořádaly vždy svoje slavnosti a Knies (1884) píše: „kde jinde by byl lepší a větší prostor pro mnoho tančících než zde“. V Kůlně se v tehdejší době běžně pořádaly i taneční zábavy. Jednalo se zřejmě o starou tradici, která nemá nejen u nás, ale pravděpodobně ani na světě obdobu a je světovým unikátem.

Ekonomický pohled

Nikdo však do dnešní doby nestudoval toto území z ekonomického hlediska. Je přitom nutné všimnout si přírodních podmínek ovlivňujících způsob života lidí, úlohy výroby a obchodu, důležitosti a významu materiálních možností v oblasti hospodářské a sociální, v podstatě tedy hospodářské prosperity. Vedle rozdělení do základních jednotek (severní, střední a jižní) bylo by nutné provést rozdělení Moravského krasu i z hlediska jeho hospodářského využití lidmi, jejich pracovní schopnosti, o což se zatím nikdo nepokusil. Již první analýzy ukázaly, že nejen jednotlivé oblasti Moravského krasu byly v průběhu doby se zřetelem k hospodářské základně a tím i k ekonomické úrovni obyvatel odlišné a byly i podstatně odlišné vůči nekrasovým oblastem. To se muselo samozřejmě odrážet i v tehdejší společenské a životní úrovni obyvatel. Celkově žili na mnohem vyšší úrovni než okolní obyvatelstvo, mohli se lépe stravovat, oblékat a jistě i lépe bydlet.

Z tohoto aspektu se proto jednoznačně odchyľuje údolí Josefovského a Křtinského potoka a jeho nejbližšího okolí od ostatní části Moravského krasu a od ostatních přiléhajících oblastí. Zatím co jinde se obyvatelé živili především zemědělstvím a prací v lese a v některých údolích přebývalo pouze v době války místní obyvatelstvo, zde tomu bylo jinak. Ve výše zmíněných dvou údolích a v jejich nejbližším okolí se jednalo o vysoce průmyslovou oblast, která přinášela lidem trvalé zaměstnání a relativně stále vysoké mzdy. Jejich obyvatelé prošli proto na rozdíl od lidí z okolní nekrasové krajiny významnými změnami téměř v každém směru. Ty se týkaly materiální a kulturní základny jejich života. Určující úlohu měl dosažený stav ekonomiky a úroveň výrobních sil.

Výsledkem toho všeho byl vysoký materiální a kulturní rozvoj tamějších obyvatel a životní úroveň nesrovnatelně vyšší než v okolních oblastech. To zcela jistě sehrálo velkou úlohu v poznávání Moravského krasu. Tyto úvahy, které pouze načrtávám, by potřebovaly zpracování odborníka a došlo by se jistě k zajímavým závěrům.

Druhé speleologické období – seznamování s jeskyněmi

Ve všech krasových oblastech, kde byly větší jeskyně, se vždy našli lidé, kteří se odvážili do nich ze zvědavosti lézt. Jednalo se však vždy o ojedinelé osoby. V našem případě však horníci netrpěli strachem z podzemí, byli na něj ze své práce zvyklí. A našli si čas prolézat běžně všechny známé větší jeskyně, ne proto, aby tam kopali a dostali se tak dál, jak to dělají dnešní speleologové, ale pouze ze zvědavosti dostat se co nejdále.

V této době (18. století) vznikají v Moravském krasu s největší pravděpodobností i názvy těchto jeskyní. Jsou tedy velmi staré, na rozdíl od mnoha jiných evropských krasových území, kde jsou někdy jejich názvy umělé a bývají většinou novějšího data. V těchto názvech se však ještě neobjevuje slovo jeskyně, ale skála, což bylo synonymem. Slovo jeskyně totiž tehdy neznali, proto také Balcarova skála, Býčí skála, Staré skály, Michalova skála atd. Jedná se evropsky o poměrně unikátní jev, který by bylo nutné chránit a oficiálně nenahrazovat plný název jeskyně její zkratkou (Balcarka, Michálka atd.), jak se mnohdy děje. A co je ještě zajímavější, jen na pojmenování jeskyní nezůstalo. Samostatné názvy dostaly přitom nejen jeskyně, ale dokonce i jejich chodby (ve Starých skalách). Svědčí to o trvalých, stále se opakujících návštěvách této jeskyně. S ničím takovým se v žádné evropské oblasti nesetkáte. Jedná se o světový unikát. Škoda, že to není nijak zužitkováno, v tomto směru obecně nevyužíváme nic, co by v zahraničí již dávno učinili.

Tady bych si posteskl, jak málo dovedeme tyto a i jiné, jinde neznámé jevy, propagovat a možná i komerčně využít. Veškerou svou snahu vkládáme pouze do propagace krápníkové výzdoby jeskyní, kterou nacházíme ve všech krasových oblastech a nedovedeme ukázat na to, co je pro Moravský kras zvláštní, typické a jinde neopakovatelné.

Začátek rabování kostí

Důvěrná znalost jeskyní měla však později i své negativní dopady. Nedaleko Moravského krasu, v Rájci nad Svitavou, byl totiž začátkem 19. století postaven cukrovar, který pro čištění cukru potřeboval spodium (živočišné uhlí). To se vyrábělo z kostí a záhy se zjistilo, že jsou k tomu nejvhodnější kosti z jeskyní. Kosti se spalovaly bez přístupu vzduchu a vzniklé spodium sloužilo jako filtr k odvápnění a zároveň i k odbarvení cukrové šťávy. Kosti zvířat se vybíraly, pokud možno se silnou kompaktní dlouhých kostí a pokud byly recentní, musely se nejprve zbavit tuku. To u kostí z jeskyní odpadalo a byly proto nejvhodnějším a hlavně nejlacinějším materiálem pro výrobu spodia. Podstatně totiž snižovaly finanční náklady na výrobu cukru.

V této době začíná proto docházet k rabování kostí v jeskyních. Zatím co dříve se prodávaly ojedinělým turistům především krápníky, zuby a lebky medvědů, nyní nastala podstatně odlišná situace – z jeskynních sedimentů se vykopávaly všechny kosti a prodávaly se do cukrovaru. Nic nepomáhaly zákazy, kosti byly pro místní obyvatele dobrým, mimořádným a poměrně lehce získaným výdělkem. Na jejich vykopání se asi podílely celé rodiny od dětí až po dědy. Je dokonce zachována zpráva, kde i vedení obce Sloupu dává povolení pro „těžbu!“ kostí v jeskyni (tak to bylo napsáno). V žádné jiné krasové oblasti v naší republice jsem podobnou aktivitu nenašel, je omezena pouze na Moravský kras. Pokud znám krasové oblasti zahraniční, ani tam se taková aktivita nevyskytovala.

Třetí období těžby nerostných surovin – fosfátové hlíny

Obr. 2 Unikátní historický snímek ukazující mocnost těžené vrstvy fosfátových hlín ve Výpustku (označení původního povrchu křížkem). Všimněte si různé koroze povrchu vápencové stěny nad sedimenty a v sedimentech (Frodl 1923).

Začátek 20. století vedl k devastaci poslední velké jeskyně, poměrně málo porušené dřívějšími výzkumy, a to Výpustku. Na konci první světové války a po jejím skončení nastává horečné hledání, kde všude by bylo možné takové sedimenty najít. Zjistilo se, že jeskynní hlíny Výpustku obsahují fosforečnany, které by byly vhodné jako hnojivo na pole (18–20 %, P_2O_5). Je zajímavé, že perspektivní pro těžbu byly pouze jeskyně Křtinského údolí. Ostatní jeskyně Moravského krasu, i když se v nich nacházelo mnoho kostí, měly fosforečnanů velmi málo (Balcarova skála 3,66 %, Sloupská jeskyně 1,33–1,82 %, Šošůvská jeskyně 0,21 %, Kateřinská jeskyně 0,44 %, Hladomorna 0,67 %, Michalova skála 1,73 %, Ochozská jeskyně 0,08 %; Musil 2010). U jeskyní z Křtinského údolí bývá jejich vysoký obsah stále vysvětlován velkým množstvím fosilních kostí. Podobně velký obsah kostí měla však i celá řada výše jmenovaných jeskyní (jako příklad bych uvedl jeskyni Sloupskou) a tam tak velký obsah fosforečnanů nebyl. Vysvětlení vzniku vysokého podílu fosforečnanů v sedimentech pocházející pouze z kostí zvířat musí být proto jiné.

Měl jsem možnost setkat se dříve možná ještě s posledním dělníkem, který fosfátové hlíny těžil. Podle jeho slov se tak dělo krumpáčem, menší kosti v sedimentu zůstávaly a ten byl odvážen úzkokolejnou dráhou mimo jeskyni. Pokud se týče velkých kostí, ty se vybíraly a házely na obě strany chodby. Na můj dotaz, jak vysoké byly hromady kostí, říkal, že dosahovaly výšky člověka. To se mně nezdá, myslím, že přeháněl, ale v každém případě byly hromady jistě vysoké. Z publikací pak víme, že 12000 dobře zachovaných kostí bylo zasláno do Moravského zemského muzea. Tam skončily i nálezy z výzkumu Výпустku od Kříže. Dnes však, chcete-li studovat nálezy z Výпустku, musíte zajet do Přírodovědného muzea ve Vídni. Jen tam se nacházejí.

Třetí speleologické období

Speleologická aktivita byla nejprve spojená s prostým prolézáním jeskyní. Teprve později dochází i k zásahům do jeskynních sedimentů, dlouhou dobu ve spojení s jinými vědními obory (archeologie, paleontologie, geologie). Čistě speleologické výzkumy se objevují později a pouze o nich nemáme žádné zprávy. Celá další doba až do dneška je již doprovázena stále se zvyšujícím počtem speleologických výzkumů, které postupně začínají převažovat nad výzkumy jiných, výše uvedených oborů. Speleologové byli tak úspěšní, jak jim to dovolovaly materiální podmínky jejich doby.

Nikdo už nespočítá, kolik a jaké práce tehdejší jeskyňáři vykonali, vše zmizelo navždy v oceánu věků. Můžeme jen litovat ztráty výsledků, které jsou nenahraditelné (to se nakonec bohužel týká i dnešní doby).

Speleologie tehdy stála na začátku svého vzniku. Způsob provádění speleologických výzkumů, souhrn všech teoretických a praktických vědomostí a jejich postupný kvalitativní vývoj byl přitom původní, domácí, nebyl převzat z jiných krasových oblastí. Speleologové se vyučili sami ze své práce, z vlastních sil, z empirických zkušeností, které jeskyňáři prověřovali, rozšiřovali a zevšeobecňovali. Pouze cestou pozorování, bádání a přemýšlení došli k tomu, že byli schopni rozlišit fakta a fikce. Tím učinili rozhodný krok na cestě k zařazení speleologie mezi již stávající odborné obory. Každá činnost, nota bene ta, která si činí nárok, aby se stala vědní disciplínou, musí již na svém začátku vytvořit své specifické názvosloví. Brána vědy se otevírá klíčem odborné terminologie a metodickým postupem. V tomto případě se jednalo o názvosloví vytvořené místními obyvateli. A to se stalo v severní části Moravského krasu. Zjistil jsem to při studiu historie Sloupských jeskyní (Musil 2002). Celá řada názvů byla později převzata do odborné terminologie.

Speleologická práce, pomineme-li Punkevní jeskyně, nikdy nebyla a není přitom ani dnes výdělečná, je pouze užitečná. Speleologové jí vždy věnovali a dosud věnují svůj volný čas, svoje peníze a někdy i svoje zdraví.

Zvyšuje se samozřejmě i počet terénních výzkumů jeskyní různými vědeckými obory. Těch je však proti speleologickým výzkumům podstatně méně. Je to dáno velkým počtem amatérských speleologů a malým počtem jiných odborníků. Speleologické výkopy odstraňují nejen sedimenty bez nálezů, ale mnohdy i ty, kde nálezy byly. Tím samozřejmě, hlavně pokud se týče vchodových sedimentů, vzniká nenahraditelná škoda. Dnes nenajdete jeskynní vchod, kde by byly ještě zachovány sedimenty. Tím samozřejmě definitivně zanikají všechny informace, které by nám mohly tyto sedimenty poskytnout. Znamená to, že pokud se dnes ještě najde nová, i malá jeskyně, měly by být všechny práce, vedoucí k odstranění vchodových sedimentů, bez řádného komplexního zpracování přísně zakázány.

V současné době pracují v Moravském krasu jak odborníci institucí, které jsou na tuto oblast přímo vázány (Správa jeskyní České republiky, Správa chráněné oblasti, Muzeum Blanenska, Česká speleologická společnost), tak i jednotliví odborníci ústavů různého vědního zaměření (vysoké školy, ústavy Akademie, Moravské zemské muzeum, Technické muzeum). Množství článků z různých vědních oborů z různých institucí se objevuje v tematicky různě orientovaných časopisech nejen u nás,

ale i v zahraničí. Počítáme-li k nim ještě diplomové a doktorské práce (které většina speleologů jistě nezná), je jich jistě velký počet. Celková znalost, co vše bylo publikováno, chybí. Do dnešní doby neexistuje vydávání nějakého souhrnu všech v jednom roce vycházejících článků. Tento článek je vlastně pouze přehledem znalostí, které bychom našli v knize Musil et al. (2019), samozřejmě doplněný dalšími úvahami. Při této příležitosti musím uvést opravu v uvedené knize. V úvodu uvádím první použití názvu Moravský kras. Informace z použité literatury, jak se později ukázalo, však byla mylná.

Místo závěru malá úvaha o Moravském krasu

Návštěvy jeskyní patří k vrcholným zážitkům. Každá jeskyně má svoje zvláštní neopakovatelné kouzlo. Přitom i na povrchu je spousta zajímavostí, které zatím nejsou turisticky využitelné (nepřinášejí finanční efekt).

Moravský kras je v České republice výjimečnou krasovou oblastí, jak z hlediska své plochy, tak i díky přítomnosti všech krasových jevů (tisíce jeskyní, podzemní vodní toky, hluboké kaňony, krasové plošiny se závrtky, ponory, vyvěračky, paleontologické a archeologické nálezy aj.). Tradice speleologických výzkumů jsou bohaté. To je jistě důležité a sehrává to stále svou úlohu. Důležitější by však byla účinná podpora, která by umožnila v tomto zaměření jak pracovní uplatnění, tak i pokrok.

Dnes známe již tuto oblast lépe, než si obvykle myslíme, chybí jen její komplexní zpracování. V této oblasti byly přitom položeny základy výzkumu všech oborů týkajících se krasu nebo již známé byly rozvinuty. Postupně byl zde rozpracován systém objektivně platných poznatků a metod o práci v jeskyních.

Speleologové to neměli nikdy snadné, byly průkopníky a stáli před problémy, na které se mohlo odpovídat jen prací, mnohdy neúspěšnou. Kdybychom rozdělili vykonanou práci na kladnou, přinášející výsledky a na zápornou, druhá by jistě převažovala. Dnes jsou speleologové odborně na takové výši, že oblast Moravského krasu je jim malá a speleologické výzkumy expandují i do jiných zemí.

Mezi vlastnostmi speleologů, a byly jich, dnes neznámých, ne stovky, ale tisíce, patří vytrvalost a houževnatost. Dosvědčuje to jejich práce v jeskyních, co nedokáže jednotlivec, dokáže spojení sil. Mají vyvinutý smysl pro objevy, které jsou vždy specifické a nedají se nikdy vtěsnat do nějakých schémat. Vždy se projevoval i výrazný individualismus, sklon k nesvornosti, vnitřní rozepře byly příslovečné.

Mimořádné objevy nových jeskyní, respektive prolongace známých, patří ke skvělým výkonům poslední doby a byly jen dovršením úspěchů výzkumů dřívějších dob. Při nedostatečném technickém zabezpečení dosáhli speleologové takřka nemožného. Jistě nebylo vše ideální. Již od Absolonových dob je Moravský kras považován za „sopečnou půdu“. Samotné ideály by tam nacházel jen povrchní a jednostranný pozorovatel. Ani organizace práce nebyla vždy efektivní. Mnoho dobrých programů se jistě neproměnilo v čin.

Dnešním předpokladem jakékoliv práce je práce týmová. A v tom nejen speleologická práce v Moravském krasu, ale ve všech českých krasových oblastech, je proti jiným oborům velmi pozadu. Nejde přece jen o kubické metry vykopané zeminy a o nové objevy, ale i o jejich vědecké zhodnocení. Nové objevy nepodávají vlastně vysvětlení, ale jen konstatují skutečnost. Jakoby se zdálo, že speleologům stačí pouze objevovat něco nového. Nové objevy by však měly být pouze začátek pro další odborné práce a ne jejich konec.

Produktivita nových objevů je tedy podstatně vyšší než jejich odborné zpracování. Teoretické vědecké práce, a to nemluvím o komplexních, které by vycházely z nových objevů, většinou chybí. Informace přitom poskytují nejen objevené prostory, ale i jeskynní sedimenty, i když jsou sterilní. Jejich odstranění znamená definitivní ztrátu všech informací, které jsou schopné poskytnout. Nejvyšší hodnotu mají samozřejmě nálezy v sedimentech, které, pokud jsou, poskytují nejvíce informací.

Je přitom samozřejmé, že historii významu speleologických výzkumů nelze psát bez znalosti oblasti, která byla jejich jevištěm. Teoreticky si představuji, že se jedná o velkou knihu, ve které jsou zakódovány všechny informace. Je pouze nutné umět tyto kódy rozluštit. A právě dnešní doba ukazuje, že zakódovaných informací je v nich mnohem více, než jsme si dříve představovali. Můžeme proto předpokládat, že nejsme ještě zdaleka u konce jejich objevování. Znamená to, že každá ztráta jakýchkoliv poznatků včetně jeskynních sedimentů, i když v nich nejsou žádné nálezy a jsou sterilní, znamená obrovskou ztrátu. Málokdo si uvědomuje, že každý vykopaný kbelík sedimentů vyhozený ven znamená, že byl vytržen jeden list s informacemi a tím byly i definitivně ztraceny. Při dnešním způsobu práce nebude možná dlouho trvat a tak jak se ztratily sedimenty vchodové, nebudou existovat ani sedimenty jeskynní.

Zatímco speleologické výzkumy přinášejí stále nové a nové objevy, komplexní zpracování nových objevů se stále opožďuje a nůžky se stále více a více rozevírají. To je podle mě největší bolest současné doby, kterou nám budou jistě další generace vyčítat. Zbývá mnoho otázek, na které nové objevy neodpovídají. A jedná se o odpovědi, které nás z hlediska vývoje krasu zajímají nejvíce.

Jakmile se jakákoliv skupina lidí spokojí s dosaženými výsledky, které se vůči jiným oborům relativně stávají průměrné, značí to vždy začátek stagnace. Je přitom evidentní, že prosazování všeho, co přesahuje průměr, neprojde nikdy bez boje. Jistě si každý všiml, že dnešní odborníci zveřejňují odborné speleologické práce jen jako svoje hobby, zaměření jejich hlavní práce je zcela jiné. Zoufale nám chybí i nějaké centrum, které by bylo schopné vytyčovat odborné úkoly a hlavní směry karsologického výzkumu.

Končím třemi větami: Minulost je integrální součástí dneška. Nejhorší by bylo, kdyby vzniklo rigidní prostředí. Moravský kras je kolébkou české speleologie.

Literatura:

Boëtius de Boodt A. (1609): *Gemmarum et Lapidum Historia*.

Croll O. (1608): Tractatus de signatoris internis rerum seu de vera et viva anatomia majoris et minoris mundi.–In: *Basilica Chymica*.

Frodl B. (1923): *Die Höhlen des mährischen Karstes als Lagerstätten von Dünnphosphaten*. – Brünn. Selbstverlag: 1–37.

Musil R. (2002): *Sloupsko-šošůvské jeskyně. Jeskynní bludiště pod Bradinami*. – Nakladatelství Gloria Rosice, 1–179.

Musil R. (2010): Výpustek. Bájná jeskyně u Křtin. Její 400letá historie a význam. – *Acta Speleologica*, 1, Průhonice, 1–115.

Musil R. (2018): Nejstarší zprávy o jeskyních Moravského krasu. – *Speleo*:74: 47–66. Praha.

Musil R. et al. (2019): *Moravský kras. Průvodce Josefovským a Křtinským údolím*. – Masarykova univerzita: 1–347. Brno.

Velká čerpací zkouška v Albeřické jeskyni

Jiří Bruthans, Radko Tásler

Ačkoli celý výzkumný projekt Správy Krkonošského národního parku Inventarizace a dokumentace krasových jevů v regionu Krkonoš je teprve ve své půlce, jeden z hlavních úkolů byl na jaře roku 2020 splněn. Byla jím čerpací zkouška v Albeřické jeskyni a její vyhodnocení. Na celkové závěry o jeskyni si budeme muset ještě počkat, ale již teď můžeme zveřejnit některá základní data z velkého čerpání.

Albeřická jeskyně ve východních Krkonoších je vyvinutá v úzkém pruhu krystalických vápenců. Vstup do ní je na dně 40 m hlubokého jámového lomu a dno lomu, respektive celá suchá část jeskyně, leží v průměru 15 m pod úrovní dna údolí Albeřického potoka s ponory. Hladina podzemních jezer trvale zaplavených partií tedy nikdy nedosáhla úrovně povrchového toku Albeřického potoka. Navíc ani nebyly známe vývěry z této jeskyně. To vše předurčovalo jeskyni jako hlavního krkonošského kandidáta k provedení čerpací zkoušky.

Čerpací zkouška uskutečněná v létě a na podzim 2019 nemá v krasové hydrogeologii ČR dosud obdoby, jak co se týká délky trvání, tak přístrojového vybavení použitého při jejím monitoringu. Vlastní čerpání trvalo od 27. 6. 2019 do 28. 10. 2019, tedy 123 dní, a hladina při něm byla snížena o 15,3 m oproti hladině před zahájením čerpání. Poté následovala stoupací zkouška, tedy sledování vzestupu hladiny po ukončení čerpání. Stoupání hladiny probíhalo i po 15. 2. 2020, kdy bylo uzavřeno vyhodnocovací období.

Současně s čerpáním, tak jak se snižovala hladina, probíhalo vyklízení lomové sutě z propastí zasypaných na počátku 20. století ve vylámané vstupní Komoře, kde byl předpoklad dostat se horizontálními chodbičkami pod dno jižní části lomu. To se bohužel nepodařilo, zato vyklízené propasti měly mnohem větší rozměry a zajímavější modelaci, než se předpokládalo, a staly se jedním z klíčů pro studium geneze jeskyně. Celkem bylo vyklíženo 160 m³ lomové sutě a splavených jeskynních sedimentů z vlastních propastí a přes 1 400 m³ lomové sutě při odkrývání jejich ústí a úpravách vstupu do Komory.

Čerpané množství vody se postupně zvyšovalo ze 4 l.s⁻¹ na začátku zkoušky na téměř 25 l.s⁻¹ za výrazného snižování hladiny na počátku listopadu 2019. Poté s ustálením hladiny průměrné čerpané množství kleslo na zhruba 17 l.s⁻¹ ke konci čerpání. Celkově bylo z jeskyně odčerpáno 150,3 tis. m³ vody.

Spolu s čerpáním bylo sledováno mnoho parametrů, jejichž vyhodnocení je předmětem závěrečné zprávy a bude uveřejněno s celkovou finální zprávou v průběhu dvou let.

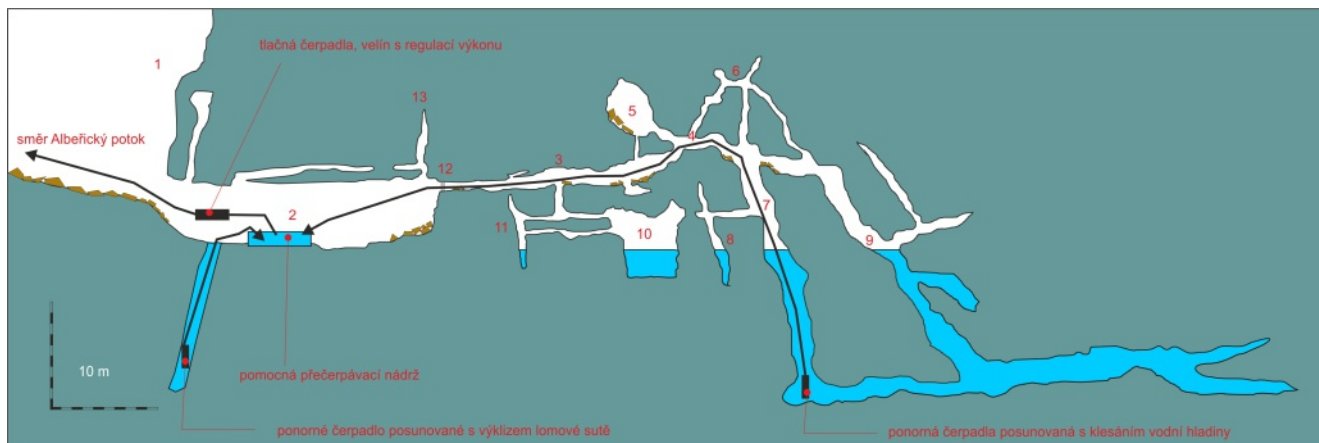
Obecně můžeme říci, že Albeřická jeskyně spolu s karbonátovými pruhy v okolí představuje velmi objemný zdroj krasových vod a pod úrovní uměle snížené hladiny, ale i nad ní jsou ještě další neznámé prostory. Díky vysokým ročním úhrnům srážek a nízké evapotranspiraci se na jednotku plochy infiltruje značné množství vody, která má vysokou korozní schopnost. Dochází tak k masivnímu rozpouštění a vzniku velmi objemných podzemních prostor.

Součástí práce bylo i sledování Albeřického potoka a snaha nalézt případné vývěry krasových vod. Opakovaně detailní měření průtoků v povodí Albeřického potoka

Soustava kalových čerpadel ve Velké mramorové propasti byla spouštěna s klesající hladinou

ukázalo, že hlavní vývěrové centrum vod z karbonátového pruhu s Albeřickou jeskyní se nalézá na Albeřickém potoce v okolí bývalého penzionu Vnoř, zhruba 1 500 m jižním směrem od jeskyně. V tomto prostoru, v úseku dlouhém okolo 280 m, vyvěrá v závislosti na roční době 30–40 l.s⁻¹.

1: Bischofův lom, 2: vylámaná komora s relikty jeskyně, 3: I. dóm, 4: II. dóm, 5: III. dóm, 6: Velký a Malý trojúhelník, 7: Velká mramorová propast, 8: Malá mramorová propast, 9: Mramorové jezírko, 10: Kaňon, 11: Kastrólka, 12: vstup do jeskyně s uzávěrem, 13: komín K 1.

Schéma čerpací zkoušky znázorněné na profilu Albeřické jeskyně.

Z praktického „jeskyňářského“ hlediska je však velkým překvapením rozsah odvodněných objevených prostor. I když potápěčský průzkum naznačoval, že rozsah nebude malý, tři patra o celkové délce polygonového tahu 326 m byla velkým překvapením. Délka je ve skutečnosti ještě větší, protože vzhledem k nestabilitě některých závalových částí nebylo možné postupovat dál severním směrem. Prostory jsou v generelu vyvinuté podél východního, strmě až svisle ukloněného styku karbonátového tělesa a některé dómy jsou přes 8 m široké a 5 m vysoké. Ze čtyř vyklizených propastí v Komoře překvapila Jednička s dokonale eliptickým až oválným průřezem s hloubkou 14 m. Není to hloubka konečná, protože díky blokové sutě a sedimentům na dně Velké mramorové propasti nebylo možné spouštět čerpadla hlouběji.

Bohužel nám voda po vypnutí čerpadel vystoupala a nepodařilo se protáhnout jeskyni až do Polska. Zbavit se tak vody na trvalo...

Foto R. Tásler, J. Bruthans

Přečerpávací nádrž a velín v Komoře.

Jedna z propastí vyklizených od lomové sutě zvaná Žumpa.

Zahraniční lokality

Jak jsme se pokoušeli překonat – 1 000 metrů ve „Spluze“

Josef Wagner (ZO ČSS 7-01 Orcus)

Propast Spluga della Preta v Itálii měla v 80. letech minulého století hloubku 998 m a my jsme si dali za cíl v létech 1985 a 1986 nejen sestoupit na dno, ale také objevit v propasti nové partie a v propasti překonat hloubku 1 000 m. A jak to bylo doopravdy?

Expedice Spluga della Preta 1985

Účastníci: ZO ČSS ORCUS Bohumín: Josef Wagner– Pepa vedoucí expedice, Václav Šutta – Venca, Mirek Demjen – Děžo, Petr Téma – Vetešník, Pepík Kučera, Pavel Sýkora – Cici, Ljuba Šromová, ZO ČSS Javoříčko: Mirek Vaněk – Plagát, Jirka Koudelka – Šéf, Josef Cetkovský.

2. 8. Na expedici vyrážíme dvěma vozidly. Volhou kombi a upravenou nákladní Avii.

6. 8. Po několikadenních peripetích způsobených neustálými poruchami motoru Avie dosahujeme vesnice Fosse nad Veronou, kde by na nás měli čekat italští přátelé. Lije jako z konve a před Veronou nás zastavuje policie. Vůbec se jim nelíbily naše papíry od Avie. Nastalo dlouhé prověřování, ale nakonec nás pustili. Po dlouhém bloudění nacházíme výjezd na hřeben Monti Lessini a do vesnice Fosse, kde o nás nikdo nic neví! Ljuba sbalila v hospodě prvního lepšího speleologa a s ním navštěvujeme předsedu místní organizace Marcela. U kávy a whisky za hrozného lijáku venku probíráme mapu propasti Spluga della Preta – cíl naší výpravy (bohužel jak jsme později zjistili, informace byly značně zkreslené). Pozdě v noci, za doprovodu nových přátel, vyjíždíme na hřeben ke „Spluze“, kde mají ve staré kamenné budově s hliněnou podlahou svůj bivak. No, hlavně, že na nás neprší.

7. 8. Chystáme se na systém Spluga della Preta (– 998 m) za asistence spousty přihlížejících turistů a jeskyňářů z Fosse. Do vstupní šachty -130 m, vhazujeme dvě lana stočtyřicítky a ve čtyři odpoledne první družstvo vedené Vetešníkem zahajuje sestup. To je sjezd! Sto třicet metrů ve vzduchu ve zvonovité šachtě. Italové tady pro své expedice budují výtah. My jsme jej nechtěli. Úkol členů družstva byl navěsit lana do hloubky 300 m, najít cestu meandry ke studni v – 88 m a vystoupit zpět na povrch. Měli na to 12 hodin.

Vše probíhalo normálně, za vstupní studni -130 m, za krátkým meandrem, následuje studna -10 m a za ní vertikála -108 m. Tady Veteš instaluje 4 přepínky (ne moc šťastně) a pak začíná ne moc složitý meandr, který vede ke studni v -88 m. Úkol prvního družstva končí a mohou na povrch.

8. 8. Ve čtyři ráno je první družstvo na povrchu a sestup zahajuje druhé družstvo – Pepa, Venca, Děžo a Mira. Jejich úkolem, kromě fotodokumentace, je nalézt a vystrojit trasu sestupu. Za 8 hodin by je mělo dosáhnout třetí družstvo, které samostatně nebo společně s druhým družstvem sestoupí na dno jeskyně. Vše jde v pohodě, jen Vencovi se ve studni -130 m zamotala lana.

Ve studni -108 m trochu nadáváme na Vetešníkovy krátké „pytle“ na přepínkách. Najednou jsme uslyšeli krátký svistot vzduchem a pak Pepovo dlouhé nadávání. Na druhé přepínce, když sedal do „Petzla“, si nechal karabinu napříč, zámek se vyhnul a převrátil. A Pepa letěl do propasti. Naštěstí připnul „bogibs“ do starého italského lana, které tam viselo, a tak snad po 10 metrech volného pádu se „bogibs“ zasekl a Pepa se houpal nad propastí. A Déžo nad ním měl co dělat, aby mu pomohl. Nebýt toho druhého starého lana a Božího vnuknutí se do něj cvaknout, raději nedomyslet.

Pod propastí -108 m začínají první dlouhé, na orientaci velmi složité meandry. Pak sjíždíme bez problému šachtu -88 m a začínají další kruté meandry. V blátě, vodě, po dně i pod stropem prolézáme každou odbočku, abychom našli pokračování a správný směr a hned jej značíme pro třetí družstvo. Marně hledáme orientační znaky, které nám popsal Marcelo. Těžkou brašnu s fotopřístroji již zanecháváme raději na dně další studny. Od vstupu do systému nás upoutává veliký bordel. Můžete tu najít vše, co tu zanechaly předešlé expedice. Podzemní bivaky, vystrojené vertikály, včetně navěšených lan a karabin. Starých lan jsou tu všude stovky metrů.

Meandry se dále střídají s propastmi protékajícími vodopády. S hloubkou a narůstajícími problémy nás začíná tlačit čas. Dosahujeme sálu „Paradiso“ a zmocňuje se nás odpor. Všude hnijí haldy odpadků po expedicích. Jsme v hloubce okolo 700 m. Za námi jsou nejtěžší propasti a meandry, před námi už jen svažující se suché koridory a tři propasti s hloubkou do 50 m. Je půl desáté v noci a třetí družstvo nikde. Mají již 6 hodin zpoždění. Nevíme, co se stalo. Zásoby jídla (jedna čokoláda, kandované ovoce, jeden krajíc a salám) jsou u konce. Mirovi dochází síly, dál nemůže a vzdává to. Vašek sjíždí poslední vertikálu, nasazuje „Petzla“ na špatné lano, vedoucí přímo do vodopádu. A ještě bez přepínek ale zato se třemi uzly. Pak na hodinu mizí ve vertikále -66 m a nedává o sobě vědět. Instalujeme další lano a Pepa sjíždí za ním. Po krátké domluvě končíme sestup nedaleko ode dna, chybí posledních 200 m. Ale Miru nemůžeme nechat samotného. Mohl by zcela prochladnout a to by mohlo znamenat nejhorší....

Začínáme urychlený výstup propastmi a meandry. Těžké vaky s materiálem ve vertikálách netaháme, ale vynášíme na zádech. Honí nás i obava, co se stalo s třetím družstvem. V – 400 m nacházíme vzkaz od Ciciho, ve kterém nadává Pepovi, že mu dal slabého partnera. Josef byl totiž v této hloubce zcela vyčerpan, další sestup vzdal a Cici s ním musel nahoru. My opět zrychleným tempem pokračujeme vzhůru.

9. 8. Mira ztrácí úplně síly. Šachtou -108 m vystupují Pepa, Déžo a Venca za hodinu (všichni tři) a Mirovi samotnému to trvá 90 minut. Jsme pod vstupní studnou -130 m a na jejím dně nacházíme bivakovat Josefa. Je zcela vyčerpaný a nemá sílu vystoupit na povrch. Rychle na povrch vystupuje Pepa a instaluje další lano do propasti, aby mohli lézt dva lezci (Venca a Déžo) současně. O dobré kondici všech tří svědčí i časy výstupu, vše do 25 minut. Je sedm hodin večer, když ze „Splugy“ pomalu, jako poslední, vystupuje Josef. Pozdě večer pomocí Volhy a kladek vytahujeme ze šachty -130 m všechn materiál. Akce končí a mnozí usínají přímo u vstupu Splugy.

10. 8. Je slunečné ráno a my vše balíme. Sjíždíme do vesnice Fossé, kde nás čeká Marcelo a Giovanni. V jejich doprovodu ještě jdeme na exkurzi po krasových zajímavostech okolí. U vína nás italscí přátelé zvou do „Splugy“ znova příští rok. Společně se pokusit prohloubit celý jeskynní systém a objevit nové partie. A dosáhnou vysněných -1 000 m.

Expedice Spluga della Preta 1986

ZO ČSS ORCUS Bohumín: Josef Wagner – vedoucí expedice, Václav Šutta, Miroslav Reichenbach – Raich, Šromová Ljuba, Jana Wagnerová, ZO ČSS Javoříčko Prostějov: Josef Cetkovský, Jirka Koudelka – Šéf, Vladimír Šádek, Aleš Tomica, Vaněk Miroslav – Plagát, řidič autobusu Ivan Podhorný, ČT televize Ostrava Bajer Rudolf – režisér, Jiří Radek – kameraman, Speleoklub PTTK Bielsko Biala Polsko Lubek Zawierucha a 9 speleologů Speleoklubu PTTK.

20. – 23. 7. Převrta celá výprava Bohumín – Prostějov – Rozvadov – Besanson (Francie)

Vlastně podle tisku máme být už druhý den na cestě. Jenže když jsme přijeli k Ivanovi a jeho

expedičnímu autobusu, zjistili jsme, že kromě plechového obalu nemá nic. A tak v pátek celou noc vyrábíme expediční autobus. Měníme palivové potrubí a konečně ve 21.30 opouštíme Bohumín a míříme do Prostějova, kde už všichni spí. A tak je budíme a pokračujeme v cestě.

Nocujeme za Brnem a od rána sháníme servis, kde by nám na Volze vyvážili kola a ztrácíme autobus. Jenže před Plzní autobus chytá další poruchu. Je zavzdušněné řízení a Ivan neutáhne volant. Autobus opravujeme a okolo půlnoci jsme v Rozvadově na hranici.

Ráno autobus opět odmítl jet dál. Ivan si myslel, že praskl měch a díky tomu se autobus naklonil na bok. Naštěstí to byl jen uvolněný šroub a my můžeme pokračovat do Francie, kde k noclehu zastavujeme nedaleko Štrasburku. Ráno nás budí francouzští policajti a ptají se Vaška, odkud máme benzín, který Vašek právě dolévá do Volhy. Nakonec nás ale nechávají odjet. Pak jsme chtěli pokračovat směr Andora, ale na autobusu praskla pneumatika.

24. 7. Dnes pokračujeme v cestě do Andory. Ale nikoliv nadlouho. Na autobusu praskla další pneumatika a Ivan samozřejmě další rezervu nemá, a tak musíme koupit novou. A aby se mechanici nenudili, utrlh se ve Volze plovák karburátoru. Naštěstí Vašek ve svém montážník kufru měl i pájku, a tak na pumpě na záchodě plovák zpátky do karburátoru připájel.

A můžeme zahájit výjezd do Andory. Dostali jsme se však pouze do poloviny výjezdu a asi 12 km před Andorou se z motoru i výfuku autobusu začala valit pára a kouř. Dále už autobus odmítl jet. Asi se přehřál a prasklo mu těsnění pod hlavou. A to byl konec. Tedy to jsme si původně mysleli.

25. 7. Začala šílená kalvárie s opravou motoru. Nejdříve rozebrat motor a sundat hlavu motoru. To je problém i v dílně, natož na cestě v horách. Hlavní problém byl povolit šrouby hlavy. Ivan samozřejmě v autobuse skoro žádné nářadí neměl, natož golu. A tak Volha pendlovala po okolních vesnicích a železářstvích a vykoupili jsme všechny gola ořechy velikosti „29“. Jo, koupili jsme jich mnoho, ale všechny postupně při pokusech o uvolnění šroubů hlavy praskly. Doufáme, že nahoře v Andoře ještě nějaké klíče budou mít. Navštívujeme hranici a přesvědčujeme velmi milého komisaře, aby nás vpustil do Andory. Komisař se brzy stal naším spolupracovníkem a pomáhal nám, jak uměl (asi aby se nás zbavil) vpustil nás na tři hodiny do Andory, kde kupujeme další klíče. Od něj jsme také mohli zavolat našim kamarádům ze speleologického klubu Ribereño do Arandy de Duero, v jaké jsme situaci. A samozřejmě i do Česka, abychom zajistili nové těsnění. Praskly i klíče z Andory. Všichni na hranici nad tím kroutí hlavou a telefonují po okolních městech i servisech. Až do Paříže. Marně, Škoda tu servis nemá.

Pak někoho napadlo, že Pepa Cetkovský je kovář, a že když hlavu goly zakalíme, pak možná nepraskne. Nasbírali jsme v okolí cesty dřevěné palety a rozdělali obrovskou vatru, golu rozpálili a pak vychladili ve vodě. Bohužel praskla na prvním šroubu.

Pak dostáváme nový nápad. Pod námi je vodní elektrárna a tam snad musí být dílna. Snad budou ochotni pomoci. Tak Vašek, Pepa, Josef a Šéf vše vkládají do posledního pokusu. V dílně Josef navařuje ořech na dlouhou ocelovou rouru. K autobusu se vracíme o půlnoci a další pokus necháváme na ráno.

26. 7. Stojíme pod Andorou třetí den. Mezitím Ljuba a Pepa nezháleli a z nejbližší pošty telefonovali všem známým, kteří se chystali na speleologický kongres do Barcelony, který v ní v těchto dnech zrovna probíhal, aby sebou přivezli nové těsnění. Jenže ani to nebylo jednoduché, neboť těsnění je dlouhé skoro metr a tenké pár milimetrů. A tak docent Panoš, který se uvolil těsnění přivést, si je musel vzít sebou do kabiny letadla, aby je mezi zavazadly nezlomili.

Ráno Ivan a Raich nastupují k poslední zkoušce. Nikdo ani nedýchá. Když Raich radostí zařval, bylo nám jasné, že první šroub povolil. Opět se vracíme zpět do elektrárny, udělat do roury otvory pro páku. Po třech dnech pokusů se podařilo hlavu uvolnit a vadné těsnění vytáhnout. No jo, ale nové bylo v letadle na druhém konci Evropy. Jenže Ivan je kouzelník. Užaslým francouzským policajtům i mechanikům, kteří tvrdili, že těsnění pod hlavu nelze ani vyrobit, ani opravit, dokázal opak. Našel plechovku od Coca Coly a z ní vyklepal poškozené plechové části a těsnění opravil.

27. 7. Ráno Ivan s Raichem pokračují ve skládání motoru. Po třech dnech oprav motor opět naskočil. Sláva Ivanovi. Mezitím ještě Vašek stačil opravit motor na autě nějakému Francouzovi, který jej ve stoupání do Andory zavařil. A vydělat si 50 franků. A můžeme pokračovat vzhůru na Andoru. Tedy ještě dvakrát jsme zablokovali cestu, když motor klekl, ale to bylo jen znečištění sítka čerpadla a jsme na hranici. Tady už čekají ostatní přátelé z Arandy a hlavní komisař (už víme, že se jmenuje pan Noel) nám dovoluje projet Andorou, třebaže nemáme víza.

28. 7. – 5. 8. Přijíždíme do Barcelony na Světový speleologický kongres. Na kongresu má referát i Pepa, a tak televizní štáb má pohotovost. Referát o jeskyni Emine Bojir Chasar Nižní vzbudil zaslouženou pozornost. A do Barcelony nám přivážejí i dvě nová těsnění motoru pro Ivanův autobus.

6. 8. Vše balíme a míříme do Itálie. Za městem Narbone autobus zabloudil a sjel k moři. Na silnici přímořskými středisky je spousta retardérů a to Ivan neznal. Hned na první najel 60 km rychlostí, autobus se vznesl do vzduchu a po dopadu se projevil i výsledek. Vzadu v autobusu jsme měli dvěstělitrový sud s naftou, který vyskočil též a po dopadu se samozřejmě otevřel. Současně se otevřela zadní vrata autobusu a z nich se začala řinout na silnici mezi turisty nafta, melouny, cibule, brambory... A Francouzi skoro o půlnoci se bavili tím, že vše sbírali a nosili nám do autobusu. Rychle zasypáváme pískem ropné kaluže a prcháme z města. Spíme raději na dálnici.

8. 8. Jedeme směr Verona. Jenže 30 km od města končíme. Provizorní těsnění pod hlavou motoru nevydrželo. Musí se vyměnit a to je práce na 24 hodin. Kromě toho také odešla baterka v autobusu, a tak místo startéru autobus startujeme roztlačováním, a to chce vždy hodně lidí. A na Monte Lessini nás už čekají Poláci. Proto Pepa s Vaškem a Ljuba s Rabbem vyjíždějí Volhou na hřeben ke Spluze della Preta. Ještě, že Poláci, kteří jsou již na Monti Lessini, mají funkční kamion, a tak nám expediční materiál vyvážejí na hřeben.

9. 8. Ivanovi se daří opět opravit autobus a vyjíždí do vesnice Fosse pod hřebenem Monti Lessini. Večer se setkáváme s polskými i italskými kolegy, abychom upřesnili plán celého působení v systému jeskyně Spluga della Preta.

Polští jeskyňáři na hřebenu působí již od 1. srpna a provedli přípravu pro vlastní zahájení expedice. Vystrojili propast novou sérií polských statických lano průměru 10 mm a jako jisticí byla použita italská lana, která zde byla nainstalována Italy při jejich poslední expedici. Nebyl však dosud vybudován podzemní tábor.

10. 8. Dnes vlastně začíná pořádná akce „Spluga“ a pokus o její prohloubení. Útočné družstvo do „Splugy“ Pepa, Mirek Raich a Vašek balí do tří vaků materiál pro podzemní tábor, lana na další sestup, karbid, jídlo... Jejich úkolem je sestoupit na nové dno jeskyně a pokusit se najít pokračování propasti, což se dosud nepodařilo několika italským expedicím. Velmi rychle dosahují hloubky 700 m a budují zde podzemní tábor. Odsud zahájili vystrojení a sestup do části zvané Vecchio Trippa (Stará držka) do hloubky 980 m. Zde jsme se pokoušeli explorační i kopáním jeskyni prohloubit. Ale marně. A jak vše probíhalo časově?

13.00 Zahájení sestupu 1. čl. družstva. Sestup první vertikálou -132 m komplikuje skupina nějakých italských speleologů, kteří se spustili jen pod druhou vertikálu. V další vertikále -108 m Pepa na druhé přepínce, zjišťuje, že má nefunkční piezo zapalovač na karbidce a náhradní světlo mu prosvištělo propastí na dno. A tak další čtyři přepínky lezl úplně potmě. To není špatný výkon! Sestup zdržuje jen Pepa fotografováním. A dvacetikilový vak s „foťáky“ též není jednoduché transportovat. Suché vstupní propasti postupně přecházejí ve vertikály protékané silnými vodopády a dna vertikály Torino dosahuje družstvo zcela promočené.

20.00 Dosahujeme dna studny Torino – místa bivaku. Instalujeme tři závěsné sítě. Uléháme zcela mokří. Máme sice na sobě izotermické podkombinězy, ale usnout na chvíli dokázal jen Vašek.

9.00 „Bivaku – 700 m“ dosahuje polské družstvo a zaléhá do našich spacáků a sítí a my zahajujeme sestup na Nové dno (zvané též Vecchio Trippa). Sjezd propastí Bologña a pak výstup 30 m vysokou bahnitou stěnou a pak sjezd dalšími vertikálami, tak úzkými, že jimi Raich neprošel.

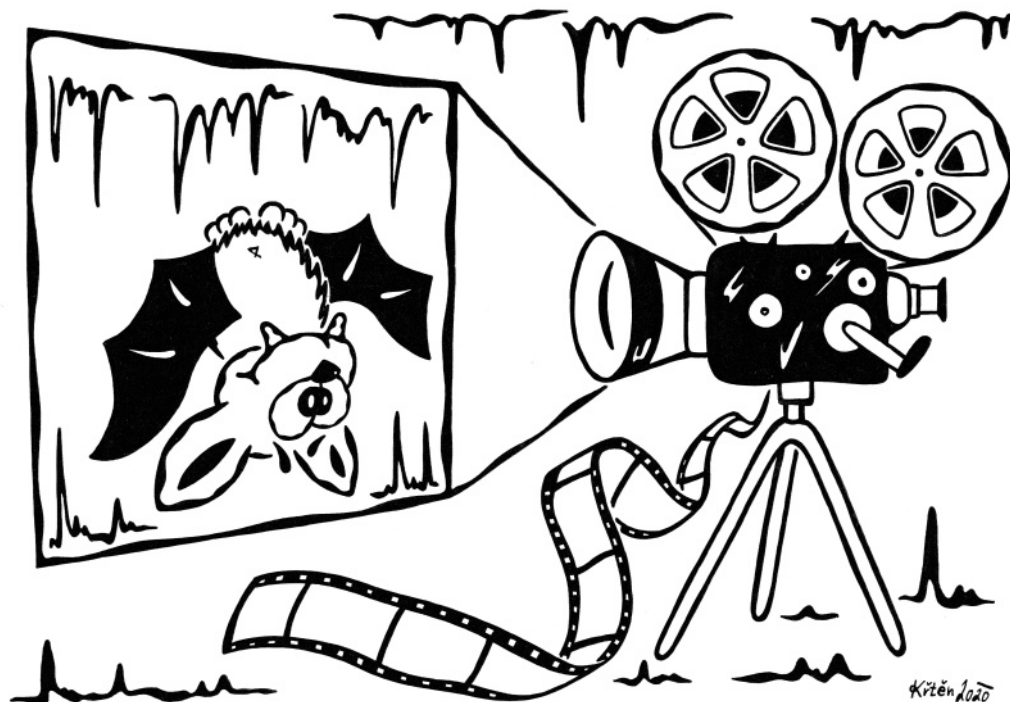
Dno nové části má zcela jiný charakter než celá „Spluga“. Prostory jsou velmi suché, s množstvím nickamínku, flyšové vrstvy vápence. Prolézáme labyrintem puklin, balvanitých závalů a dómů. Všude kam pronikneme, jsou již stopy po něčí exploraci. Po osmi hodinách zkoušení někam proniknout to vzdáváme bez dalšího objevu. Vystupujeme do bivaku -700 m.

22.00 Jsme zpátky z Nového dna v bivaku a na exploraci Vechio Tripa vyráží druhé polské družstvo, které vyháníme ze spacáků. Ještě jsme ani nezalehli a oni byli za tři hodiny zpět. Prý to je bez šance něco tam objevit.

12. 8. 3.00 Polské družstvo balí lana z nového dna a zahajuje výstup na povrch. My likvidujeme podzemní tábor a zahajujeme retransport materiálu. Vše nám komplikují karbidky, které na polský karbid odmítají hořet, a tak je stále opravujeme. Raicha pomalu opouští síly, hlavně v meandrech, ale drží se statečně. V 18. hodin jsme pod vstupní vertikálou. A se západem slunce je české útočné družstvo na povrchu.

Příští den ráno sestupuje do podzemí česko-polské družstvo, které má za úkol retransport materiálu od bivaku. Ráno byl také do vstupní šachty „Spluga“ nainstalován elektrický vrátek se zavěšenou klecí pro 3 osoby a funkce obsluhy výtahu se hned zhostil Raich. Z podzemí přicházejí nedobré zprávy. Tomica a Cetkovský jsou prý hodně vyčerpaní v bivaku v hloubce 600 m. A začalo čekání. V 19. hodin se ozval první z této skupiny Jurek a říká, že naši už jsou pod vertikálou -108 m a už nemají sílu vynést materiál na povrch a nechali ho ještě hlouběji pod vertikálou -88 m. Čekáme ještě dlouho. I na lehkou lezla Cetkovský vertikálu -108 m skoro dvě hodiny. Štěstí, že ve vstupní šachtě už je nainstalovaný výtah, tu by nevylezl.

Co na závěr. Je si třeba uvědomit, že výpravy byly organizovány v časech, kdy výjezd na západ od našich hranic se rovnal zázraku, kdy většinu výstroje a výzbroje jsme si vyráběli sami, kdy nebyly mobilní telefony a vše, opravdu vše záleželo na lidech a jejich kamarádství. Překonat hloubku v jeskyni Spluga della Preta se nepodařilo. Ale byly to vynikající speleoalpinistické počiny a sportovní výkony. O výpravě natočil štáb ostravské televize hodně zajímavý dokument. Propast Spluga della Preta ani dnes nepřekonala hloubku 1 000 m.

Pseudokras a historické podzemí

Co nového na severovýchodě Čech

Jan Moravec (ZO ČSS 5-03 Broumov)

Dvakrát jako meteor zazářila v minulých desetiletích zpráva z pískovcového pseudokrasu Broumovského výběžku, strhla na sebe pozornost (nejen) Speleofóra a po čase pohasla v geologických vrstvách publikací. Jednou to bylo počátkem 80. let v souvislosti s objevem a výzkumem nové speleotémy – kořenových „krápníků“ (např. Kopecký 1985–88 aj.). Pak roku 2008 výzkum propastí v Teplických skalách a jeho poněkud kontroverzní publikování jako „Systém Poseidon“ (např. Mlejnek a Ouhrabka 2008). V posledních letech není ve speleologických kruzích o aktivitách na Broumovsku mnoho slyšet, ba ani číst. Ne, že by se vůbec nic nedělo, ale...

Broumovská skupina 5-03 prožívá generační obměnu (?); no, lépe by se hodilo: chronickou personální krizi. Tři noví, nikoliv už mladí Pražáci (předchůdci dnešních žáků; může být pra-žák vůbec mladý?) to totiž na Broumovsku nevytrhnou. Ale přece jen se začíná v posledních třech letech něco dít na nových lokalitách. V několika článcích bychom Vám rádi nabídli pár „ochutnávек“.

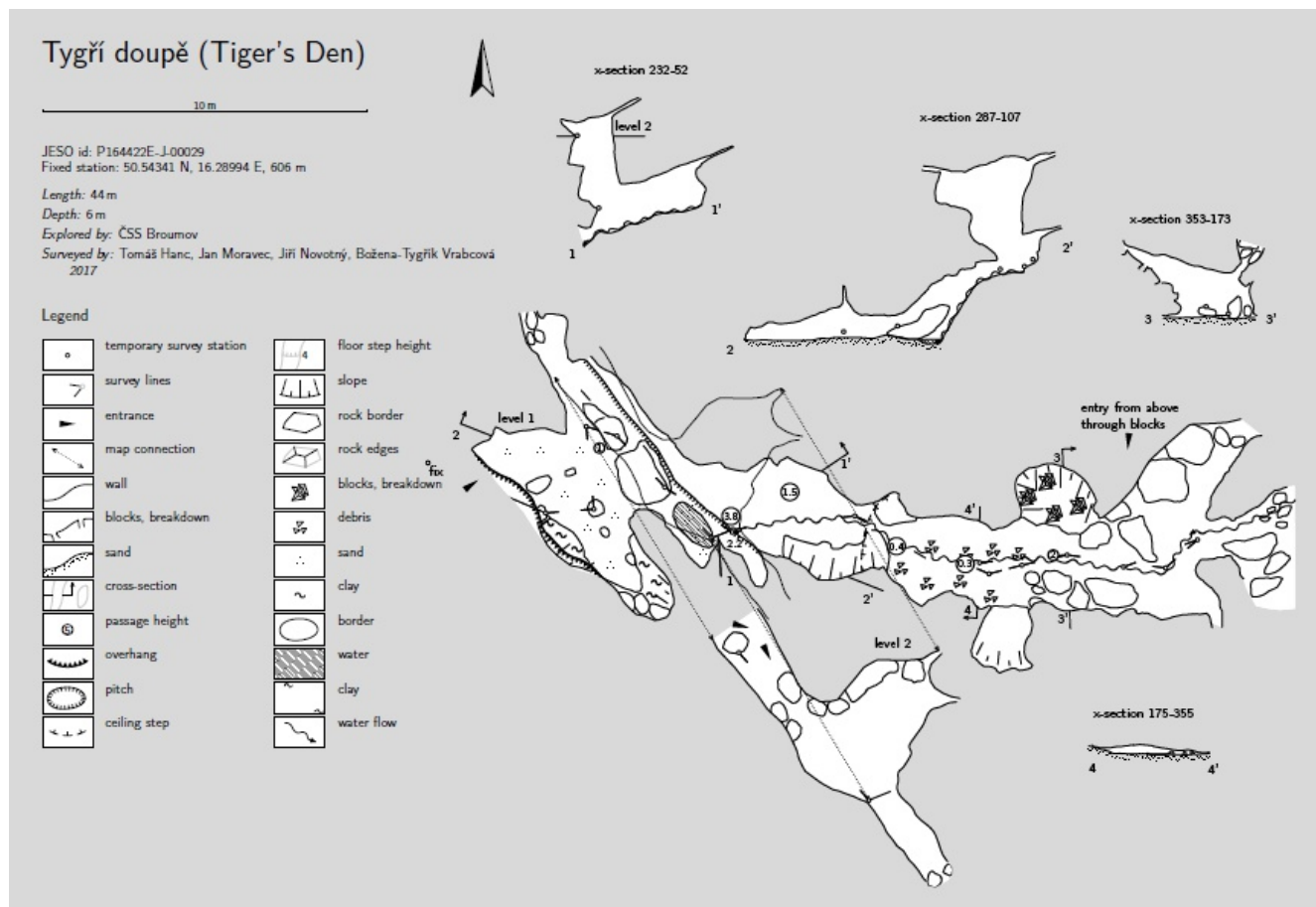
Na úvod si dovolím drobnou rekapitulaci, oč se na našem severovýchodě jedná. Česko je světovou pískovcovou velmocí, nikde jinde není na tak malém prostoru zkoncentrováno tolik pískovcových skal a skalních měst tolika rozdílných charakterů. Každá oblast je unikátní, odlišná od ostatních. A protože pískovec snadno eroduje a vytváří druhotné struktury vč. podzemních – onen pseudokras – má každá z oblastí to své. Když to (hodně) zjednodušíme: Labské pískovce mají své rozsedlinové vertikály kolem kaňonu Labe (např. Loupežnická–Pytlácká j.), Kokořínsko má své hluboké převisy, Český ráj své vrstevní jeskyně (např. Krtola, Postojna), Broumovsko (to jest Teplice, Adršpach, Broumovské stěny) své suťové závaly v roklích (např. Teplická j.) i na temenech strukturních plošin (např. Kořenka) a „poseidonní“ rozsedlinové propasti na jejich okrajích. Sutím se převážně věnovaly předcházející generace jeskyňářů, činíme tak i my dnes. Koneckonců, kde jinde najdete v pískovcích afotickou zónu o délce v řádu stovek metrů? Nejvíc iniciativy věnujeme naší největší – Teplické jeskyni, ale o té až někdy příště...

Nic si nenalhávejme, „objevy“ se zde nekonají. Rokle a temena plošin i s podzemními prostory dávno před námi prochodili a prolezli jiní – vesničané hledající úkryt v dobách válek (např. „Urbární jeskyně“, v tomto kontextu zaznamenaná k r. 1677), turističtí průvodci z 19. stol., dřevaři a uhlíři, ale zejména horolezci a trampové v posledních 80 letech. Vyryté monogramy a letopočty o tom hovoří. Leč vidět je jedna věc a popsat je věc druhá. Tedy měřme, popisujme...

Postupně zde pár lokalit představíme.

Jeskyně Tygří doupě

Nejedná se samozřejmě o tygry indické, nýbrž broumovské, endemický druh. Přesněji řečeno o jednu nadějnou badatelku s podobnou přezdívkou. Jak to u nás bývá zvykem, objev byl vedlejším produktem prolézání skalní divočiny někdy v létě 2012.

Hezká skalní věž na styku dvou roklí. A díra – převis u její paty. Jako trampa mě to moc nenadchlo. „Hm, mrňavé, tady by se vyspal tak jeden a ještě v mokru.“ Bóža v sobě nezapřela jeskyňářku: „Tak to přece prolezeme, ne?“ Kupodivu bylo co prolézat, při pohledu na skálu zvenku by to člověk nečekal. Za tím, co vypadalo jako zadní stěna převisu, se dalo protáhnout dál do úzké komůrky. A hele – nad hlavou je okno dovnitř do masivu a z něho vytéká vodopádek.

To už Bóžu nešlo zastavit. Komín nahoru k oknu je úzký, i hubeňour se tam musí procpávat (obr. 1). Výhodou je dobré chlazení – voda teče přes ramena, po zádech, do kalhot, do bot. A nad oknem se ocitáme v obstojném dómu, téměř afotickém. Hned na první pohled jde o zajímavý prostor. Stojíme na šikmé plotně, po celé šířce smáčené potokem, který přitéká z díry na horním konci (obr. 2). Zadní stěnu i dno tvoří rostlá skála, strop je tvořený pokleslým skalním blokem, o nějž se opírají další bloky, ty jsou již v nepůvodních polohách. Komínem nad vstupním oknem lze pokračovat vzhůru a mezi bloky vylézt ven na plošinu ve skalní stěně. Co láká ještě víc, je štěrbinu, kudy přitéká potok. Vypadá to na dlouhou, opravdu nízkou plazivku. Necháváme to na příště, v tričkách by to nebylo ono (vlastně bylo až moc).

Zážitek hezký, mírně pozapomenutý. O pár let později jsme si do skupiny pořídili Disto X2. Vznikla otázka: kde ho vyzkoušet, která z „našich děr“ má takové rozměry, aby se dala rozumně zmapovat a přitom nabízela zajímavé profily? Volba padla na Doupě. A teprve při mapování jsme si uvědomili, o jak výjimečný objekt se jedná.

Jak jsem zmínil, Doupě se nachází na „soutoku“ dvou roklí a sice v systému Liščí rokle v Broumovských stěnách. Celá širší oblast je složitým systémem („obrácenou deltou“) divokých,

neprostupných roklí spadajících od hřebene k JZ. Hlavní větve systému mají stálé aktivní toky, drobnější vedlejší rokle jen toky sezónní. Navazují na sebe skalními stupni s vodopády. V místě jednoho ze soutoků překonává přítok z v. strany terénní stupeň o výšce cca 6 m. Rokle je však přehrazena podstatně vyšší bariérou tvořenou zčásti skalním masivem o výšce 20 m, zčásti blokovou akumulací. Ten skalní stupeň také dělí jeskyni na dvě stejně dlouhé části. Nad ním tok mizí pod několikapatrovou vrstvou sutí z popadaných bloků (čili jde o typickou suťovou jeskyni), pak protéká při stěně skalního masivu, pokračuje dómem jeskyně (vrstevně-puklinová etapa v rostlé skále) a vytéká u paty masivu na jeho spodní, jz. straně. Celkově se tedy jedná o kombinovaný typ puklinovo-suťový. Dvě části po 15 m, dva charaktery. Vezmu to teď odshora dolů.

obr. 1

V horní části je široké písčité dno, nad ním nejdřív obvyklá „prolejška“ z popadaných bloků, kterou lze slézt k potoku. Světla stále dost, i větší prostor (profil 3–3'). Ale pak leží přes celou šířku jeden obrovský blok s plochou spodní stranou. Začíná ona přítoková plazivka (srv. profil 4–4' a obr. 3). Šířka 4 m, výška 25 cm. Skutečně, je to „na výdech“. Jen pro hubené a ještě k tomu tekoucí vodou. Po 3 m se strop zvedá na necelý půlmetr a jsme v afotické zóně. To už máme pod sebou i kolem sebe rostlou skálu a úžinou se protáhneme do hlavního dómu.

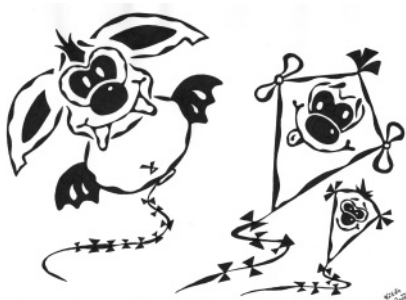
Druhá část jeskyně je třípatrová. Z dómu je možné lézt komínem do horního patra a volného prostoru mezi bloky (profil 1-1', level 2). Všechny odbočky končí v úžinách mezi bloky, jen jedna vede ven na zmíněnou plošinu ve stěně. Že „půdorys“ horní úrovně má pramálo společného s tou spodní? To je normální. V sutích žádná mapa nefunguje. Když zakreslíme řez na úrovni o jediný metr výš/níž, bude to vypadat jako úplně jiná jeskyně.

obr. 2

Nejnižším patrem je vstupní převis. Potok tam padá oním mokrým oknem, dole vytváří louži, vsakuje se do písku, vyvěrá kousek pod jeskyní a teče k soutoku do hlavní větve Liščí rokle. Kupodivu potok teče za všech okolností, i v posledních suchých létech. Stálo by to za vidění po pořádném dešti...

Kromě kombinovaného charakteru asi není mnoho, čím by tato díra měla vejít do literatury. Pro lidi z krasu (jiného než Českého) je to „pseudokrasová blbodíra“; na druhou stranu jedna z mála, která bez rozpaků snese označení jeskyně. Na to, aby měla zvláštní mikroklíma a mohla hostit vzácnou entomofaunu, je asi příliš krátká a otevřená. Nás ale potěšila.

obr. 3

Literatura:

Kopecký J. et al. (1985–88): *I., II., III. a IV. zpráva o výsledcích sledování vybraných lokalit kořenových stalagmitů.* – MS. 25, 25, 11 a 41 str., ČSS Praha a ZO ČSS 5-03 Broumov.

Mlejnek R., Ouhrabka V. (2008): Poseidon – unikátní pseudokrasový systém v kvádrových pískovcích Teplických skal – *Speleoforum*, 27: 32–43. Praha.

<http://www.etf.cuni.cz/moravec/fotky/indpb51.html>

Co nového na severovýchodě Čech

Jan Moravec (ZO ČSS 5-03 Broumov)

Slíbil jsem minule nějaké další lokality z pískovců. Pracujeme v suťových závalech vyplňujících rokle Teplických skal a Broumovských stěn. Seznam „nejdelších nekrasových jeskyní“ (např. Mlejnek a Ouhrabka 2011) se brzy dočká důkladné revize a doplnění. Třeba v Teplické jeskyni se blížíme dvěma kilometrům, a to jen v hlavních trasách bez odboček. Ale Teplická jeskyně je velké sousto, o té až někdy příště...

Jeskyně Dědkárna

Velice nadějnou oblastí je rokle jižně nad Teplickou j. Má mnoho názvů – historických (Wichtereyova rokle), turistických (Velký amfiteátr), trampských (Dědkárna) i horolezeckých (Nový svět). Podmínky pro vznik mohutných závalů jsou zde velice příznivé: rokle má při délce 1 600 m a šířce kolem 100 m hloubku od 50 do 100 m a řadu vedlejších roklí a soutěsek. Všechny strany tvoří defilé skalních stěn a věží, ze kterých odpadávají uvolněné bloky do rokle. Od nejnižšího bodu ve Vstupní rokli Teplických skal až po skalní věž Roklík je dno rokle vyplněné závalem Teplické jeskyně (denivelace 70 m). Výše se střídají úseky, kde potok teče volně po povrchu, s dalšími závaly.

V horní části, od „Cesty třiadvaceti mostů“ po „Starou Dědkárnu“, je rokle natolik sevřená, že se na nejhlubším dně nemohla vytvořit štěrkovo-písčité ani suťová výplň, potok si hloubí koryto v podobě úzké soutěsky v rostlé skále. A to při značném spádu (70 m na 500 m délky). Výsledkem je mimořádně estetický systém vodopádů, evorsních útvarů (kapsy, kotle, zářezy) a jezírek na výrazně vrstevnatém skalním podloží. Místy je soutěska nahoru otevřená, většinou je však zakrytá několikapatrovou blokovou akumulací.

Do letošního roku nebyl v celé této oblasti (nad Teplickou j.) speleologicky popsán ani jediný objekt. Jako první vzorek jsme zvolili úsek od lokality Dědkárna (odtud název jeskyně; původně milířová plošina, později ... no, na tom nezáleží), kde se stýkají dvě hlavní větve rokle, proti proudu.

Mezi začátkem a koncem, tedy mezi místy, kde potok vtéká do podzemí a kde opět vytéká „na den“, je přímá vzdálenost 50 m, délka polygonu 74 m, denivelace 9 m. Výška závalu je mezi 5 a 15 m. Po celé délce tvoří východní stěnu rostlá skála – masiv skalní věže, o kterou se opírají mohutné bloky, čímž vznikly značně vysoké (až 10 m) volné prostory. Horní část jeskyně je již erozí vymodelována v rostlé skále z obou stran.

Průstup zdola nahoru: Ve spodní části jeskyně je rovné široké písčité dno. Za úžinou teče potok po skalním podloží, na kterém se vytvořila kaskáda stupňů podle vrstevních ploch pískovce (srv. profil č. 5, obr. 1). Do masivu skalní věže odbočuje široký komín (profil 4). Nad tímto místem lze postupovat dvojím způsobem: buď obejít bloky zprava, protáhnout se úžinou (jen pro hubené) a proplazit se cca 3 m louží, nebo přes bloky vystoupat do vyššího patra, prolézt závalem a spustit se o cca 8 m dále. V další části potok protéká pod bloky závalu, ten lze obejít zleva úžinou se skalním stupněm (profil 2).

Tím se dostáváme do prostorného dómu (profily 1 a 2, obr. 2) otevřeného průzory na den. Doleva do masivu vede další vysoký komín. Rokle se zde zužuje, ve směru postupu je po celé šířce rostlá skála. Potok přitéká koridorem, jehož obě stěny i dno tvoří jeden masiv, shora uzavřený spadlými bloky. Dno koridoru je cca 2 m nad dnem dómu, potok zde vytváří dvoustupňový vodopád s mimořádně krásným evorsním kotlem (obr. 3). Přítokový koridor má dokonale rovné dno, délku 8 m, šířku od 1 do 1,5 m. Končí stěnou, ve které je ve výšce 2 m výklenek – dno zcela svislého, 2 m vysokého a cca 0,5 m širokého komínu, plně v rostlé skále. Vodopádem v tomto komínu vtéká potok do jeskyně (profil 1, obr. 4). Nad vodopádem již rokles nemá charakter jeskyně, ale úzké vysoké soutěsky otevřené nahoru, resp. vyplněné jednotlivými bloky.

Horní partie – vodopád v „rouře“ komínu a přítokový koridor – jsou unikátním rysem této jeskyně a na ni navazujících pokračování.

Možná někoho napadne otázka: jak je to zde s kořenovými útvary? No, samozřejmě zde žádné nejsou, několik jich je výše ve srážech nad dnem rokles. To má svou logiku. Kořenové útvary vznikají tam, kde je nouze o vodu, tedy v prostorách vysoko nad stálými toky, odkud veškerá voda okamžitě steče puklinami dolů. Tam stromy bojují o každou opožděnou kapku skapové vody. Na dnech roklí u potoků kořenáče nehledejte.

Pokračování někdy příště.

Literatura:

Mlejnek R., Ouhřabka V. (2011): Plutonův chrám. – *Ochrana přírody*, 2/2011: 8–11.
<http://www.etf.cuni.cz/moravec/fotky/indpt16.html>

Dědkárna (Old Codgers) Cave

10m

JESO id: P164422D-J-00124
 Fixed station: 50.58888 N, 16.13926 E

Length: 74 m

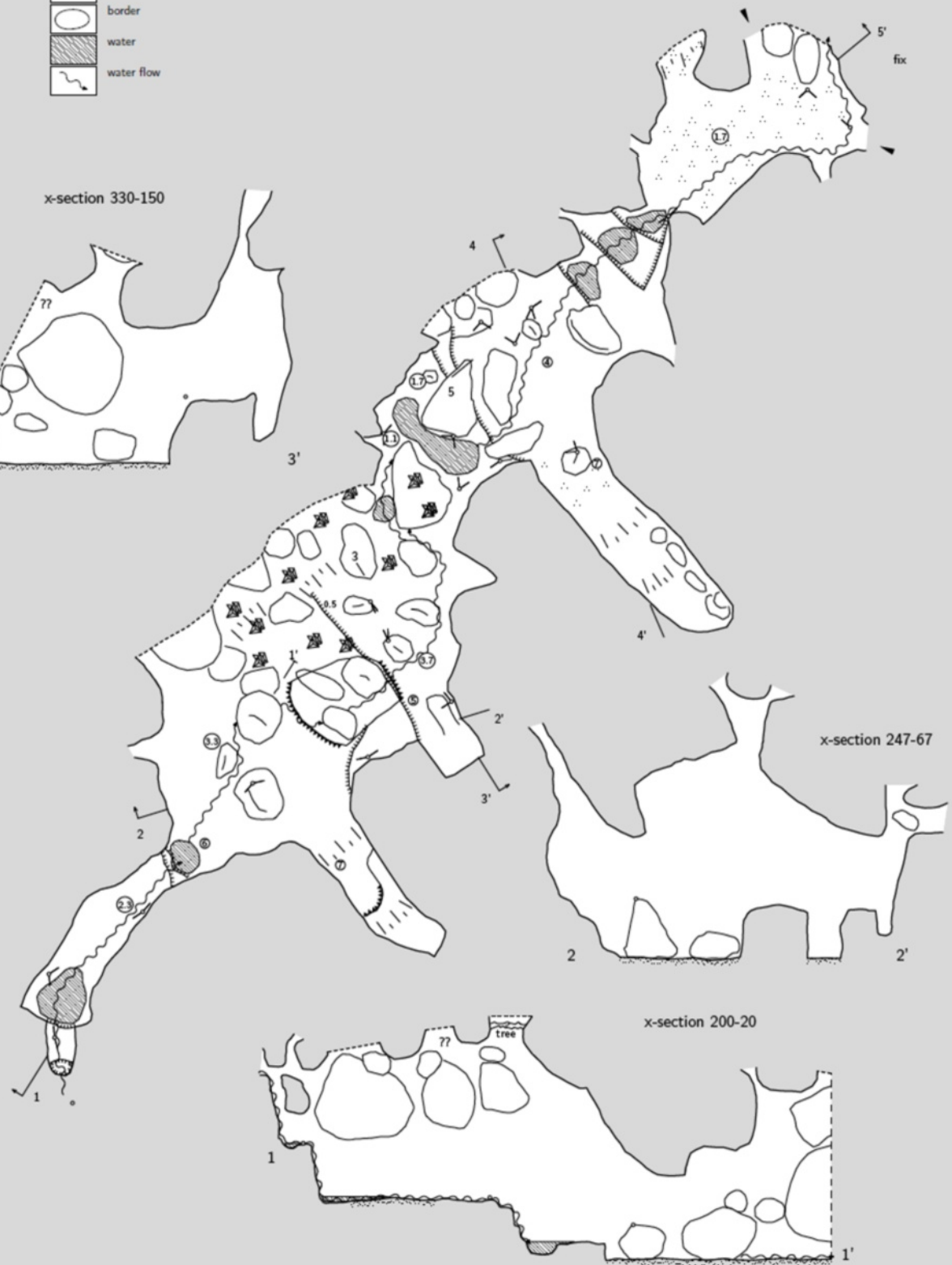
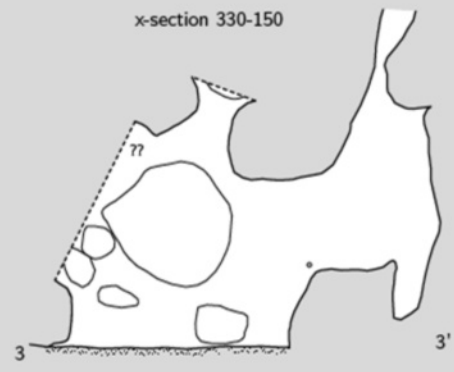
Depth: 9 m

Explored by: ČSS Broumov

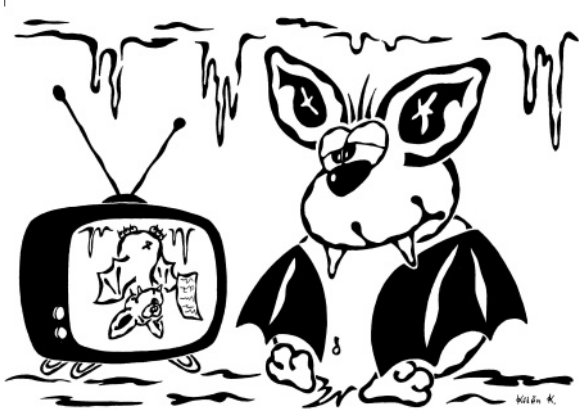
Surveyed by: Jan Moravec, Jiří Novotný 2019

Legend

	temporary survey station		pitch
	survey lines		floor step height
	entrance		contour
	wall		slope
	underlying wall		rock border
	presumed wall		rock edges
	sand		blocks, breakdown
	cross-section		sand
	passage height		border
	floor step		water
	overhang		water flow

obr. 1

Krátké a jiné zprávy

Přehled současných mapovacích aplikací

Michal „Cimbál“ Hejna (ZO ČSS 1-02 Tetín)

Po dlouhá desetiletí probíhalo mapování jeskyní pomocí závěsného kompasu a sklonoměru či geologického kompasu, pásma, skládacího metru a kreslicích potřeb. První technickou pomůckou, která se dočkala masového rozšíření a významně urychlila měření, byl laserový dálkoměr. Kreslení mapy ovšem zůstávalo nadále hlavně ruční prací a tou zůstalo až do počátku 21. století.

Revoluci v mapování jeskyní přinesl švýcarský jeskyňář Beat Heeb, který vyvinul čip k laserovému dálkoměru Disto, který je schopný měřit azimut. Jediným zmáčknutím dálkoměru tak dnes mapěři získávají informace o vzdálenosti, sklonu i azimutu záměry, tedy údaje, které bylo ještě nedávno nutno měřit na třikrát, většinou třemi různými měřicími pomůckami. S adaptovaným Distem měli a dodnes mají jeskyňáři dvě možnosti. Po staru opsat z Dista naměřené hodnoty a dál kreslit mapu ručně, nebo použít některý z mapovacích programů využívajících přenos dat pomocí Bluetooth.

Prvním z těchto programů byl PocketTopo pro operační systém Windows, vyvinutý Beatem Heebem. V současnosti jsou běžně a bezplatně dostupné ještě čtyři programy pro Android. Pojďme si všechny stručně představit.

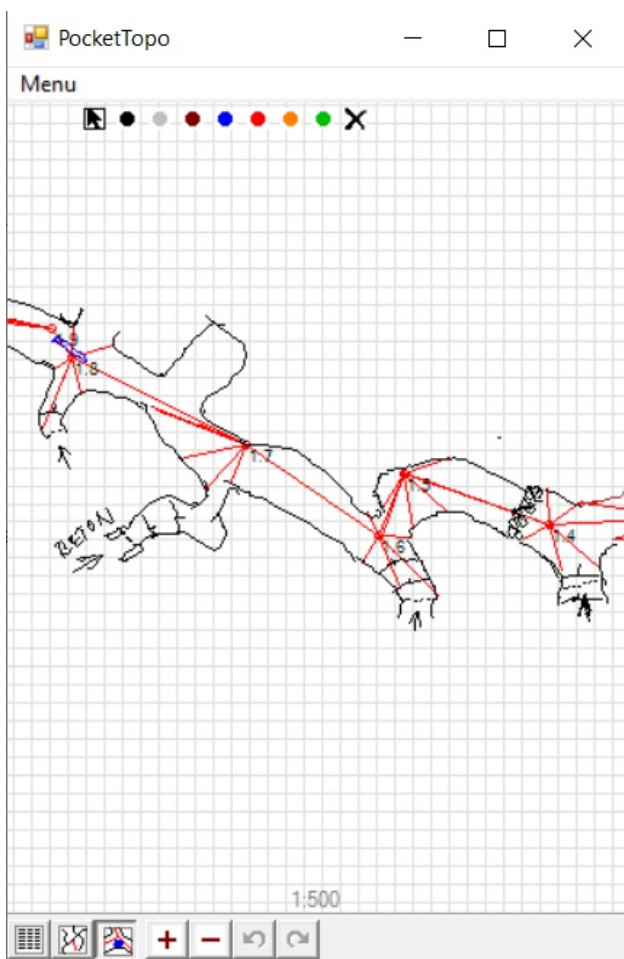
PocketTopo

PocketTopo je prvním a jedním z nejpoužívanějších programů. Jako většina ostatních pracuje s polárními souřadnicemi, které se přenáší do polygonového zápisníku a do mapy. Při jedné záměře se bod zapíše jako pomocná záměra. Při měření na další polygonový bod je nutné opakovat záměru třikrát. Tento systém je použit i u všech následujících programů s výjimkou CaveSurvey.

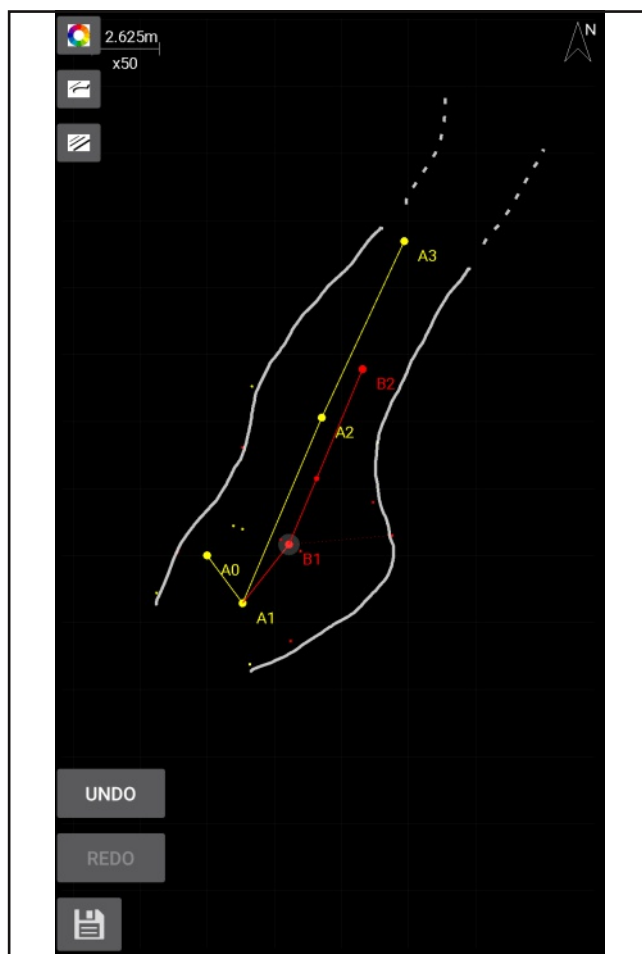
Kreslení map je jednoduché. K dispozici je pouze jeden typ čáry, kterou je možné kreslit v sedmi barevných variacích. Poznámky je možné psát pouze rukou. Na spodní liště se přepíná mezi polygonovým zápisníkem, polygonem, půdorysem a rozvinutým řezem. Právě rozvinutý řez je největší slabinou programu. Pokud má jeskyně pouze jednu větev, není s řezem žádný problém. Pokud se však jeskyně větví, jsou všechny polygonové pořady kreslené v řezu přes sebe, což činí kreslení jednotlivých řezů dost nepřehledným. V případě rozvětvené jeskyně je tedy lepší vytvořit si pro vedlejší řezy samostatné soubory. Naopak příčné řezy je možné kreslit přímo do půdorysného obrázku na libovolné předem zvolené místo.

Polygonový zápisník je možné vyexportovat do formátu txt. Mapa nabízí export do 2D či 3D formátu dxf nebo do formátu pro další zpracování v programech Therion, VisualTopo a Toporobot. Nevýhodou programu PocketTopo je operační systém Windows, který není tak rozšířený

jako Android. Na druhou stranu, pokud člověk zakoupí za pár set korun nějaké staré PDA, nemusí mu pak být líto, že ho v jeskyni zničí. Ostatně jedno utopené a jedno rozšlápnuté PDA má na kontě i autor článku (obr. 1).

Obr.1 Část slovinské vojenské kaverny kreslené v programu PocketTopo

Obr. 2 Testovací jeskyně v nepříliš příjemném uživatelském prostředí programu CaveSurvey

CaveSurvey

CaveSurvey je program vyvinutý bulharskými jeskyňáři a ostatním programům se vymyká. Jako jediný totiž používá ortogonální souřadnice, čímž se nejvíce podobá klasickému mapování. Svým systémem vypadá jako nějaký starý pokus o syntézu ručního a digitálního mapování. Na Euro Speleofóru 2019 však prezentovali jeho autoři připravované novinky, takže netradiční pojetí programu bylo vyvoláno spíše snahou dělat věci jinak.

Měřená data jsou přesně strukturována a hlavně při měření Distem je potřeba strukturu držet. Jako první se zaznamenává polygonová záměra a poté záměry v klasickém pořadí LRUD (levá, pravá, nahoru, dolů). U každého polygonového bodu je možné doplnit polární záměry z bodu, fotku, náčrtek či v případě bodu u vchodu GPS souřadnice. U kreslení map je k dispozici široká paleta barev, sedm možných šířek a tři typy čar. Při kreslení je možné přepínat mezi půdorysem a rozvinutým řezem, u kterého najdeme stejný problém jako u programu PocketTopo. Mapu je možné exportovat do Therionu či formátu kml, 2D či 3D dxf a svg. Nutno však říci, že vyexportovaná mapa nevypadá moc dobře. U všech zmíněných programů je možné doplňovat naměřené hodnoty ručně. CaveSurvey je ale pro ruční zadávání hodnot primárně určený. Proto je zde ruční zadávání nejjednodušší (obr. 2).

SexyTopo

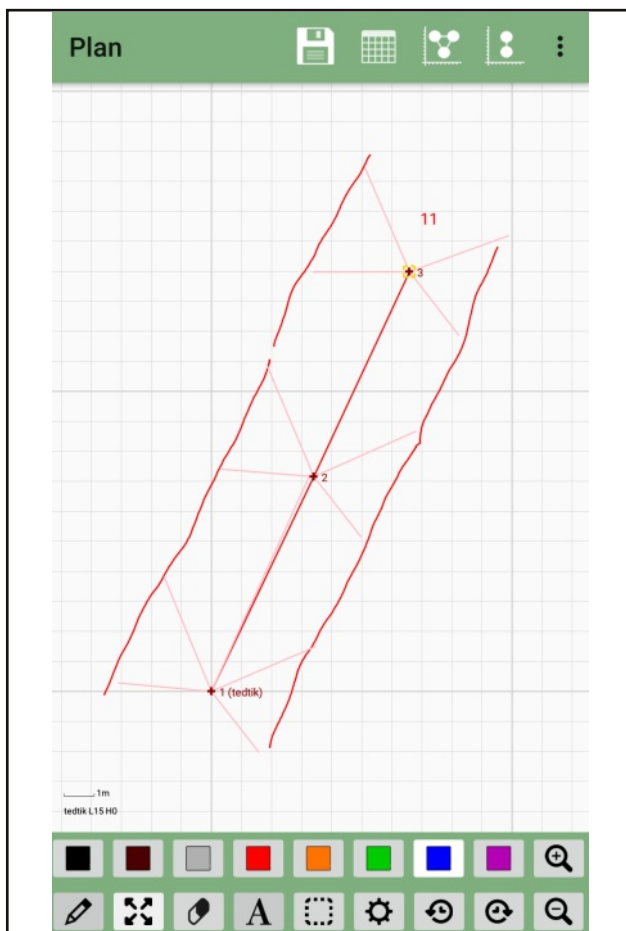
SexyTopo je ideální program pro mapéry zvyklé na PocketTopo, kteří z nějakého důvodu musí přejít na Android a nechce se jim učit nic nového. Na horní liště najdeme ikony pro polygonový pořad, půdorys a rozvinutý řez. Panely kreslení jsou velmi podobné programu PocketTopo. K dispozici je pouze osm barev čar stejné síly a formátu. Oproti programu PocketTopo je ale možné do mapy vkládat i poznámky. Podobně jako u programu PocketTopo zde přetrvává problém s překryvem podélných řezů.

Mapy je možné exportovat do formátů pro Therion, PocketTopo, Survex, Compass a svg. Chybí formát dxf, což může využití programu SexyTopo dost limitovat (obr. 3).

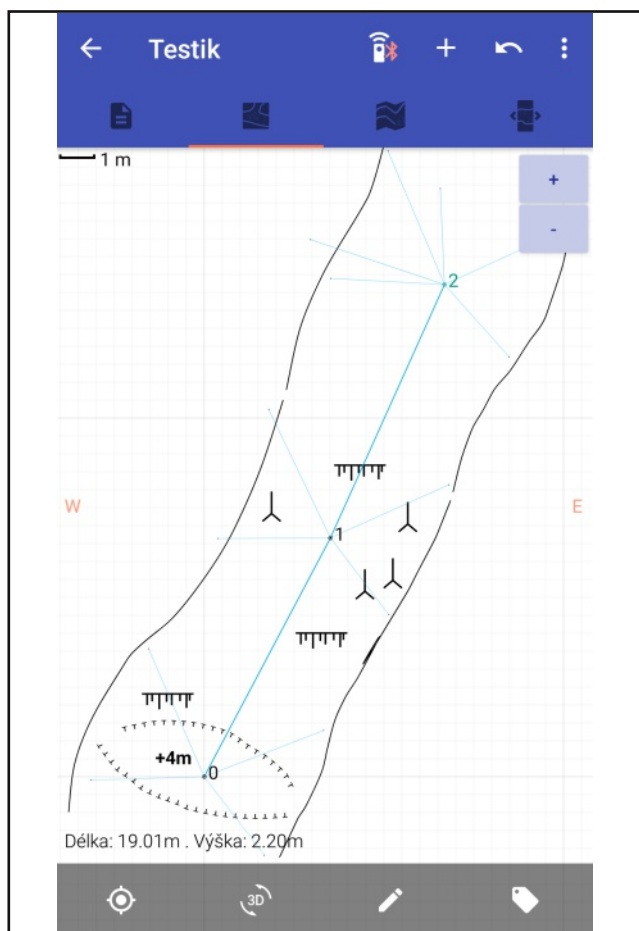
Qave

Program Qave vypadá podobně jako SexyTopo, ale hlavně v kreslení nabízí několik přidáných funkcí. Na horní liště jsou ikony pro polygonový zápisník, půdorys, 3D pohled a podélný řez. U kreslení map je k dispozici nepřehledné množství barev a pět základních typů čar. Do mapy je možné psát poznámky. K dispozici je třicet dva mapových značek, ovšem ne všechny jsou v souladu s oficiálními značkami UIS (International Union of Speleology). Na polygonových bodech je možné kreslit příčné řezy. Výhodou je podrobný návod k použití v angličtině na adrese <https://youtu.be/YAzZese3ie4>.

Nevýhodou je omezené množství formátů, do kterých je možné exportovat mapu. K dispozici je export do Therionu a svg, ovšem další formáty pro kreslicí programy Walls, Survex a Compass nejsou v našich zemích příliš používány (obr. 4).

Obr.3 Uživatelské prostředí programu SexyTopo se podobá programu PocketTopo

Obr.4 Testovací jeskyně v programu Qave

Topodroid

Na konec jsem si nechal program Topodroid vytvořený italským jeskyňářem Marco Corvim. Jedná se v současnosti o nejpoužívanější a nejkompaktnější program.

Popravdě těžko hledat nějaké nedostatky, snad kromě jeho složitosti. Program nabízí mnoho možných nastavení, občas není zrovna intuitivní a jeho osvojení chce trochu času a občas těžce vydotyých zkušeností. Na stránce <https://sites.google.com/site/speleoapps/home/topodroid/topodroid-video-course> najdeme rozsáhlý videokurz. Bohužel je vedený v italštině, takže pokud tímto jazykem nevládnete a nemáte sympatickou italsky mluvící kamarádku, musíte se řídit pouze obrázky. Největším rozdílem proti ostatním programům je, že je možné v rámci jednoho souboru otevřít libovolné množství půdorysů a řezů, takže je možné kreslit překrývající se chodby či jednotlivé podélné řezy do samostatných obrázků.

Pro kreslení je k dispozici devatenáct druhů čar a čtyřicet pět mapových značek podle mapového klíče UIS. Mapové značky je možné vkládat v pěti velikostech.

Exportovat mapu je možné ve formátech pro Therion, Survex, Compass a VisualTopo a dále ve formátech svg, dxf, shp a png (obr. 5).

Obr.5 Mapa spodní partie jeskyně Kostnice kreslená v programu Topodroid

Závěr

Jak je vidno, nabídka mapovacích programů je poměrně široká. Pokud se někdo chce mapování věnovat soustavněji nebo mapuje rozsáhlé a rozvětvené jeskynní či důlní systémy, skončí pravděpodobně vždy u Topodroidu.

Pro rekreační mapéry, kteří nechtějí věnovat čas a energii na proniknutí do složitých struktur Topodroidu, jsou k dispozici čtyři poměrně jednoduché a intuitivní aplikace. Každý si může vybrat, která mu bude připadat uživatelsky nejpříjemnější.

Ještě jednou k proutkaření

Lukáš Falteisek (ZO ČSS 1-02 Tetín)

Když jsem před časem sepsal skeptický článek na téma proutkaření, očekával jsem odmítavé reakce od kolegů, kteří na tuto metodu věří. Dokonce bych asi byl zklamaný, kdyby se žádná taková reakce nedostavila. Plánoval jsem, že na ně nebudu reagovat. Po přečtení komentáře od Pavla Kalendy (Kalenda 2019) jsem však dospěl k závěru, že by to byla škoda. Autor komentáře používá některé kontroverzní argumenty, které zasluhují aspoň malý rozbor.

Na úvod bych rád uvedl na pravou míru dvě nedorozumění. Jednak, můj článek nebyl reakcí výslovně na práce P. Kalendy o pokračování jeskyně Pekárny. To bych ho citoval. Byl spíš reakcí na celkově vysokou popularitu pseudovědeckých metod. Do speleologie naštěstí ještě nepronikly nesmysly jako víra v chladnou, bobtnající, mladou, placatou, dutou či jinak podivnou Zemi. Stalo se však zvykem prezentovat proutkařství jako by šlo o zavedenou a téměř odbornou metodu. Ani kritický čtenář se v záplavě jednostranných názorů nemusí dovítit, že ve skutečnosti není založené na důkazech. Za druhé, prý zcela mylně popírám schopnost geofyziky spolehlivě nalézt podzemní dutiny. To je relevantní připomínka. P. Kalenda však následně ve svém výkladu o geofyzice sám ukazuje, že každá metoda detekuje dutiny jen za určitých podmínek a je závislá na zkušenostní interpretaci hrubých dat. Vždyť netvrdím nic jiného. Nevím, proč bychom se měli vzájemně mentorovat ve věcech, na nichž se docela shodneme.

Pojďme k věcným argumentům. Většinu uváděných příkladů nemůžu rozebírat bod po bodu, nebyl jsem svědkem a neznám detaily. To ostatně není nutné. Nesnažím se nikoho obrátit na „svoji víru“ (která ani není vírou). Spíš je zajímavé ukázat, jak lze na příběhy zdánlivě dokazující nějakou fantastickou hypotézu aplikovat kritické myšlení. Velmi důležitý je první krok, kdy potlačíme přirozenou tendenci přijmout předkládané tvrzení jako fakt. To je překvapivě obtížný úkol, který často nezvládají ani vzdělaní lidé včetně vědců. Zvláště pokud je určitý výrok pronesen sebevědomě, začnou ho rovnou začleňovat do systému svých znalostí, aniž by se zeptali sami sebe, zda opravdu plyne z předložených dat a zda náhodou není v rozporu s nějakým jiným (a dobře podloženým) poznatkem.

Klíčovým argumentem P. Kalendy je to, že proutkař reaguje na zóny s vyšší vodivostí, které se podobají anomáliím měřitelným metodou VDV. Musí však mít jiný princip, protože VDV využívá signál z navigačních vysílačů, které byly postaveny ve 20. století, zatímco se proutkaří odedávna. Podle P. Kalendy proutkař necítí signál z vysílačů, ale deformace geomagnetického pole způsobené změnou vodivosti. Toto tvrzení dokládá svým pozorováním, kdy v rovné štolě Ida naměřil odchylku kompasu až 65° při přechodu přes porušenou zónu! Fascinující. Nebo ne? Pojďme se ptát. Jak to, že jeskyňáři běžně mapují pomocí kompasu kolem poruch? A jak to, že si vlivu podzemních anomálií (byť je na povrchu třeba slabší) nevšimli cestovatelé, geodeti, skauti, orientační běžci a další uživatelé kompasů? Proč se geologové zdržují různými složitými metodami, když se dají poruchy (nebo vodivostní anomálie) tak snadno hledat pouhým kompasem? Nebyla ta štola náhodou vyztužená hajcmany nebo něčím podobným? Na rozdíl od tektonik, důlní výztuže a různých šrot způsobují vrávoravost azimutu zcela běžně.

Nehledě na sporný charakter základního poznatku s ním P. Kalenda dále v textu operuje jako s faktem, například při interpretaci starého proutkařského měření K. Feitla. Ten údajně přesně trasoval cestu Jedovnického potoka od Rudického propadání k vývěru u Býčí skály. Jediné místo, kde se spletl, byl úsek, kde se ponorný tok na chvíli odkloní od výrazné a vodivé tektoniky, která proutkaře podle geomagnetické teorie zmátla. Taky se na to jde ale dívat jinak. Z obr. 5 v článku P. Kalendy to vypadá, že pan Feitl označil tolik vodivých zón, že jeskyně by měla problém se jim vyhnout (tedy, pokud na obrázku správně rozpoznávám, co je tence černě). I kdybychom počítali jen tu linii, která je jeskyni

nejblíže, dá se výkon K. Feitla lapidárně shrnout, že dokud jeskyně vedla po (známé) poruše téměř přímo spojující ponor s vývěrem, tak její trasu uhodl, a když se jeskyně od této poruchy oddálila, tak se zmýlil. Otázka je, zda k takovému výkonu jsou potřeba „telegnostické“ schopnosti.

Podobně i výsledky geofyzikálního a proutkařského průzkumu Pekárny při bližším pohledu neukazují nijak velkou shodu. Přesněji řečeno, proutkařská předpověď se dobře shoduje se známou částí jeskyně a viditelnou poruchou, což není překvapivé, ale nad neznámými prostory se s geofyzikálními anomáliemi rychle začne rozcházet. Hlavní shoda vědeckých a nevědeckých metod je v předpovědi, že nové prostory budou navazovat na ty známé. Bylo by zvláštní, kdyby proutkař předpokládal něco jiného. Další proutkařsky vytyčené prostory se v místech, kde procházejí zkoumaným územím, neshodují s ničím.

V dalších případech bohužel P. Kalenda neuvádí příliš konkrétní údaje. Je proto těžké si vytvořit názor na údajně výbornou shodu proutkařů s VDV. Jisté vodítko je zmínka, že je třeba dobrý proutkař. Nebyli náhodou proutkaři rozdělení na dobré a nedobré tak, aby se eliminovaly neúspěšné typy? Z velké sady náhodných výsledků není problém vytvořit vhodným výběrem jev podle potřeby. Zde bych si tipl spíš na jiný princip. Bohužel nevíme, jak byl pokus zaslepen. Jednoduché zaslepení, kdy pokusná osoba sice neví o hledaném objektu, ale je doprovázena osobou, která o něm ví, nestačí. Bylo prokázáno, že je-li pokusný subjekt všímavý či empatický, většinou se tajné informace dovítí. Ve vědě (např. při testování léků) byly proto jednoduše zaslepené pokusy dávno nahrazeny složitějšími, ale objektivnějšími dvojitě slepými. Při nich se zkoumaný subjekt nesmí potkat s nikým, kdo zná řešení. Nejde o přehnanou opatrnost, ale o reakci na případy, kdy bystří pacienti dokázali zcela rozložit jednoduše slepé lékařské pokusy. Pokud byly pokusy s proutkaři jednoduše slepé, je pravděpodobné, že tzv. dobří proutkaři četli spíš osobu experimentátora než vířivé proudy v podzemí.

Při každém pokusu musíme jasně stanovit, jaký výsledek ještě budeme považovat za pozitivní. V reálné krajině je těžké říct, zda někde je či není jev sloužící jako potenciální nápověda, též je problém vyloučit předchozí znalosti proutkaře o testovacím území. Proto není snadné určit, jakou úspěšnost proutkařů očekáváme, pokud proutkaření nefunguje. Jistě to je úspěšnost vyšší než náhodná. Proto není důkazem ničeho ani objev jeskyně Matalovy vymodlené. Tato jeskyně totiž nebyla nalezena „na zelené louce“, ale rozkopáním portálu, který se sice části jeskyňářů nezdál nadějný, ale který reálně existoval. Kolik takových míst bylo prokopáno bez úspěchu? A tam nikdo neproutkařil? Někdy nesporně ano, ale nechlubí se tím. V několika případech jsem svědkem. Víím, samozřejmě, asi to nebyl „dobrý“ proutkař...

Jiný typ situace je příhoda s proutkařem, který přesně určil kromě polohy zvodnělé struktury i hloubku pod povrchem, šířku zatopené dutiny a hloubku vody v ní. Jen nevíme proč, když už byl v tom, ještě v té vodě telegnosticky nestanovil alespoň dusičnany. Takové podrobnosti (šířka prostory na centimetry 32 m pod povrchem!) nelze vysvětlit žádným fyzikálním jevem bez ohledu na to, zda proutkaření funguje nebo ne. Tady buď musíme opustit fyziku a uvěřit na „psychotronické“ využití proutku, který pohybem odpovídá na slovní otázky („Virgulko, je to širší než 20 cm?“), nebo tuto historiku považovat za případ šťastné náhody, možná zveličený vyprávěním. Osobně se přikláním k druhé možnosti.

V textu P. Kalendy můžeme najít i ukázky zavádějící interpretace cizích zjištění či názorů. První případ se týká oné nešťastné a stále připomínané pasáže z Agricolova díla. Agricola proutkaření popisuje a dodává, že někteří lidé tuto metodu používají, ale jemu se nezdá příliš seriózní (Agricola 1556). P. Kalenda tento příběh převyprávěl ve stylu, že Agricola „ukázal, že staří havíři používali proutek jako nejstarší ‚geofyzikální‘ metodu, s čímž nic neudělali ani ‚skeptičtí osvícenci‘ (str. 34, 2. odstavec). Pravda je přesně opačná. Díky Agricolovi a jeho osvěcovaným následovníkům víme, že proutkaření je už po staletí doprovázeno pochybnostmi, které se ani generacím nadšených zastánců nepodařilo rozptýlit! To je vždy podezřelé. Věda se samozřejmě může mýlit a občas předčasně odmítne něco reálného. Ovšem tyto omyly mají životnost pár let nebo maximálně desetiletí.

Obecně platí, že pokud něco funguje v praxi, bude to fungovat i při pokusu. Pravda se tedy ukáže ve chvíli, kdy někdo odvážný neuvěří autoritám a provede správný a dostatečně kontrolovaný pokus. Proutkaření přesně takovou šanci opakovaně dostalo a důkaz stále nemáme. To je typické pro různé pověřené praktiky, které díky náhodě občas zdánlivě zafungují. To jejich zastáncům stačí, aby víru v ně udržovali při životě dávno poté, co se všechny účinky podařilo střízlivě vysvětlit.

Tím se dostáváme ke kritice tzv. mnichovského experimentu. Tady to vypadá, že P. Kalenda komentuje podrobnosti, které nejen nebyly v článku, ale které ani neodpovídají skutečnosti. Prý nebylo ukázáno, že trubka s vodou vytvářela geomagnetickou anomálii. A navíc samotná trubka mohla vyvolávat větší anomálii než voda (str. 38 uprostřed). Bylo by smutné, kdyby zastánci proutkaření při dlouhém ladění svého experimentu přehlédli, že jejich trubka nevyvolává anomálii. Zvláště, když jiné trubky ano. Geomagnetické siločáry totiž vedou šikmo k povrchu, takže i trubka položená severojižním směrem je protíná. Tím spíš je jedno, zda anomálii vytvářela roura nebo voda. Šlo totiž o hledání jediné trubky, která se celá posunovala i s obsahem! Mnichovský experiment dopadl tak jasně a tak negativně, že se ho snaží diskreditovat i další proutkařící kolegové. Můžeme se například doslechnout nepodložený názor, že celý pokus byl veden tak špatně, že všichni dobří (zase!) proutkaři utekli a zůstali jen diletanty. Přitom právě proutkaři, kterým se dařilo, byli zkoušeni opakovaně. Jenže podruhé se žádnému z nich nedařilo, a to se nehodí připomínat.

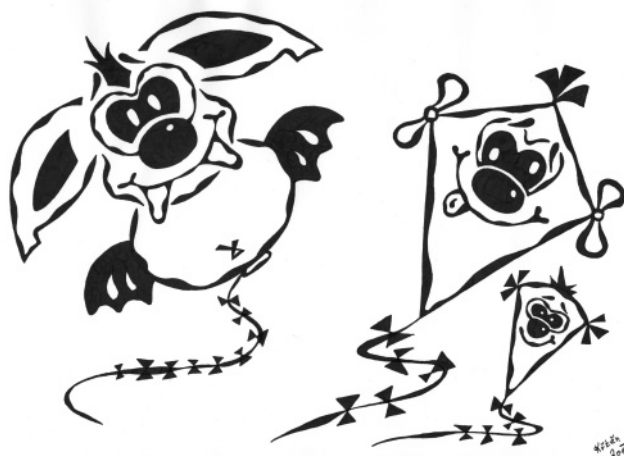
Co říci závěrem? Nejsem nijak osobně zaujatý proti proutkaření. Upřímně bych si přál, aby nějaká podobná, univerzální, levná a všem dostupná metoda skutečně fungovala. Bohužel, o přírodních zákonech nevypovídají naše přání, ba ani očitá svědectví, ale jen navzájem provázané důkazy. Je to neromantické a neosobní, můžeme proti tomu do omrzení protestovat, ale to je jediné, co se tím dá dělat. Vydávat nepodložená tvrzení ze fakta ničemu nepomůže. Rád se však budu podílet na vědeckém testování proutkařských schopností. Podmínkou je, že půjde o pokus s jasně definovanou otázkou navržený tak, aby měl potenciál jí věrohodně zodpovědět. Nemá smysl přidávat další mnohoznačné náznaky. A je samozřejmé, že musí být publikován i případný negativní výsledek.

Literatura:

Agricola G. B. (1556): *De re metallica libri XII.* – Johann Froben, Basilej. Česká editace: *Jiřího Agricoly dvanáct knih o hornictví a hutnictví.* – Překlad Ježek B., Hummel J.

(2007): Montanex: 1–546. Ostrava.

Kalenda P. (2019): *Názor – polemika s článkem L. Falteiska Proutkaření – realita nebo nesplnitelné přání?* – *Speleo*, 76: 32–40. Praha.

Speleookénko

Jan „Kelf“ Flek

Česká speleologická společnost

20. 12. 2019 Zemřel Karel Kučera

Aktualizované knihovni a archivní katalogy

Tonda Zelenka má stále co říci

19. 10. 2019 Oběžník č. 148

12. 10. 2019 Záchranná akce v Ostrově u Macochy

20. 9. 2019 Nové drobné archivní nálezy

12. 9. 2019 Slavnostní oheň ke 40. výročí založení ČSS

8. 9. 2019 SZS ČSS na kongresu MKÚCH

5. 9. 2019 UIS Bulletin/ Speleozáchranáři ČSS ve Francii

1. 8. 2019 Promítání na Hranické propasti

26. 8. 2019 Výstava plastik ve Zbrašovských jeskyních

ZO ČSS 1-02 Tetín

Dvě akce na přelomu roku • 5. 1. 2020

Krátké zhodnocení dvou akcí z přelomu roku od Smrtáka, neboli kam Smrták vstoupí, tam praskají kosti.

Prosincový sumář • 2. 1. 2020

Proběhly dvě kopací a jedna mapovací akce na našich lokalitách. Michal Hejna a Martin Majer moudře pohovořili v berounském Muzeu Českého krasu při přednášce na téma Podzemí Berounska a Hořovicka.

Listopadový sumář • 2. 12. 2019

Proběhly čtyři kopací a jedna mapovací akce na našich lokalitách. Testovali jsme výskyt podzemních prostor pomocí různých geofyzikálních metod. Michal Hejna a Martin Majer pokřtili v berounském Muzeu Českého krasu knihu Podzemí Berounska a Hořovicka.

Přednáška Vzpomínky na jeskyňáření v Českém krasu v 50.–70. letech • 26. 11. 2019

V sobotu 23. 11. jsme ve spolupráci se spřízněnými ZO a Vlastivědným spolkem Petrbock uspořádali v Srbsku u lanovky přednášku Vladimíra Lysenka a Jaroslava Hromase s názvem Vzpomínky na jeskyňáření v Českém krasu v 50.–70. letech.

Menglerova jeskyně – video z ponoru • 25. 11. 2019

Zde je k vidění video z roku 2012 pořízené při fotoakci v Menglerovo jeskyni u Srbska.

Jarní Slovinsko 2019 • 24. 11. 2019

Hlavní náplní expedice bylo pokračování dokumentace jevů na listu Komen 12. Bylo zdokumentováno 41 podzemních jevů, většinou krátkých kaveren. Za zmínku stojí pouze nález dvou propastí hlubokých 10 m a hlavně jedné propasti s hloubkou 27 m.

ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha

Nové chodby na Chlumu aneb co si nevykopem, nemáme • 29. 12. 2019

V letošním roce naše skupina pracovala na několika pracovištích. V sondě nad Vlčí vyhlídkou, na Vlčí vyhlídce, v Krápníkové jeskyni a v Bahnitě síni.

V sobotu proběhla přednáška Vzpomínky na jeskyňáření v Českém Krasu v 50.–70. letech • 27. 11. 2019

Akci pořádaly speleologické skupiny Tetín, Geospeleos, Speleologický klub Praha a spolek Petrbock. Akci umožnila obec Srbsko, která poskytla kvalitní zázemí svého kulturního domu. Poutavě přednášeli Vladimír Lysenko a Jaroslav Hromas pro 120–140 posluchačů. Večer završila diskuze

a hudba. Akce byla výjimečná především tím, že přijela celá řada výrazných osobností speleologických výzkumů z období zmíněných 50.–70. let. Neméně však byla zastoupena i současná generace.

Proběhlo setkání jeskyňářů u příležitosti výročí 40 let od vzniku ČSS • 8. 10. 2019

Za naši ZO se ho zúčastnilo 14 členů. V sobotu jsme si na dopoledne naplánovali exkurzi do Býčí skály, tři nejsilnější z nás vyrazili s Francim tahat hadice do nějakých vzdálených míst. Na neděli jsme měli domluvenou exkurzi do Nové Amatérské jeskyně. V 10 hodin jsme se sešli s průvodci (Kocour a spol.) u vstupní štoly a vyrazili. Prohlídka jeskyně byla báječná, musíme i tímto způsobem poděkovat průvodcům.

Noční Chlum • 19. 9. 2019

V tomto týdnu proběhlo na Chlumu noční natáčení jedné filmové společnosti. Toho jsme využili k pořízení nějakých nočních fotografií našeho domovského lomu.

Na Chlumu proběhl Den otevřených dveří a Netopýří noc • 30. 8. 2019

Ve spolupráci se ZO ČSOP 11/30 Nyctalus proběhla na Chlumu Netopýří noc a Den otevřených dveří. Přestože letošní akci podpořilo příznivé počasí, dorazilo oproti loňskému roku výrazně méně návštěvníků. Zájem o exkurzi projevil 58 lidí. Zhruba další stovka turistů se přišla podívat jen na netopýry. Naopak akci zajišťovalo 15 členů Speleologického klubu.

Prázdninová exkurze v Moravském krasu • 4. 8. 2019

Část naší skupiny vyrazila na prázdninovou exkurzi do Moravského krasu. Díky kolegům ze skupiny ZO ČSS 6-21 Myotis jsme mohli využívat komfortu jejich základny. Jako cíl jsme zvolili exkurze do jeskyní Pustožlebská zadržaná, Řečiště, Spirálka, Piková dáma a Býčí skála. Poslední den našeho pobytu jsme se přidali k pracovní akci v Ševčíkově závrtu – šalování a podbetonování první skruže.

Exkurze v jeskyni Arnika a v jeskyni Pod křížem • 21. 8. 2019

Tuto sobotu jsme navštívili některé lokality kolegů z Geospeleos. Zrovna probíhala pracovní akce na Arnice, což je jeskyně kousek pod Solvayovým lomem na turistické značce jdoucí do Sv. Janu. Objevená v roce 1995. V jeskyni je k vidění nejen malá krápníková výzdoba, ale především velice pozoruhodná dopravní dráha Alvek.

ZO ČSS 1-10 Speleoaquanaut

Chýnovská jeskyně leden 2020

Dne 22. 1. 2020 – po delší odmlce jsme se rozhodli pokračovat v Chýnovské jeskyni a to úklidem. Po loňských akcích spojených s mapováním jeskyně a videogrammetrií zůstalo v jeskyni několik natažených šňůr, které sloužily k přesnému zaměření velikosti jeskyně. Členská schůze, náčelníkovy šedesátiny a Mejlovo srdce býka.

Skutina pokračuje

Na závěr roku (21. 12. 2019) ještě navazujeme na úspěšnou spolupráci s vojenským muzeem Skutina. Pokračujeme při bádání v zatopeném komplexu pod pracovní šachtou P3. Dochované fragmenty podzemního zázemí bunkru z 30. let minulého století jsou rozlehlé přesto, že stavba nebyla nikdy dokončena. Úctyhodný pracovní výkon a vlastenecké nasazení předků při budování obrany naší země zasluhuje obdiv... Podrobnosti o zajímavém místě jsme uvedli na přelomu roku (Akce 1.) a (Akce 2.) a rovněž v tipech na výlet.

Propast s okny, lom Mexiko a krvelačný had

Babí léto v sobotu 12. 10. předurčilo slunečný vývoj akce. Co víc si přát. Svatá trojice Lemi otec, Lemi syn a DrKozel si přivstala, aby se sešla v 7.30 na parkovišti u lomů Amerika. Dnes bude v oblasti pěkně rušno. Kromě všudypřítomných filmařů a očekávaného náporu luftáků se tu začnou brzo sjíždět i členové našeho bratrského potápěčského spolku Orca. S Danem Hutňanem v čele se budou potápět v jezírkách ve velkém lomu.

Sardinie 2019 – 3D mapování

Fotky od Mejly Dvořáčka pořízené při 3D mapování na právě uplynulé expedici Sardinie 2019.

Progresivní metodu sbírání dat pro vytvoření 3D modelu jeskyně tým Speleoaquanautu poprvé úspěšně aplikoval v Chýnovských jeskyních v Čechách. Následovaly další lokality a letošní rok poprvé mapujeme i v zahraničí.... Sardinie, Bue Marino.

Balon, Sardinie a modelář Ondřej

Záhadný komín v jeskyni na Sardinii nedává spát. Objeven byl v minulých letech na expedicích našimi česko-slovenskými týmy. Jak česká tak slovenská odnož naší skupiny věnovala už mnoho sil a pokusů odhalit jeho tajemství ...

Propast s okny, lom Mexiko a akce Borhák

Propast s okny je jméno nevelké jeskynní propásky v jv. cípu Mexika. Vchod je poměrně dobře patrný i z horní hrany lomu, ale cesta k jeskyňce je mírně trnitá (pokud by někdo ze zkušených lezců-jeskyňářů oponoval mému lingvistickému výroku, ubráním se, protože cestou může potrápít nejeden vzrostlý trnovník).

Thajsko – rok poté a náčelník v ČT24

Uplynul rok od události v Thajsku, kterou sledoval celý svět.

Zakázaný, tajemný, Trestanecký lom Mexiko – cvičení SRT

Při úterním odpoledni se sjíždíme na oblíbené tréninkové lokalitě. Trestanecký lom Mexiko je pojem známý všem návštěvníkům lomů Ameriky, ale díky vhodně zvolenému termínu akce nepotkáváme ani živáčka.

ZO ČSS 4-01 Liberec

Zaměněná jeskyně – kontrolní obchůzka • 11. 1. 2020

Průzkum vrtu V-10 • 17. 12. 2019

Třetí adventní neděli jsme se pustili do dálkového průzkumu jeskyně, která se nalézá v hloubce 26 metrů a byla v roce 1960 trefená vrtem při vápencovém průzkumu.

Mapování Valhaly 2019 • 16. 11. 2019

Začátkem roku 2019 jsme se rozhodli k zmapování veřejně známé jeskyně Valhala v Jizerských horách. Jeskyně je známá již z roku 1964, kdy ji při návratu z T. O. Island objevila skupina trampů v čele s Jaroslavem Velinským, známým jako Kapitán Kid.

Speleologický den 2019 • 19. 8. 2019

Dne 13. 8. 2019 proběhl další ročník již tradičního Speleologického dne. Ač nám počasí moc nepřálo a předpověď vypadala velmi nepříznivě, podařilo se uskutečnit jeden z rekordních Speleologických dnů, co se týká návštěvnosti a jako pořadatelé jsme měli nečekaně více práce, aby se mohli všichni návštěvníci podívat pod pokličku Libereckého podzemí.

ZO ČSS 5-01 Bozkov

Zemřela Miluška Strnadová • 5. 11. 2019

Paní Miluška Strnadová, naše zakládající členka a dlouholetá pokladní, zemřela v sobotu 2.11.2019

Rača 2019 – čtvrtá výprava do Gruzie

ZO ČSS 6-01 Býčí skála

S erbem Býčí skály ve znaku – Felix Edler von Zwicklitz • 8. 12. 2019

Kdo by v Moravském krasu neznal Heinricha Wankela, výkopce halštatského pokladu v Předsíni Býčí skály v roce 1872. Málo bude ale těch, kdož ví, že mecenáš židovského původu Felix Zwicklitz odkoupil Wankelovu sbírku, věnoval ji Přírodovědnému muzeu ve Vídni a v roce 1886 za tento počín získal šlechtický titul. V jeho erbu najdeme samotnou Býčí skálu a prapodivnou fiktivní zbraň.

Zemřel V. A. Gregor – Celofán • 13. 11. 2019

Dne 20. 9. 2019 zemřel dlouholetý člen, bývalý předseda skupiny a velmi aktivní přispěvatel, jak našeho webu, tak Sborníku Muzea Blanenska. Celofán žil od 70. let v emigraci a do Česka se vrátil naposledy v roce 2008. Nicméně se aktivně zapojoval skrze své články a poznatky až do poslední

možné chvíle ze svého sídla v Albertě (Kanada). Celdo, ať tě ochraňuje a svým mocným vádlem trestá veliký Lomikel, dmout ať teče proudem!

Záhada první české jeskyňářky • 21. 9. 2019

Záhada první české jeskyňářky aneb co se s tebou stalo, Toničko Lorenzová? V minulých letech se přátelé Moravského krasu mohli seznámit se základními, mnohdy bohužel chybnými informacemi o Antonii Lorenzové, první české jeskyňářce.

O vodě v krajině se dnes mluví skoro všude • 24. 8. 2019

ZO ČSS 6-08 Dagmar

Silami strojů v Jedelské ventarole • (19.–21. 10. 2018)

V pátek se sešli v krasu jen Krteček s Matoušem a okamžitě se pustili do bádání v Jedelské ventarole. Na práci ve VOPce (Velkoopatovická propast) to sice nebylo, ale i ve dvou lidech se dala udělat hromada práce. Především jsme za pomoci sbíječky rubali sintrem prolité hlíny na konci levé odbočky, které chodbu ucply v celém jejím profilu. Místy narážíme na sintrové plotny silné až 30 cm. Přestože jsme hrnuli vpřed silami strojů, je to práce pomalá a pracná a je otázka, zda v této chodbě ještě vůbec budeme pokračovat.

Zraz speleopotápačov a toulání po Klenovských vrších • (13.–16. 10. 2018)

Od naší poslední návštěvy v Tisovci uběhlo pouhých 14 dní a už jsme tu zase. Teď ale nejde o čistě badací akci, ale spíš společenskou záležitost. Přímo na Suchých dolech se v sobotu konal VII. ročník Zrazu speleopotápačov, který byl letos navíc spojený se slavnostním otevřením zrekonstruované základny Speleoklubu Tisovec

ZO ČSS 6-11 Královopolská

Cvičení Speleologické záchranné služby • 25. 11. 2019

Dne 16. 11. 2019 členové ČSS měli možnost se zúčastnit ukázkového cvičení Speleologické záchranné služby v jeskynním systému Rudického propadání.

Den otevřených dveří 28. 9. 2019 • 17. 9. 2019

V sobotu 28. září bude v době od 9:00 do 16.00 pro zájemce o kras výjimečně otevřená Ochozská jeskyně.

Švédův stůl „z terénu rovnou do muzea“ • 8. 9. 2019

Jeskyně Ř – 6 (1419) se po letech stala opět archeologickým pracovištěm. Archeologický průzkum zde provádí skupina archeologů z Austrálie ruku v ruce se specialisty z republiky.

ZO ČSS 6-19 Plánivy

Kačna jama slaví 20kilometroviny a pokračujeme dál! • 13. 8. 2019

Na letošní letní expedici proběhla další z legendárních objevných akcí s přívlastkem HARD-CORE. Ne nadarmo byla pojmenována Razor blade strike – Ostrý útok! Slovy dnešních teenagerů by šla stroze popsat jako hustokrutopřísná, ale já se pokusím být trochu konkrétnější.

ZO ČSS 6-21 Myotis

Velká voda a kras • 10. 9. 2019

Povodeň je přírodní jev způsobený rozlitím nadměrného množství vody v krajině mimo koryta vodních toků. Jejimi následky mohou být různě velké škody na majetku, ekologické škody či oběti na lidských životech...

ZO ČSS 6–22 Devon

1. 2. 2020 Potápění mezi jeskyněmi Spirálka a Piková dáma

V 9.00 se scházíme u jeskyně Spirálka. Transportujeme výbavu ke vchodu do jeskyně. Pak auty přejíždíme zpět před Michalku, kde se záhy již převlékáme do jeskyňářského.

Javoříčko – Komáří jeskyně • 29. 12. 2019

Dnes jsme doplnili hojně řady javoříčských badatelů při vyklízení sedimentů z horizontální chodby Komáří jeskyně. Vypadá to tu nadějně, stopa je žhavá, už minule se kladivo zabořilo do volné dutinky a naznačuje, kudy dál. Na povrch se podařilo vytěžit asi 120 beček materiálu.

Irainova jeskyne (akce č. 1/2019) 1. 12. 2019 • 2. 12. 2019

Letošní první a asi i bohužel poslední akce v Iraince navázala na poslední jarní akci v 5/2017 (tedy po více jak 2,5 letech!!!) pokračováním v zahlubování sondy. Nejprve provádíme nutný úklid hromady listů u vstupu do jeskyně z PŽ. Dále následuje obhlídka ústí šachty z důvodu bezpečnosti. Naštěstí neshledáváme žádný opad vrstev na dno a tak se vrháme rovnou na vytěžení suti a kamenů nachystaných na dně od poslední akce před 2,5 lety (!) na J–JZ straně sondy. Po odtěžení a zahloubení cca o 0,5 m se obracíme a upíráme úsilí na s.–sv. směr s kavernou a s klenbou zasedimentovanou zde převážně jílovitou hlínou.

Okrouhlík 19. 10. 2019 • 20. 10. 2019

V krasu se dnes počasí nevydařilo a tak celkem rádi zalézáme do Okrouhlíku, abychom udělali poslední kroky před konstrukcí těžební dráhy v Jezírkové chodbě. Distem proměříme detailně chodbu, aby to někde překvapivě nedrhllo, a revidujeme některá předchozí zaměření přilehlých částí /S2/ s povzbudivým výsledkem. Voda v S2 opět poklesla a Jezírková má oproti minule skapová jezírka podstatně menší.

12. 10. 2019 – Javoříčko – Komáří jeskyně • 13. 10. 2019

Sobotní odpoledne jsme se věnovali výpomoci při výkopových pracích na této lokalitě. I zde je docela problém sestavit akceschopný pracovní tým, ale v tomto počtu už to bylo jednoduché. Zvláště s dokonalou mechanizací v podobě vrátku, kolejového přepravníku kýblíků, čelbě osvětlené halogenem postup vpřed probíhá pomocí příklepu v kompaktních suchých sedimentech.

Okrouhlík 28. 9. 2019 • 1. 10. 2019

Byly provedeny dodatečné úpravy v jezírkové chodbě v podobě vyklízení sedimentů v její prozatím koncové části. Zaznamenali jsme nepříjemnou situaci oproti minule – byl abnormálně silný skap, který jsme tu zatím nepozorovali. Bylo nutné se vypořádat s asi 150 l vody, aby bylo možné zajistit alespoň trochu pracovní komfort. Přitom voda v koncovém sifonu opět klesla o několik dm a z hatí se přímo prášilo.

Mikulov/Tuold, Liščí díra 21. 9. 2019 • 22. 9. 2019

Přidali jsme se ke členům ZO 6-13 Mikulov a absolvovali jsme s nimi revizi pracovišť ve zmíněných jeskyních. Podle osobních pocitů a stavu overalu se mi zdá, že se průlezy opět výrazně zmenšily. Večer proběhlo posezení účastníků zájezdu do Bulharska se shlédnutím prezentace letošních akcí na tamních lokalitách. Hodnotná akce, díky Mikulováci!

ZO ČSS 7-01 Orcus

Na první kontroly netopýrů v roce 2020 i na „výročku“ • 13. 1. 2020

Nový rok začíná vždy stejně. Pokračování kontrol zimovišť netopýrů ve starých dolech a štolách Oderských vrchů a Jeseníků a samozřejmě „výročka“, kterou jsme tentokrát udělali dvoudenní a uprostřed krajiny břidlice.

Poslední akce před Silvestrem • 31. 12. 2019

Jako každý rok, den před Silvestrem míříme do Oderských vrchů, do některých námi kontrolovaných štol – zimovišť netopýrů. Tentokrát Wood Boys a štoly pod Otáhalovými.

Jak jsme opět nic nenašli • 1. 12. 2019

V Beskydech je ještě mnoho hřebenů a svahů, které jsme dosud speleologicky neprozkoumali. Jedním z nich je Velká a Malá Stolová. Velká Stolová (1 046 m n. m.) – svahy jsme probrouzdali křížem krážem, ale žádné stopy po podzemních dutinách či svahových procesech jsme nenašli. Malá Stolová (1 009 m n. m.) – začali jsme na vrcholku a postupně křížovali s. a v. svahy. Hodně prudké svahy hřebenu jsou pokryté balvanitými poli a severním směrem se také táhne skalní hřebínek, vysoký místy

až 5 metrů. Obdobných skalních hřebínků je zde několik. Právě rozpadem skalního hřbetu vznikly rozsáhlá balvanovitá pole. Podzemní dutiny ani příznaky o jejich existenci však zde žádné nejsou. Hřeben jsme prošli až k nejsevernějšímu skalnímu výběžku, kde v minulosti stávalo hradiště Čeladná. Bez speleologických objevů.

Opravy uzávěrů vstupů do France a Cyrilky • 20. 10. 2019

Když někdo z jeskyňářů chce do našich jeskyní, může s námi, nebo mu půjčíme klíče od vstupu. Stejně tak do štol Jeseníků. Jenže bohužel se najdou i takoví, kteří raději třeba vybourají kamennou stěnu – jako třeba v jeskyni Cyrilce, aby se dostali dovnitř. A tak máme stále co dělat.

Expedice Čtyr Dag 2019 • 27. 8. 2019

Krymské hory a plato Čtyr Dag. Již mnoho krát jsme se zde pobývali, objevili mnoho jeskyní, zkoumali unikátní krasové jevy. A opět se do Krymských hor vracíme. Tím hlavním důvodem jsou jeskyně Mramornaja a Emine Bojir Chasar Nižni a unikátní krystalové spelotémy v nich.

Sdružení Kerberos

Pracovní akce Kamenný ponor • 21. 12. 2019

Dnešní akce byla zaměřená na pokus o rozšíření chodbičky Za madonou. K tomu jsme měli vrtací kladívko zn. Bosch a několik nástrojů. Zřejmě kvůli nadměrnému opotřebením nám dva z nástrojů odešly do věčných lovišť. Když se vrátil Honza, šel pomáhat Martinovi s přesunem materiálu v bývalém dómku. Já s Jardou jsme se váleli v plazivce a bavili se rozšiřováním. Později za námi „přišel“ i Honza. A práci jsme dokončili společně.

Pracovní akce Kamenný ponor • 9. 11. 2019

Pracovní akce Kamenný ponor • 21. 9. 2019

Na tuto akci jsem naplánoval betonování, protože některá místa jsou zajištěná dřevěnou výztuhou, (která není bohužel věčná) a v případě, že do jeskyně nateče voda, hrozí podemletím některých míst a posunu větších kamenů.

Pracovní akce Kamenný ponor • 31. 8. 2019

Odvoz odvalu.

Kamenný ponor • 20. 8. 2019

Kontrola stavu jeskyně po červnových bouřkách.

Negativní výsledek, také výsledek

Michal „Cimbál“ Hejna (ZO ČSS 1-02 Tetín)

Kdysi jsme procházeli s kolegou Majerem bezejmenný kopec s kótou 448 m n m. poblíž Tobolky. Na jeho východním úpatí je několik výchozů devonských vápenců, které se zdály být ideálním místem pro výskyt jeskyní. Prošli jsme celou lokalitu opravdu důkladně, s výsledkem, že se zde žádné jeskyně nenachází. Při té příležitosti jsme si řekli, kolik že generací jeskyňářů už tento kopec přilákal před námi a kolik generací po nás sem ještě zavítá a přijde na to samé. Negativní výsledek je také výsledek, a i negativní výsledky by se měly publikovat.

To ovšem není problém pouze u jeskyňářů, ale všeobecně. Joel Bitman byl odborník na enzymaticky řízené reakce pohlavních hormonů a mechanismy účinků estrogenů (ať už to znamená cokoliv). Mimo jiné se věnoval působení DDT na zvánění vaječných skořápek. V rámci výzkumu zjistil, že DDT významně zeslabuje skořápky vajec a zvyšuje riziko rozbití vejce. Výsledky publikoval v roce 1969 v časopisu *Nature* a v roce 1970 v časopisu *Science*. Studie vyvolala řadu reakcí, mimo

jiné i kritiku toho, že krmné směsi pokusných ptáků obsahovaly málo vápníku. Při opakování pokusu s jiným krmivem se ukázalo, že vliv DDT na skořápky je ve skutečnosti minimální. V roce 1971 tedy nabídl Bitman oběma časopisům nový článek, v němž uváděl původní výzkum na pravou míru. Takový výsledek už nebyl zajímavý a oba časopisy článek odmítly. Ten nakonec vyšel sice v také ceněném, ale zdaleka ne tak citovaném, časopisu *Poultry science* (Pouzar 2019).

Snaha publikovat pouze zajímavé a významné objevy vede ke zkreslování skutečnosti. Najdeme ho i v jeskyňářské oblasti. Nechci se pouštět do diskuze, nakolik je geofyzika či proutkaření použitelné při hledání jeskyní. Pouze četbou odborné literatury by nezalý čtenář nabyt dojmu, že jde o úžasné nástroje. Problém je opět v tom, že těch několik případů, kdy proutek či geofyzika vedly k významným objevům, je okamžitě publikováno, zatímco ti ostatní chudáci, kteří zbytečně přemístili nepočítaně kubíků zeminy v místech, kde měla být zaručeně obrovská jeskyně, si to radši nechali pro sebe.

Ostatně zde narážíme na další problém. I kdyby byly časopisy ochotny negativní výsledky otiskovat, zůstává otázkou ochota jeskyňářů negativní výsledky publikovat. Když někdo najde jeskyni, jedná se o hmatatelný a nevyvratitelný výsledek. Pokud budu publikovat, že se zde jeskyně nenachází, pořád hrozí riziko, že někdo v rámci hesla – nejvyšší formou důvěry je kontrola – na místo zajde a jeskyni tam najde. Nedej příroda, najde tam jeskyni obrovskou. To pak autorovi hrozí, že se zařadí do panteonu největších jeskyňářských trotlů. (Jeskyně XX je nejdelší jeskyni v kraji YX, objevena byla v místech, o kterých ZZ napsal, že tam žádné jeskyně nejsou.)

V historii vědy známe mnoho slavných přešlapů. V pomyslném žebříčku těch geologických stojí na předních místech James Ussher a Johan Jacob Scheuchzer.

Anglikánský arcibiskup James Ussher z Armaghu (1581–1656) byl ve své době významným učencem, lingvistou a univerzitním profesorem. Dnes by byl jedním z nepřeborného množství zapomenutých učenců, nebýt jednoho významného omylu, díky kterému ho najdeme v každé knize o historii geologie a většině knih o historii vědy. Ussher totiž v roce 1654 spočítal na základě Bible stáří světa na 5700 let. Dosáhl dokonce daleko přesnějšího výsledku než dnešní geologové, protože dokázal stvoření Země datovat na 23. říjen roku 4004 př. n. l. (Gould 2011).

Autor dalšího slavného vědeckého omylu je ještě smutnější postava. Johan Jacob Scheuchzer (1672–1733) byl švýcarský lékař a přírodovědec. Jeho životním dílem byla kniha *Physica sacra* (Posvátná přírodověda), kde ve čtyřech svazcích, na 2 098 stránkách, za pomoci 745 mědirytinových tabulí zaznamenal všechny dobové znalosti o přírodě. A nejen to. Scheuchzer patřil k prvním vědcům, kteří ve zkamenělinách neviděli hříčku přírody, ale pozůstatky živočichů zahynulých při povodni. Veškerou tuto obří práci ovšem přebil jeden drobný přehmat. Ve sladkovodních třetihorních vápencích v Ohningenu objevil kostru, kterou považoval za lidskou, popsal ji jako *Homo diluvii testis* a publikoval v pojednání *Člověk – svědek potopy*. Trvalo sto let, než v domnělém člověku poznal slavný anatom Georges Cuvier velemluka, kterého nazval trochu poťouchle Andrias scheuchzeri (Záruba 2007). Bez této historiky se také neobejde žádná kniha o historii geologie.

Pomyslný souboj o třetí je zatím otevřený.

Abychom se ale vrátili k tématu negativních výsledků a okolí Tobolky. Někdo to začít musí. Tak tedy, na ten zajímavý bezejmenný kopec u Tobolky nelezte, žádné jeskyně tam nejsou.

Literatura:

Gould S. J. (2011): *Lživé kameny z Marrákeše*. – Edice Kolumbus, Mladá Fronta. 1–351. Praha.

Pouzar M. (2019): *Lepší je zjistit něco, nežli nic*. – <http://www.osel.cz/10975-lepsi-je-zjistit-neco-nezli-nic.html>

Záruba B. (2007): *Jak se loví Dinosauři, aneb co nevíte o historii Země*. – Knižní klub: 1–160. Praha.

Athanasius Kircher a jeho Mundus Subterraneus

Michal „Cimbál“ Hejna (ZO ČSS 1-02 Tetín)

Athanasius Kircher

Athanasius Kircher patří bezesporu k nejzajímavějším osobnostem 17. století. Je přesně zdokumentováno, že se narodil 2. května ve vesnici Geise poblíž Fuldy jako sedmé dítě a čtvrtý syn Johanna Kirchera a jeho ženy Anny. Co ovšem známo není, je rok, kdy se tak stalo. Ani sám Athanasius Kircher nevěděl, jestli se tak stalo v roce 1601 nebo 1602. Každopádně později uváděl rok 1602 (Lelková 2011).

Athanasius Kircher měl tak široký záběr zájmů a znalostí, že byl ve své době považován za největšího učenice. Co si ale představit pod šířkou znalostí? Kircher je autor jedné z prvních vědeckých prací o egyptských hieroglyfech, čímž si zasloužil titul jednoho ze zakladatelů egyptologie. Našel zálibu v pozorování mikroorganismů v mikroskopu a jako jeden z prvních našel v mikroorganismech původce moru. K jeho dalším zájmům patřila orientalistika, lékařství a také geologie. V roce 1631 vydal svou první knihu a do své smrti v roce 1680 publikoval 44 knih (Lelková 2011).

Není divu, že bývá srovnáván s Leonardem da Vinci. A ještě něco mají společného. Odkaz Leonarda da Vinci se vyskytuje ve slavném románu Daniela Browna *Šifra mistra Leonarda*. Athanasius Kircher zase figuruje v románu *Labyrint kostí* ze série Sigma Force.

Mundus Subterraneus

Dvanáctisvazková kniha *Mundus Subterraneus*, díky které si Kircher zasloužil tento článek, vyšla poprvé v roce 1665 a ještě za jeho života se dočkala tří vydání. Jedná se o ucelený pohled na naši Zemi a Lelková (2011) ho představuje takto: „*Šíře témat, kterými se Kircher ve svém díle zabývá, je přitom zarážející a sahá od sopečné činnosti a tepelného hospodaření Země, systému rovnováhy vody a ohně v koloběhu Země, přes teorie vzniku kamenů a kovů, zkameněliny, hornictví, metalurgii, alchymii až k podzemním živočichům a démonům. Mimo obecných otázek však obsahuje také řadu případových studií, grafů, nákresů a ilustrací, které ještě rozšiřují záběr díla.*

Základním principem, který podle Kirchera řídí geologické procesy, je rovnováha vody a ohně, zajišťující, aby teplota země nebyla příliš vysoká nebo nízká. V centru Země se tak podle něho nachází věčný oheň, který vystupuje na zemský povrch četnými komíny a pod povrchem Země vytváří síť ohnivých žil a výdutí. Celý model tak připomíná lidské tělo se sítí žil a tepen.“

Popisovat detailně všechny Kircherovy myšlenky je nad kapacitu tohoto článku a čtenářovy trpělivosti. Originální latinské vydání: <https://archive.org/details/mundussubterrane00unse/mode/2up>.

Na dalších řádcích se podívejme hlavně na kapitoly věnované jeskyním (tak, jak je zpracovali Glaise, resp. Kempe a kol., neb latinou nevládnou, angličtinou ano).

Patero typů jeskyní

V úvodu kapitoly o jeskyních přejímá Kircher rozdělení jeskyní do pěti kategorií, jak je definoval Kircherův současník J. Gaffareal. Ten rozdělil jeskyně na božské, lidské, zvířecí, umělé a přírodní.

Božské jeskyně jsou jeskyně, v nichž se objevily nebo byly uctívány různé božské bytosti. Mezi uváděnými příklady najdeme kromě skutečných jeskyní i římské katakomby. Mezi božské jeskyně patří i virtuální podzemní prostory, jako například peklo.

Lidské jeskyně zahrnují zajímavý mix různých bájných jeskyní obývaných obry, múzami a dalšími nadpřirozenými bytostmi, ale řadí sem také poustevny.

Mezi živočišné jeskyně patří doupata lvů, vlků, medvědů, hadů a dalších živočichů.

Umělé jeskyně jsou jeskyně vytvořené lidmi a konečně přírodní jeskyně jsou přirozenými dutinami, které představují základ Kircherovy představy o Zemi (Kempe a kol. 2013).

Kircherův model Země

Země není podle Kirchera kompaktní hmotou, ale obsahuje hustou síť podzemních chodeb a sálů. Ty vedou napříč Zemí a zasahují až do zemského jádra. Celý systém připodobňuje k cévnímu systému lidského těla. Některé jeskyně jsou otevřeny na povrch, jiné jsou nepřístupné. Kircher byl výborný analytik, zcestovalý člověk a mimo jiné přímý pozorovatel výbuchu Stromboli v roce 1638. Do podzemí umístil obrovské oceány a dvorany plné lávy. Jeskyně rozdělil na tři typy. Jeskyně, kterými proudí oheň (magma), kterými proudí voda a kterými proudí vzduch.

Sopky jsou pouze výdechovými ventily jeskyní vyplněných ohněm. Na jeskyních vyplněných vodou ilustruje svoji představu koloběhu vody. Někde u jižního pólu je otvor, kterým vytéká voda do oceánu a proudí na sever, kde je obřím vodním vírem Maelströmem znovu pohlcována do podzemí. Všechny prameny potoků a řek jsou také vývěry těchto vodních jeskyní na povrch. V místech, kde dochází k propojení vodních a ohňových jeskyní vznikají gejzíry či horké prameny. Vodní a ohňové jeskyně mají svůj význam a udržují Zemi v rovnováze. Láva ohřívá vodu, takže ta nezamrzá a může proudit ve svém koloběhu. Voda naopak ochlazuje lávu a tím brání velkým sopečným erupcím.

Na závěr zmiňuje Kircher mimo jiné několik známých jeskyní vyplněných vzduchem, tedy těch, které je možné navštívit. Zde se drží soudobých představ a do podzemního světa umísťuje obry, draky a neznámé lidské civilizace (Glaise 2012).

Kircherova představa Země je jako celek samozřejmě z dnešního hlediska úsměvná, ale obsahuje několik na svou dobu revolučních myšlenek. V podstatě správně vysvětluje vznik sopek a sopečných erupcí, nastiňuje koloběh vody a správně zaznamenává vznik gejzírů.

Literatura:

Glaise J. (2012): *Athanasius, Underground* - <https://publicdomainreview.org/essay/athanasius-underground>

Kempe S., Naumann G., Dunsch B. (2013): Athanasius Kircher's chapter XX „About caves, fractures and the innumerable passages of the earth“ and the Grotto of Antiparos from „Mundus subterraneus“, 1678, translated from Latin – 16th International Congress of Speleology, Brno, July 21 – 28, 2013. *Proceedings*, 1: 59 – 64.

Lelková I. (2011): *Athanasius Kircher (1602–1680) a jeho vliv na přírodní filosofii v Českých zemích*. – Disertační práce, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova: 1 – 257. Praha.

Jeskynní bestiář – hostníci, gigantičtí pavouci a hodag

Michal „Cimbál“ Hejna (ZO ČSS 1-02 Tetín)

Jeskyně měly vždy pro lidi nádech tajemna a často v jejich mysli představovaly zdroj nebezpečí. To nebezpečí mohlo být skutečné, jak si mnozí pamatují z bojů pračlověka s jeskynním medvědem, tak poutavě popsaných ve Štorchových Lovcích mamutů. Nebezpečí však mohlo také být domnělé, kdy lidé zasazovali do jeskyní mnohé zajímavé tvory. Třem z nich se budeme na dalších stránkách věnovat a začneme nedaleko našich hranic ve Slovinsku.

Hostník (lesní muž)

Národní listy otiskly v roce 1895 článek s názvem Ukázka z většího díla o lidovém podání slovinském z pera J. K. Kačera, která se týkala lesních mužů neboli hostníků.

Díky tomu víme, že lesní lidé chránili lidi před divou zvěří, před zablouděním či před čarodějnicemi. Byli velmi silní (a nebáli se nikoho kromě vodníků), dokázali zvedat celé kopce a moc toho nenamluvili. Místo vousů jim rostl dlouhý mech. Žili na mnoha místech Slovinska a lišili se velikostí i způsobem života.

Lidé při jejich popisu místy prokazovali milý smysl pro humor. Hostník od Češče Vasi uměl slovinsky a chorvatsky a nenáviděl Němce, takže si s oblibou prozpěvoval Volila bim poginuti, nego Švaba ljuba biti (Raději zvolím zahynouti, nežli Němce milou býti).

Nás budou ovšem zajímat hostníci žijící v jeskyních. Pod lukeňským hradem žil jeden hostník v jeskyni, kde návštěvníkům s oblibou zhasínal světlo. Jednou takhle zhasl světlo dvěma dívkám. Jedna z nich utekla hned, druhá se dostala z jeskyně až za půl hodiny, jelikož prý zabloudila a nemohla trefit ven. Po několika měsících už na ní bylo tak patrné těhotenství, že se před pomluvami raději odstěhovala do Lublaně.

Hostník se pohyboval i okolo rožešského zámku. Jeden z obyvatelů ho zde viděl, jak stojí v propasti na hlavě a nohy mu koukaly ven.

V jeskyni za Lošskou vsí žil hodný hostník. Jako jediný z hostníků byl ženatý a jeskyni opouštěl jen jednou v roce, aby nakoupil pohankovou mouku na škubánky, které byly jeho nejmilejším jídlem. Jednou házel jeden muž do jeskyně kameny a vyrazil hostníkovi ženě z ruky vařečku. Hostník vyběhl, vytrhl jednou rukou silný buk, druhou kus skály a mlátil opovážlivce, dokud z něj nezůstala jen hromada kostiček a krvavé cáry.

V jeskyni u Nového města v Krajíně žil hostník, který se bavil tím, že se lidem zjevoval na nečekaných místech a děsil je. Naposledy vylekal v roce 1848 nějakou krupařku, která se pak modlila tak dlouho, až hostník nadobro zmizel.

To je také asi poslední zjevení hostníka, od té doby žádné zaznamenáno nebylo.

Gigantičtí pavouci

Za druhými monstry si zaletíme do amerického státu Colorado, ale nejdříve si dovolím malou odbočku. Své jediné zranění ve spojitosti s jeskyněmi jsem utrpěl někdy v jedenácti letech, když jsem vylézal z Průvanové jeskyně. Tehdy jsem si všiml, že mi sedí na koleni obrovský pavouk a v návalu paniky jsem ho vši silou přetáhl svou baterkou tříbuřtovkou. Kdybych ovšem tenkrát znal bájně pavouky z průsmyku Middle Cottonwood poblíž městečka Buena Vista, asi bych si mínění o tom, jak vypadá obří pavouk, musel opravit. Právě v Buena Vistě trávil Profesor E. T. Laughton zimu na přelomu let 1900 a 1901, aby pátral po místních legendárních gigantických pavoucích. O výsledcích jeho cesty informoval list Minneapolis Journal dne 4. května 1901 na titulní straně.

O gigantických pavoucích žijících v jeskyních kolem Buena Visty se vyprávělo mnoho indiánských legend a na ně navazovala i vyprávění místních osídlenců. Laughton zaznamenal zprávu o muži jménem Schultz, který si v roce 1880 zkracoval cestu kolem pavoučí jeskyně.

Když se nevrátil, bylo po něm po týdnu zahájeno pátrání a Schultz byl nalezený v jeskyni částečně zavalený pod spadlým blokem a pokrytý obřími pavouky. Schultz byl chudý a neměl žádné příbuzné, takže nebyl, kdo by zaplatil vyproštění jeho těla. Jeho tělo tedy zůstalo pohřbené v jeskyni. Jakou roli hráli pavouci při jeho smrti, není z článku jasné.

Laugton sám tyto pavouky nikde neobjevil, ale přivezl si starý dopis, který o pavoucích vyprávěl. Vyplývá z něj, že jeskyni v okolí Buena Visty obývají pavouci s tělem o velikosti kanárka a nohama délky deseti centimetrů. Tato jeskyně byla objevena v roce 1868 a byla často navštěvována průkopníky na cestě do Kalifornie, kteří používali pavoučí vlákna jako nitě. Návštěvníky jeskyně ovšem nesměl vystrašit nepříjemný bzučivý zvuk, který pavouci vydávali při tkaní pavučin. V roce 1871 byla pavoučí vlákna testována a ukázalo se, že je z nich možné utkat hedvábí nejlepší kvality. Kůže pavouků byla pro svoji pevnost a zároveň poddajnost využívána pro výrobu oblíbených a kvalitních rukavic. Mnoho pavouků také bylo odchyceno, zkroceno a používáno jako domácí mazlíčci. Pro chytání krys a myši prý byli daleko vhodnější než kočky, protože za nimi dokázali vlézt i do otvorů ve stěnách a stropech. Jedna dáma z Buena Visty si pavouka dokonce ochočila natolik, že sedával celou noc u její postele a hlídal ji. Zde si ovšem dopis odporuje, protože směšuje pavouky, kteří si tkají sítě s aktivními lovci.

Zkoušel jsem o těchto coloradských gigantických jeskynních pavoucích najít více informací, ale ani Mineapolis Journal ani jiné americké deníky už se k nim pravděpodobně nevrátily. O sto let později byl podobný pavouk skutečně objeven a vědecky popsán, ale stalo se tak na jiném kontinentu. V roce 2001 popsal německý arachnolog Peter Jäger z jedné z laoských jeskyň pavouka s největším rozpětím nohou na světě. Pojmenoval ho *Heteropoda maxima* a jeho rozměry jsou skutečně úctyhodné. Jeho rozpětí nohou je až 30 cm, takže zakryje jídelní talíř (Szalay 2014). O jeho využití k výrobě rukavic není Laosanům nic známo.

Hodag

Rhineland je malé univerzitní město ve Wisconsinu, o kterém by téměř nemělo smysl mluvit, nebýt jednoho hodně starého hoaxu, jehož historii zpracovala Coleen O'Connor Olson (2011).

Koncem 19. století si dřevorubci vyprávěli u táborových ohňů historky o podivných zvířatech zvaných hodag, která číhala u táborů a kradla dřevorubcům jídlo. Obyvatel Rhinelandu jménem Simon Shepard v roce 1893 při procházce po lese spatřil děsivé chlupaté zvíře s rohy, tesáky a špičatými výrůstky na hřbetě a ocasu. Toto zvíře s hlavou žáby, šklebící se tváří obrovského slona a s tlustýma krátkýma nohama vydechovalo oheň a páchlo jako směs hnojivého masa a parfému ze skunka. Sheparda okamžitě napadlo, že vidí skutečného hodaga, a rozhodl se, že ho musí ulovit. Tomuto záměru obětoval Shepard tři roky, než se mu v roce 1896 podařilo odchytil živého hodaga. Námaha se mu však vyplatila, neboť pak objížděl s hodagem okolní trhy, kde ho za vstupné ukazoval divákům. Tedy spíše řečeno vystavoval pouze jeho siluetu za průsvitnou plachtou, neboť uváděl, že hodag je velmi plachý a pohled na tolik lidí by nepřežil. Diváci tak viděli pouze pohybující se stín čehosi a slyšeli jeho vrčení. Tato atrakce proslavila Rhineland po celých státech a přivedla do něj spoustu turistů.

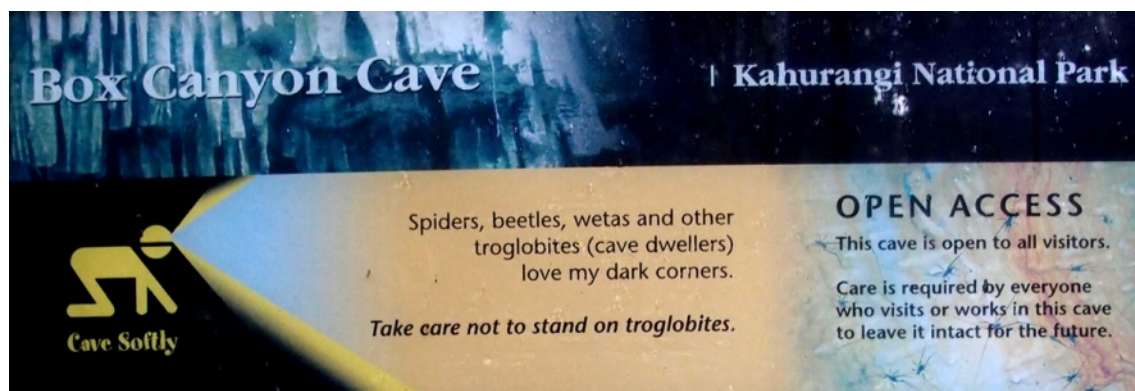
Jak se záhy ukázalo, hodag byl pouze kus dřeva pokrytý kůží a rohy, kterým pohybovali pomocí drátů synové Sheparda, kteří také zajišťovali vrčení. Hodag se ovšem stal tak populárním, že se stal symbolem Rhinelandu, kde má svoji sochu, stal se maskotem místní střední školy a každoročně se pořádá Hodag country festival.

V přírodě se s ním ovšem nesetkáme. Nával turistů způsobil, že se hodag stáhl do klidu jeskyní, kde ještě dnes napadá jeskyňáře a snaží se je vypudit ze svého hájenství. Místní jeskyňáři ho také považují za svého maskota.

Literatura:

- Anon. (1901): Monster Spiders that are found in Colorado. – *Minneapolis Journal*, 4. 5. 1901, str. 1
- Kačer J. K. (1895): Hostník (lesní muž). – *Národní listy*, 16. 4. 1895, str. 1
- O'Connor Olson C. (2011): Cave monsters. – *The Journal of Spelean History*, Vol. 45, No. 2, Issue 140: 4–8.
- Szalay J. (2014): *Giant Huntsman Spider: World's Largest Spider By Leg Span* – <https://www.livescience.com/41428-huntsman-spider.html>

Tak a zpátky do reality. Tohle je skutečný jeskynní pavouk z Box Canyon Cave v národním parku Kahurangi na Novém Zélandu.

V jeskyni se chovej citlivě. Buď opatrný a nešlapej na troglobity!

Ti Zélaňáci jsou úžasní, co se týká poskytování informací veřejnosti, a veřejnost je úžasná, co se týká dodržování příslušných doporučení. Já je miluju! - *jir* -

Trocha historie

Objev v archivu Správy jeskyní ČR

Jan „Kelf“ Flek

Při prohlížení neroztříděné části archiválií v archivu Správy jeskyní ČR v Blansku jsem v jednom sešitu našel uložené poznámky. Texty na listech jsou psány obyčejnou tužkou, velice obtížně čitelné, ať již z důvodu málo výrazného textu nebo nečitelnosti rukopisu. Kdo a kdy je do sešitu uložil nevím. To ale není podstatné, mnohem zajímavější je, že se dochovaly téměř autentické zápisy notoricky známých a mnohokrát publikovaných událostí. Texty jsem se pokusil rozluštit. Jak se mi to povedlo, můžete posoudit sami. Je zřejmé, že jsem všechno nerozluštil správně, takže děkuji za všechny Vaše opravy a připomínky. Jan Kelf Flek

1879 Objev Eliščiny jeskyně dle Klusáka

Nejdříve kopali J. Klusák a V. Prokop. Vykopali metr do hloubky. Kostí nebyly asi došli. Přišel Fr. Bezděk, pokrývač, kopal na témže místě zase metr a zas žádné kosti. Po třetí Eduard Krátký, pokrývač ze Sloupu. Kopal po delší dobu a měl se propadat, šutr počal padat do hloubky. Šel do hospody ke Kalovi. Tam seděla společnost, Sedlák, Prokop, Klusák. Krátký to shlédl a podotkl, že kdyby kopal 1/2 dne prokopal by se jistě do nových jeskyň. Klusák a Prokop se tam hned chystali, ale Sedlák je předešel a hned skutečně do Eliščiny se prokopal. Hned šel ke starostovi Kučerovi a faráři Sychrovi. Na sv. Štěpána ponejprve tito vlezli do jeskyně té (obr. 1).

1889 Šošůvské objev dle Klusáka

Na stráni rostl keř šípkový, pod ním otvor nepatrný. Václav (Sedlák) šel v zimě, z lipovecké si domů a zpozoroval, že pod keřem je sníh rozpuštěný a viděl páry vystupovat. Vlezl do vnitř. Jan Ševčík rolník ze Sloupu uviděl syna Sedlákovu jak jde s putnou ze žleba ku Sloupu. Optal se jej co nese. Ten mu řekl selata. Ale na selatech ležely zamazané šaty z čehož hned Š. poznal, že nemluví pravdu. Strhl je a uviděl krápníky. Řekl to svému podnájemníkovi před Jos. Ševčíkem, zelinářem ze Sloupu. Ten přišel v největší chumelenici ke Klusákovi a řekl to ...

...na to počal vyprávěti co zažil ... a vlezli pak do oné díry. Zrovna, co tam byli přišel Sedlák náhodou ke Klusákovým na besedu. Ptá se jeho ženy, kde je Klusák. Ona nevěděla ničeho. Jenom že odešli se Ševčíkem a Jedličkou na krápníky. Václav je drahoval ve sněhu a vchod sopoušku otevřený zaházel kamením – vám nic (nečitelné). Klusák jak lezou zpátky naleznou sopoušek zaházený. Nožem se vydrápali za chvíli (obr. 2, 3).

Objev Elišiny

Wlasik

Najděme kopal. z Klusák a V. Ouhof.
Vzhofali meti do hloubky, kosti nebyly co
desi. Průběh Fr. Berdich, pokoušeni, kopal
se těmi místi zase meti coo sidi kosti.
Do tati' Eduard Krížek, pokoušeni se kopal.
Kopal po delší dobu a ušel se poudělat, sáh
před pětati do hloubky. Šel do kopy do
ho kelen. Tam seděti spalei rost, sedliti,
Ouhof, Wlasik. Krížek to zhlidat a poudělat
se kopal kopal 1/2 dne poudělat by se jisti do novej
jesty. Klusák a Ouhof v tom hod zhlidat.
Se sedliti je poudělat a hod spalei do Elišiny
se poudělat. Hod šel do stromu Krasovci, Jirina
Suhovci. Ne se. Stěpava poudělat to kopal do
jesty eti.

5
10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
70
75
80
85
90
95
100

Obr 1. - 1879 Objev Elišiny jeskyně dle Klusáka

je to kromě epity některých slovních zvlášť. Nově
se zjednotil ve chvíli.
Když přišel dříve, je zvláštní, že Klusák je ten
který se včelí. Je to on, který se včelí.
Klusák a ostatní se včelí. Je to on, který se včelí.
je to a včelí se včelí. Je to on, který se včelí.

Obr 3. - 1889 Šošůvské objev dle Klusáka

1889 O Šošůvské dle Sedláka

Sedlák, jako pohrabáč chodil často kolem toho místa, kde nyní vchod do Šošůvské, spravovat silnici. Znal od jakživa ten sopoušek. Pokusil se jednou jej prohrabat a dostal se do nepatrné síňky atd. Popírá, že by vůbec kdy byl jej k tomu přivedl, výrok Křížův (obr. 4).

Faktně kopali Sedlák ^{o Křížoví} a Strit. ^{dle Sedláka} hloubce 5 m po
čísle v ložnici a nach. otvor. ~~Pokusil se~~ S. sedl. pravi
a po levé se spustil dolů a hned přišel si na kore.
Strit pravi iehl, u otvor ložnici a nutil tam
dřev. provaz, Sedlák uel pravi, a otvor probíhal
eto.
o Půvinské, dle Sedláka
Sedlák, jako pohrabáč chodil často kolem toho
místa, kde nyní vchod do Půvinské, spravovat
silnici. Znal od jakživa ten sopoušek. Pokusil
se jednou jej prohrabat a dostal se do nepatrné síňky atd.
Popírá, že by vůbec kdy byl jej k tomu přivedl, výrok
Křížův.

Obr 4. - 1889 O Křížových, o Šošůvských dle Sedláka

1884 O Křížových dle Sedláka

Šachtu kopali Sedlák a Streit. V hloubce 5 m počala se bořit a našli otvor. S. slezl první a po laně se spustil dolů a hned prošel až na konec Streit první řekl, že se otvor boří a nechtěl tam dále pracovat, Sedlák šel otvor zadělat etc.

A zde můžete porovnat, jak stejné události popsali jiní autoři.

140 let od objevu jeskyně Eliščiny (1879)

Kratochvilná historka o „skalních duších“ ve Sloupu.

Sloupský cestář Václav Sedlák (+ 7. ledna 1906 ve Sloupu) byl představitelem zvláštní kasty lidí, kterým sloupští říkali „skalní duchové“. Sedlák pracoval již s Wankelem při vykopávkách ve Sloupských jeskyních. Byl později pravou rukou Křížovou a konečně mým adlatem. R. 1898 a 1899 prolezli jsme spolu kdekterou skulinu ve sloupském bludišti. Kdybych měl říci, co dělal Václav Sedlák, když jiní odpočívali nebo si hověli při holbě piva, řekl bych, že Václav „slídlil“. Slídlil hlavně po skalách nad zemí i podzemí, slídlil hlavně po „medvěďácích“, to je po zubech – špičácích jeskynního medvěda, které uměl mistrně preparovat, že i ze dvou defektních vykouzčil jeden bezvadný. Turisté je v těch dobách rádi kupovali. Václav měl vždy nejkrásnější medvěďáky, lepší než J. Klusák sen. (+5. V. 1903) nebo V. Prokop nebo E. Krátký, jeho konkurenti, kteří jeho šibalské metody výroby medvěďáků neznali – to byli ti slavní sloupští „skalní duchové“. Václav měl však jemný smysl pro všechno, i pro abstraktní téma o drobné, slepé jeskynní zvířence. Všechny netopýry (8 druhů) žijících ve Sloupských jeskyních, dokázal pojmenovat latinským jménem.

Nejslavnější Sedlákův den byl 20. prosince 1879. Několik dní před tím hledali J. Klusák a V. Prokop (objevitel Němčické jeskyně) na konci jeskyně Nicové medvěďáky. Vykopali šachtu 1,5 m hlubokou, kostí nebylo, a nechali práce. Skalní duch č. 2 Eduard Krátký hloubil však druhého dne dále, kopal po delší dobu, až pojednou se počal propadat, šterk pod ním se sypal dolů. Vznikl otvor v šíři 10 cm, do něhož Krátký spustil hornický kahan, ale silný průvan zesponovanoucí zhasel jako plamen. Dále se vniknout nedalo. Vrátiv se na náves vykládal o tom Krátký kamarádům. Sedlák bystře pochopil situaci. Hned v noci vypravil se tajně s manželkou do jeskyně, hloubil sice opatrně, ale již se půda provalila a Sedlák se řítit po prudkém svahu dolů. Chvíli to trvalo, nežli se vzpamatoval a uvědomil si, co se zběhlo. Kmitavé světlo hornického kahanu ozařovalo ohromnou prostoru, ve které se jeho kročeje dunivě ozývaly. Byla to překrásná Nová jeskyně Sloupská, tehdy nazvaná Eliščina.

Dr. K. Absolon Moravský kras 1970

Václav Sedlák, objevitel nové jeskyně, cestář Sloupský, který též patřil k vůdcům a jeskyni provádějícím, šel na konci měsíce prosince roku 1879 do nicové jeskyně kosti kopat. Dříve už častěji po 3 léta v jeskyni té kosti hledával, ale protože tam málo kostí nalézal, navštěvoval ji toho roku méně, než jindy. Onoho dne navštívil v nicové jeskyni místo, které se v poslední síni na pravo u skalní stěny nalézá. Odhazuje kamení tam nahromaděné, ucítil pojednou, chtěje se hlouběji prodrati, pod rukama svýma malý otvor, kterýmž neustálým probíráním a odhazováním kamenův vůčihledě rozšiřoval. Když byl otvor již dosti veliký, kopající zpozoroval, že z něho vane vzduch: i zkoumal, zdali by tam hlouběji snad nějaké kosti nalezl. Že by nějakou jeskyni objevil, o tom neměl ani tušení.

Svléknův ze sebe vrchní šat, soukal se po břicho téměř kolmo dolů. Na 6 metrů do hloubky leželo kamení, na 2 metry hloubky musel seskočiti, tak že hloubka, do které se Sedlák spustil, celkem něco přes 8 metrů obnášela. Havířský kahanec, jehož u sebe měl, mu při tom skoku shasnul. I rozžehal jej na novo a co spatřil? Spatřil pln udivení tutěž jeskyni, jejíž krása nyní všichni se obdivujeme, jeskyni novou, vysokou, prostrannou, do níž před ním nikdo nebyl vniknul, jeskyni krápníkovou a nedotknutelné svěžesti a oslňující bělosti své. Ihned prošel celou jeskyni a všechno všude prochodil.

. Vykonav prohlídku svou chtěl toutéž cestou, kterou byl přišel, bráti se nazpět, aby oznámil představenstvu obecnímu, co byl spatřil. Ale bylo-li již s velkým nebezpečenstvím spojeno, dostati se dolů, nebylo zajisté s menším, ne-li ještě větším nebezpečenstvím spojeno, vyléztí šťastně a bez úrazu nahoru. A v skutku! Viselo tu živobytí Sedlákovo při zpáteční cestě jen na nitce. Leza totiž tou cestou nazpět, jíž byl přišel, držel se kamenů tam na stráni nakupených. Ale zachycuje se jich, uvedl je mimovolně v pohyb. I začaly se naň sypati a dolů padajíce, strhávaly za sebou i hořejší, tak že myslel, že konečně otvor se zasype a že bude mu zde zahynouti. Aby hrozícímu nebezpečenství ušel, skryl se za kámen, jenž dle jeho udání byl 13 m dlouhý a dosti mohutný, by ho před úrazem zachránil. Za ním leže, očekával, co se dále stane. Na štěstí přestalo kamení za chvíli padati: hořejší pahorek nánosem utvořený se nesesypal, jak Sedlák se v té chvíli obával a otvor se nezanesl, čímž se stalo, že Sedlák byl zachráněn a jeskyně obecnstvu se zachovala. Šťastně se navrátil, odebral se Sedlák ihned k představenému obce Sloupské, panu Kučerovi, i oznámil mu, jaký podzemní div náhodou našel, jakou krásnou krápníkovou jeskyni vypátral.

Ihned vzchopiv se pan starosta a s ním i někteří občané Sloupští, by se podívali na novou okrasu svého údolí. Bez mála by byl při první návštěvě pan starosta, úzkým otvorem, jen 50 ctm. širokým, slézající, u velikém nebezpečenství se octnul. Těž velebný pán O. Sychra, kooperátor ve Sloupě, byl mezi prvními, kteří tehdy s nebezpečím života jeskyni navštívili a pravou cenu její poznali. O první návštěvě sepsán od obce na památku tento protokol: „Vchod k jeskyni vedoucí byl velice nepohodlný, 50 ctm. široký a poněkud i nebezpečný. Chtěl-li kdo jeskyni tu ohlédati, musel se leže vchodem jako had soukatí a jinde zase kolmým asi 6 metrů dlouhým otvorem opatrně se spouštět, při čemž jemu každým pošnutím hrozilo, že padajícím za ním kamením poraněn bude. Šat svůj jakož i obuv musel navštěvovatel oželiti. Tímto nepohodlným vchodem navštívili jeskyni tuto dne 27. prosince 1879: Jos. Sychra, kooperátor Sloupský: Frant. Kučera, starosta ve Sloupě: Frant. Jedlička a Frant. Hason, výborové ve Sloupě.“

Otvor onen, jímž Sedlák na zpáteční cestě probírali se musel, aby se k východišti svému, staré nicové jeskyni, navrátil, a též i kámen, za nímž se skryl, Sedlák každému navštěvovateli jeskyně ochotně ukáže a vyličí mu cestu, po které s hůry do nové jeskyně se dostal.

Neznámý zdroj

130 let od objevu Šošůvských jeskyní (1889)

„Proč kladete, pane doktore, takovou váhu na tento sopoušek,“ ptal se mě jednou Václav Sedlák, který při uvedených pracích jako dělník byl zaměstnán. „Inu, milý Václave,“ odvětim já, protože tu končí jeskyně sloupské, a že tento sopoušek mi naznačuje podzemní prostory, jest zde komín, kterým v dávných dobách vody ze stráni šošůvských do skal vnikaly, tu budou jeskyně a propasti.“

Uplynulo osm let od oné doby, co jsem Václavovi místo toto naznačil jako vchod k podzemním prostorám, když mi tu od bývalých dělníků mých, pak od Václava Sedláka došla zpráva, že nalezena byla nová velmi krásná jeskyně u Sloupu a to za Kůlnou směrem k Ostrovu. A kdo ji našel? Václav Sedlák.

Známo jest, že jeskyně sloupské každoročně navštěvovány bývají velkým počtem cestujících, z nichž mnozí rádi by domů přinesli nějakou tu památku na podzemní prostory, jež byli viděli. Tu jim vůdcové do oněch jeskyň nabízejí zuby (medvěďáky) a střežýlky krápníkové. Jedněch i druhých bývalo v jeskyních sloupských hojnost, nyní ale jsou vzácností velkou. Střežýlky byly vylámaný, a chodby rozsáhlých jeskyň sloupských svých okras zbaveny, náplava, v níž odpočívaly zbytky zvířat pravěkých, byla prohrabána, prokopána a proházena, poklady v ní uložené byly vyčerpány – dosti vydatné prameny výživy chudiny sloupské vyschly. Poutníků ale stále přibývalo, poptávka po věcech na památku určených rostla, střežýlky a medvědí zuby staly se vzácnějšími a dražšími, neboť muselo se na ně chodit do vzdálených jeskyň žlebu sloupského.

Úmyslné vyhledávání nových jeskyň jako nového zdroje pro ony předměty stalo se pro ony vůdce jaksi nutnou životní potřebou, tomu, který má více zkušeností a předčí ostatní svou přičinlivostí, neohrožeností a bystrostí duševní, tomu štěstí přeje.

Václav Sedlák, jemuž říkají také skalní duch, míval nejvíce střechýlků a nejvíce medvědáků. Tento skalní duch tedy našel opět novou jeskyni, ale ne maně a nahodile, nýbrž jako zkušený dělník, který si všimá tu a tam prohozených slov, pochopuje hned jejich význam, odkládá ale s provedením předsevzetí do budoucnosti, až nastane potřeba.

Václav Sedlák často se plížival tmavou nocí k onomu sopoušku a tu nepozorovaně, všeho hřmotu se střeže, vyhrabával jeden balvánek za druhým, až vyškral díru, kterou štíhlé a mrštné jeho tělo vsoukalo se do prostoru kapličky podobné 3 m délky, 2 m výšky a 2 m šířky. Václav si oddychnul, věděl, že je to počátek chodby neznámých rozměrův. Rychle prošoupuv se dále pozoroval, že je tu sice pěkná nová chodba, že na stropě visí toužebně hledané střechýlky, než že nemožno plížiti se po spečenině náplavu pokrývající dále než na 40 m, neboť zde náplava a spečenina tak vysoko ku stropu sahala, že ani jeho úhoří tělo prosouknouti se nemohlo. Václav Sedlák několikrát v zimě r. 1889 a v lednu 1890 tuto novou chodbu navštívil, vchod pokaždé pečlivě zatarasil balvánky. Avšak všecko do času, a pán Bůh na věky.

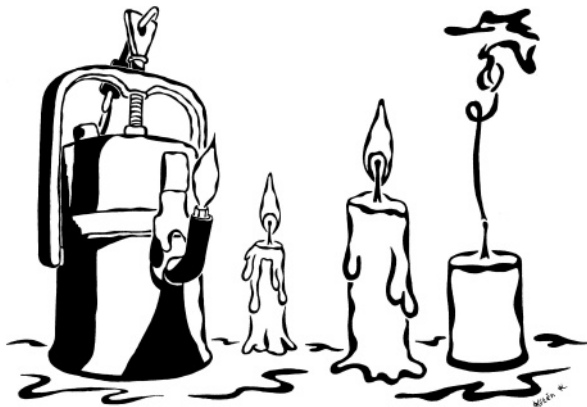
Závistivý zrak ostatních kostářů a střechýlkářů vyslídil tajné návštěvy Václavovy. Počkej, pravili, však my ti přijdeme na kobytku. Jedlička, Klusák a Šefčík vkradli se v měsíci lednu 1890 do tajného revíru Václavova pytláčit. To zpozoruje Václav, bez hluku a křiku přikvapí, zatarasí kameny úzký otvor a zůstává soupeře jejich osudu. Než vězení ono trvalo jen pár hodin, vězňové nejsou nováčky, jsou to ptáci ostřílení a pomohli si rychle z bryndy. Vybírali kámen za kamenem, až byla díra otevřena, a takto volný průchod sjednán. Spravedlivý hněv nad tímto kouskem Václavovým uvedl je na cestu poctivou. Šefčík šel do Šošůvky ohlásit rolníku Jakubu Mikuláškově, že pod jeho polem je krásná jeskyně, a že ho do ní zavede. Tak vyšla věc na jevo a vlastník širokého pozemku pod onou jeskyní se nalézajícího Jakub Mikulášek i se svým zetěm hostinským Josefem Brouškem ujali se nyní držení podzemního pokladu po dlouhé věky ukrytého.

Punkva – Macocha a Sloup na Moravě: Dr. Martin Kříž 1890

Vchod do jeskyně Šošůvské objeven byl r. 1889 týměž dělníkem Sedlákem, jenž pozoruje v zimě páry vycházející z nízkého otvoru, vydal se tam do neznámých dosud děr na lov krápníků, Loupežení jeho nezůstalo dlouho utajeno a majetník pozemku, občan z blízké dědiny Šošůvky, jal se v jeskyni sám pátrati. Sedlák se na štěstí daleko nedostal, jen do vzdálenosti 40 m. Chodba byla učiněna schůdnou a na konci dynamitem rozšiřována, tu objevila se malá propáستka a za ní rozlehlejší chodby a prostory, jež byly rychle zpřístupněny a již v dubnu 1890 veřejnosti odevzdány. Majitel J. Broušek nelenil vystavěti před jeskyní známý úhledný hotel, v němž snaží se, pokud poměry dovolují, co nejlépe posloužit svým hostům.

PH. Dr. K. Absolon, Průvodce Moravským krasem, 1913

Výročí a vzpomínky

Martin Kříž a Moravský kras

Ladislav Slezák

Martin Kříž, profesně právník, z vlastního zájmu a záliby speleolog, paleontolog a archeolog, se narodil 14. listopadu 1841 v Líšni, což byla v oné době vesnice nedaleko Brna. Ale byla to také brána do jižní části Moravského krasu. Divoká krása tohoto území lákala Martina už od útlého mládí poznávat skrytá tajemství tohoto tak zajímavého kraje. Nicméně, většinu svého života prožil ve Ždánicích, kde našel obživu jako právník a notář a odkud do Moravského krasu vyjížděl.

Je nadmíru zajímavé a z dnešního pohledu až neuvěřitelné, jak kombinace erudice právní a zvěrolékařské, která se spojila v osobnosti Martina Kříže hluboce pronikla do problematiky karsologických, paleontologických, hydrologických, speleologických, geologických i geodetických témat tak z hlediska vědeckého poznávání zajímavého území Moravského krasu. Proto považuji za nezbytné vyzvednout zásluhy Martina Kříže na poli vědeckého poznávání přírodních jevů Moravského krasu.

Tento muž se zabýval na poli vědy jako vůbec první a jediný otázkami paleogeneze celé řady jeskyní Moravského krasu. Dále zpracoval detailně paleontologii vymřelé jeskynní fauny (tj. osteologie včetně osteologie malých obratlovců) v kontextu s materiály, které mu připravoval o dvacet let mladší spolupracovník Florian Koudelka. A v neposlední řadě je dodnes v praxi používáno jeho výškopisné měření Moravského krasu.

Odborný a vědecky erudovaný tandem Martin Kříž a Florian Koudelka byl ve své době důkazem toho, že karsologie není jen doménou vyvolených a erudovaných badatelů ověřených akademickými tituly. Na pole krasové vědy znenadání vstoupili dva badatelé, kteří za dobu své činnosti přinesli tak obsáhlý komplex znalostí, že ještě dnes je jejich dílo vysoce aktuální, plně použitelné a v řadě odborných otázek a poznatků nepřekonané. Díky nim a jejich společné péči, osobnímu odříkání a finančním nákladům do bádání vložených může dnešní případný následovník jen nevěřičně kroutit hlavou nad projevy opravdového vědeckého entuziasmu, hraničícího ve své úpornosti až s umanutostí poznávání Moravského krasu. Od doby JUDr. Martina Kříže se s tak přínosnou badatelskou dvojicí nesetkáme a určitě nikoho takového v dnešních podmínkách už nepotkáme.

Jejich společné publikace byly určeny převážně milovníkům krasu, kteří toužili získat hlubší a podrobnější znalosti o řadě významných krasových lokalit, ale přinášely také odborné pasáže, určené k zasazení jednotlivých jevů do souboru procesů, kterým byl Moravský kras vystaven v období mladých třetihor a které trvají dodnes. Kvanta osteologického materiálu z období kvartéru byla odborně vysbírána a dodnes nejsou zcela zpracována.

Martin Kříž byl člověk, který v Moravském krasu v rámci vlastního poznávání a vlastních

zkušeností vytvořil na poli tehdejší, rozvíjející se vědy rozsáhlé, dodnes nedocenené dílo.

Je pozoruhodné, že všechny potřebné práce prováděl pokud možno osobně, pokud k nim potřeboval dělníky či další spolupracovníky, platil je ze svého notářského platu.

Práce JUDr. Kříže byla vždy vysoce hodnocena, zvláštní však zůstává fakt, že v porovnání s masivně propagovanou prací například dr. Karla Absolona stojí jakoby poněkud v pozadí. Dr. Karel Absolon byl manažerem, využívajícím popularitu rozvíjejícího se cestovního ruchu, který velmi obratně dovedl zaměřit objevy nových jeskyní ke komerčním cílům. Na rozdíl od JUDr. Kříže si Absolon svoji cestu razil poměrně drsnými metodami, zatím co Křížovy karsologické práce, ač velice záslužné, objevné a pro společnost nadmíru přínosné, zůstávaly skromně uloženy snad i věkům budoucím.

Generace nás, začínajících amatérů speleologů v 50. letech minulého století, se vždy za poznáním obracela k odkazu JUDr. Martina Kříže a jeho spolupracovníka Floriana Koudelky. Ještě dnes, po tolika letech, i když jsme se krasu věnovali profesionálně, rádi a s láskou sáhneme po jejich knihách.

Psáno pro říjnové vydání listu „Ždánický zpravodaj“.

Krasový badatel JUDr. Martin Kříž a Ždánice

Josef Pokorný

Na svém zasedání dne 11. září 2019 schválilo zastupitelstvo města Ždánic udělení titulu **ČESTNÝ OBČAN ŽDÁNIC** in memoriam **JUDr. MARTINU KŘÍŽOVI**. Dlouholetý občan Ždánic a krasový badatel Martin Kříž se narodil 14. listopadu 1841 v Lišni, zemřel 5. dubna 1916 ve Ždánicích. Od r. 1871 bydlel a až do své smrti žil a pracoval ve Ždánicích jako notář, tj. celých 46 let.

Foto 1: Starosta Ždánic, MUDr. Vladimír Okáč (vlevo) předává panu Ondřeji Prokopovi, zástupci rodiny Křížů a praprapravnuku Martina Kříže, insignie „Čestného občanství Martina Kříže“.
(Foto J. Pokorný)

V r. 1841 byla Líšeň vesnice, vzdálená 8 km od Brna. Dnes je to předměstí Brna. Někdy v červnu r. 2019 se obrátili zastupitelé města Ždánic na obecní zastupitele Brna-Líšeň s požadavkem o poskytnutí maxima informací o líšeňském rodáku Martinu Křížovi. Pracovnice Kulturního domu Líšeň měla moji adresu, kterou předala ždánickým zastupitelům a oni se obrátili se svým požadavkem na mě, a tak došlo ke spolupráci především mezi mnou, členem Pracovní skupiny SE-3 při ZO 6-12 „Speleologický klub Brno“, a zástupci Ždánic.

Příčinou požadavku na poskytnutí materiálu bylo rozhodnutí obecní rady Ždánic udělit Martinu Křížovi čestné občanství města Ždánic in memoriam. Protože práce, kterou Martin Kříž vykonal na objasnění otázek geologie, karsologie, paleontologie, hydrologie, geodetiky a speleologie Moravského krasu je tak rozsáhlá a tak úctyhodná, že má stále co říci dnešní době, dohodli jsme se v naší Pracovní skupině SE-3, že vyjdeme ždánickým občanům maximálně vstříc a poskytneme jim všechny práce a historické materiály, které jsme o Martinu Křížovi měli. Díky tomu se rozvinula mezi námi, pracovníky SE-3 a panem Josefem Medřickým, emeritním starostou Ždánic, který byl organizátorem vzpomínek na Martina Kříže, čilá e-mailová korespondence, jejímž vyvrcholením byla pozvánka na „Vzpomínkový večer na JUDr. Martina Kříže“, který se konal v úterý 26. listopadu 2019 v Kulturním domě ve Ždánicích.

Na základě tohoto pozvání jsem se zúčastnil tohoto vzpomínkového večera já a předseda naší ZO 6-12 Petr Nováček. Nejprve jsme byli přijati starostou Ždánic panem MUDr. Vladimírem Okáčem a zúčastnili jsme se slavnostního předání pamětní plakety – medaile a dekretu o jmenování Martina Kříže čestným občanem Ždánic. Tyto indicie z rukou pana starosty převzal v zastoupení prapravnuk Martina Kříže, pan Ondřej Prokop (jeho maminka byla za svobodna Křížová, žijící v Brně) za zbývající, přestárlé členy rodiny, žijící v Praze.

Poté jsme se my, zástupci ČSS ZO 6-12, spolu s panem starostou MUDr. Vladimírem Okáčem, panem Josefem Medřickým, panem Ondřejem Prokopem a tajemníkem města Ing. Romanem Vrábelem vydali na hřbitov, k pomníku Martina Kříže a jeho rodiny, kde jsme tiše a s úctou vzpomenuli na jeho osobnost a zažehli každý svoji svíci. Odtud jsme se odebrali na prohlídku městské hvězdárny Ždánice, na kterou jsme byli pozváni. Z hvězdárny jsme přešli do Velkého sálu Kulturního domu, který již byl zcela zaplněn účastníky vzpomínkového večera.

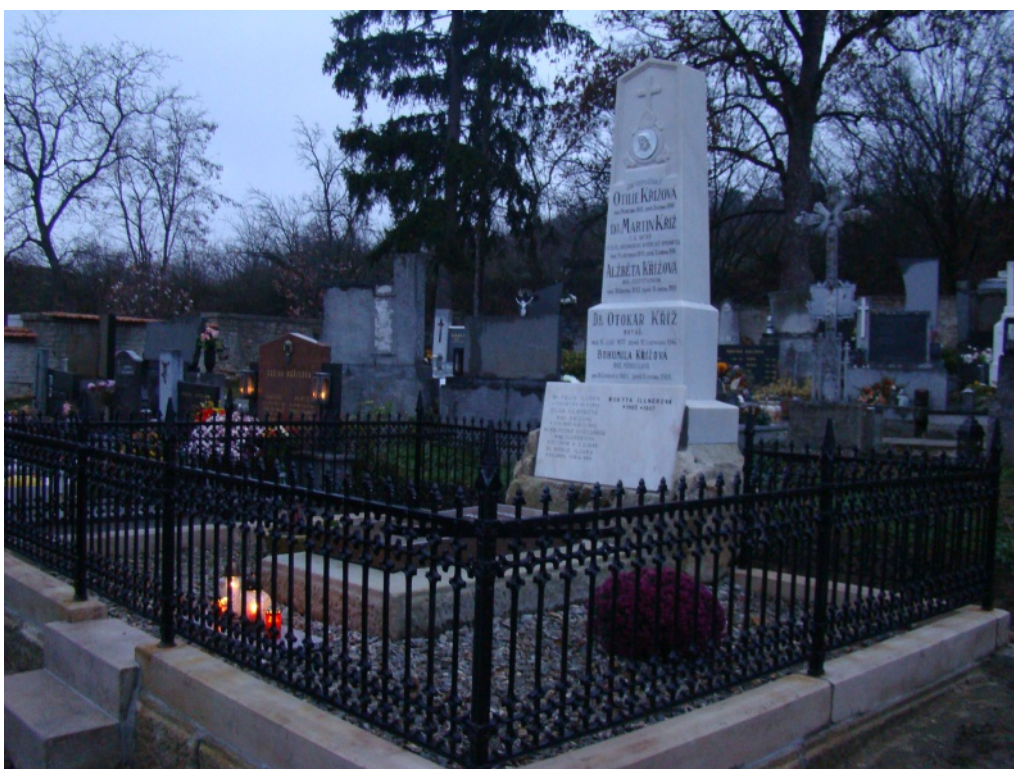

Foto 2: Hrob Martina Kříže (Foto R. Vrábel)

Vzpomínkový večer zahájila paní Ing. Jitka Čapatá, členka Muzejního spolku ve Ždánicích. Dále se ujal slova pan RNDr. Vladimír Kotík, autor zvláštního vydání „Ždánického zpravodaje“ (toto zvláštní číslo vyšlo v r. 1991 a bylo celé věnováno osobnosti Martina Kříže). Po něm se ujali slova paní Mgr. Anastazie Polášková a Ing. Vladimír Netopil, kteří, střídajíc se v melodramatickém, vzpomínkovém vyprávění, prošli všemi podstatnými událostmi života Martina Kříže. Poté zavzpomínal na svého prapraděda pan Prokop a nakonec jsme dostali slovo i my, zástupci ČSS, ZO 6-12. Předseda naší ZO Petr Nováček vyzval mne, abych promluvil.

Celý večer se zde mluvilo o píli a práci a o rozsahu díla, které po sobě Martin Kříž zanechal. Doplnil jsem to tedy poukazem na jeho píli, se kterou zvládl naučit se potřebné odborné znalosti z celé řady profesí, které při výzkumech Moravského krasu nezbytně potřeboval. Význam jeho práce spočívá především v tom, že byl na mnoha místech krasových výzkumů první, kdo je zkoumal, dokázal exaktně popsat to, co na místě viděl a zjistil, proto jsou jeho zjištění a popisy ještě dnes živé a mají nám stále co říci. Nakonec jsem osvětlil, jak vzniklo přátelství a spolupráce Martina Kříže s Florianem Koudelkou a čím Koudelka pro Martina Kříže byl. Mým výkladem byl vzpomínkový večer zakončen.

Při odchodu ze sálu jsme byli osloveni Slávkem Veselým (viz článek dr. J. Himmela ve Speleu 67/2015, str. 59–61, „Slavomír Veselý – 70 let“). Slávek je jediný z dlouholetých činných jeskyňářů, který už léta ve Ždánicích žije a pracuje. S ním a s jeho paní jsme poté v sousední ovlažovně strávili pěkné chvíle v družném rozhovoru.

Foto 3: Petr Nováček, předseda ZO ČSS 6-12, právě zapálil svoji svíci (Foto J. Pokorný)

eSPELEO 1/2020

Vydala: Česká speleologická společnost, předsednictvo, Na Březince 14, 150 00 Praha 5

Ediční rada: Tomáš Bohanes, Pavel Bosák, Jan Flek, Milan Geršl, Jiřina Novotná, Petr Polák,
Tomáš Mokrý

Předseda ediční rady ČSS: Milan Geršl

Grafická úprava: Jan Lenárt, Tomáš Mandel

Grafická úprava pdf: Veronika Urbanová

Ilustrace: Karel Křtěn

Vychází nejméně 2x ročně